

Kristana Esperanto-Kongreso

72-a Kongreso
de Kristana Esperantista Ligo Internacia

5–12 de aŭgusto 2023

Bjalistoko–Kruszyniany–Supraśl–Tykocin–Wasilków

Prelegoj

Kongreso de KELI en Bjalistoko – impresoj

Ĉu veras, ke maltoleremo venas de nescio? Mi loĝas en Bjalistoko de 53 jaroj kaj mi observas kiel bele ŝanĝiĝas la urbo kaj ĝiaj loĝantoj. Ili ŝajnas esti pli malfermaj al la mondo, kaj tamen kiam mi unue parolis publike pri la propono de KELI organizi Kongreson de E-Kristanoj en nia urbo, mi estis korektita: katolikoj, eble? Ni pripensis la aferon kaj Bjalistoka Esperanto-Societo kun la Fondaĵo Ludoviko Zamenhof, surbaze de la sperto de Kristana Esperantista Ligo Internacia, decidis kune organizi aranĝon por esperantistoj titolitan „Dialogo inter religioj”. Nia landlima regiono montriĝis bonega loko por prezenti malsamajn vidpunktojn al la partoprenantoj. Venis homoj el 12 landoj. Neniu demandis ilin ĉu ili estas ateistoj aŭ kredantoj kaj e kio ili kredas. Neniu kontrolis ĉu ili partoprenis matene aŭ vespere mallongan komunan preĝon. En la unua organiza kunveno vespere ni diris: partoprenu ĉiujn punktojn de la programo por ke vi sciu, pri kio vi parolas, kaj ne supozu, ke tiel estas...

Sur la kongresan afiŝon ni metis fragmenton de la poemo de Ludoviko Zamenhof „Preĝo sub la verda standardo” – ...kristanoj, hebreoj aŭ mahometanoj ni ĉiuj de Di’ estas filoj”. Viviana Isernia, Vicprezidanto de la Internacia Amnestio en Italio, orienta fakulo, tuj reagis dirante, ke la esprimo „mahometano” estas ofenda. Ni ne proponis, ke ŝi korektu la aŭtoron de la poemo, sed ni ekproponis, ke ŝi faros prelegon dum la Kongreso. Tio rezultigis bonegan laborrenkontiĝon pri antaŭjuĝo en la Islama Kulturcentro de Edukado de Polaj Tataroj en Kruszyniany.

La termino „dialogo” estis diskutita jam antaŭ la Kongreso fare de la judo Josele – esperantisto, kiu elmigris el Bjalistoko al Usono antaŭ 30 jaroj. Li konstatis, ke dialogo inter religioj ne ekzistas – ekzistas diskuto inter civilizuloj kun malsamaj vidpunktoj. „Se mi akceptus vian

vidpunkton, mi devus fariĝi kristano kaj inverse.” En 2 prelegoj, Josele parolis pri la juda vidpunkto, ofte alportante rideton al la vizaĝoj de la aŭskultantoj, sed ankaŭ grimacon de ribelo.

Ni klarigis al li, ke miaopinie dialogo estas la scivolemo de aliaj vidpunktoj, trovi novajn signifojn, novajn solvojn, novan komprenon.

Grandioza loko por okazigi la Kongreson montriĝis la Ĉefdioceza Ĉefseminario en Bjalistoko, kiu estis malplena dum la someraj ferioj. Belega kunvenejo, kapelo kaj granda manĝoĉambro estis starigitaj je la dispono de la partoprenantoj. Neniu demandis kian religion prezentas homoj, kiuj ĉi tie kune preĝos, aŭskultos prelegojn aŭ spektos kulturen programon. „Unu dekoracio por ĉiuj” – unu el la partoprenantoj tiamaniere subskribis sian foton en Fejsbuko . La organizantoj tre multe laboris por tiu ĉi kongresa unueco.

Bjalistoka Kulturcentro/Centro Ludoviko Zamenhof en Bjalistoko plenumis sian mision en 100%. Nia amiko Darek Szada-Borzyszkowski rakontis al la ĉeestantoj, ke Bjalistoko ekzistas en la koro de ĉiu judo tra la mondo kaj donis ekzemplojn pri tio. Promenante grupe tra la urbo la partoprenantoj de la Kongreso renkontis je ĉiu paŝo pruvojn, ke la loĝantoj de la urbo memoras tiujn, kiuj ne plu estas ĉe ni. Okazis la festoj kadre de la 80-a datreveno de la ribelo en la Bjalistoka geto.

Ni denove renkontiĝis ĉe la monumento „Junulo Zamenhof”. Al la historia, eta preĝejo ĉe granda paroĥa preĝejo gvidis nin trumpetisto ludanta marŝajn melodiojn per la trumpeto. Estis homamaso en la Merkata Placo dimanĉe posttagmeze. La verda Esperanto-flago montris la ĝustan vojon!

En la tempo de Zamenhof, Bjalistoko travivis periodon de evoluo de la teksa industrio. Teknikistoj el Prusio venis por labori en la novaj fabrikoj. Plej ofte ili estis protestantoj kaj ĝuste ili konstruis la preĝejon de St. Adalberto. Post la dua mondmilito, kiam liaj paroĥanoj foriris al Germanion la objekto pasis en la manojn de katolikoj . Pri ĝia sorto kaj pri renaskita lasttempe komunumo de protestantoj en Bjalistoko rakontis Jarek Parzyszek.

Danke al Daniel Sjargi el la Baptistpreĝejo en Bjalistoko, mi eksciis pri la misiistoj de tiu ĉi Eklezio servantaj al mizeruloj en Ukrainio, Kenjo kaj iama Jugoslavio.

Sesioj for de Bjalistoko dum la kongreso okazis en 4 najbaraj urboj. Ĉiu el ili estis karakterizaĵo de malsama religio.

La bela sinagogo en Tykocin gastigis 3 prelegojn pri la juda religio. Sur la konstruaĵo vid-a-vide de la sinagogo, la urbestro Mariusz Dudziński malkovris novan, dulingvan plakedon dediĉitan al la familio Zamenhof, kiu loĝis ĉi tie en la 19-a jarcento kaj ilia filo Ludoviko – la kreinto de la universala lingvo ESPERANTO.

En Wasilków ni estis gastoj de la sanktejo „Sankta Akvo”. Sur la Krucmonteto ni ektravis krucon altan 5 metrojn, starigitan en 2010 por la monda paco danke al la klopodoj de IKUE kaj BTE. En la katekisma ĉambro salutis nin la urbestro de Wasilków Adrian Łuckiewicz, kaj unufoje la katolika pastro Adam Skreczko, kiu antaŭ jaroj iniciatis la meson en Esperanto en Bjalistoko okaze de Esperanto-festoj.

Supraŝl ravigis nin per belaj ikonoj en la Muzeo kaj la riĉeco de internoj en la monaĥejo. La Supraska Akademio rakontis sian historion per filmo en Esperanto „Ĉe la fonto de la Supraski Monaĥejo”. La Publika Biblioteko montris al ni la plej valorajn kolektojn kaj invitis nin al la ĝardeno por pikniko.

La imamo en la moskeo en Kruszyniany parolis pri tio, kion ni devus scii pri la islama religio. La moskeoj konstruitaj en la Oriento kaj la niaj diferencas en konstruado, sed la principoj de kredo restas senŝanĝaj. La laborrenkontiĝo de Viviana pri antaŭjuĝo donis al ni multon por pripensi.

La partoprenanto Gregorio K. Jekel diris:

„Kiel religia Esperantista poligloto mi rapide kalkulis kiom da lingvoj oni parolis dum KELI kongreso en Bjalistoko. Do: Esperanton (evidente), polan, francan, ĉeĥan, germanan, hungaran, italan kaj hispanan. Ni ankaŭ povis audi la Biblian Hebrean, koinan grekan, malnovan eklezian slavonaan, araban, tataran, svedan, romaan, slovakon kaj moravan, ukrainan kaj rusan...”.

Ni kune spektis la filmojn „Ida” kaj „Kazo de Kristo”. Eble ili vekis malsamajn emociojn en kelkaj personoj kaj devigis ilin analizi siajn proprajn kredojn.

Biblia rondo gvidata de protestantoj estas meditado pri bibliaj versoj. Kiu el ni legis la Bibliion? Inter ni estis Grzegorz K. Jekel – poligloto kaj tradukinto de la Biblio de la hebrea al Esperanto. Ni parolas pri la Malnova kaj Nova Testamentoj, sed kiu scias, en kiu lingvo estis skribita la unua Biblio?

La koncerto de la tataraj junulara bando „Buńczuk” montris la kulturon de homoj, kies prapraavoj ekloĝis en Podlaĥio antaŭ pli ol 600 jaroj.

Frey Lech Band – la stelo de ĉiu Esperanto-aranĝo ne nur en Bjalistoko, proksimigis nin al la muziko de sinagogo kaj kafejo de la juda komunumo de la intermilita periodo.

Entute estis prezentitaj 17 artikoloj. La informoj, kiujn ili enhavis, estas ofte novaj por mi – relative bone edukita homo. Kaj tial valoris partopreni la 72-an Kongreson de KELI. Parolante pri ĝi, mi ne komencos frazon per „ŝajne...”. La organizantoj decidis publikigi ĉiujn artikolojn en formo de bit-libro en la interreto.

Judo, kiu antaŭ 30 jaroj elmigris el Bjalistoko al Usono. Li scipovas paroli Esperanton kaj prezentas en la pola lingvo sian videoblogon.

Kial judoj ne akceptas Jesuon kiel la veran Mesion?

Sholem Alejhem (Pacon al vi) – ĉu vi estas tie? Nu, mi scias, ke vi estas! La temo estas malfacila, sed kion fari. Vi daŭre demandas pri ĝi, do mi decidis defii ĝin.

Kial judoj ne akceptas Jesuon kiel la Mesion?

Ĉi tiu podkasto ne celas pruvi, ke estas io malbona ĉe kristanismo. Mi ankaŭ ŝatus peti, ke tiuj, kiuj trovas ĉi tie informojn, kiujn ili konsideras valoraj, ne uzu ilin por humiligi aliajn aŭ ridmoki kredojn de aliaj homoj. Mi petas, ke mia podkasto kaj la informoj en ĝi ne estu uzataj kiel argumentoj aŭ iloj por batali kontraŭ kristanismo. Ĉio estas en ordo kun kristanismo. Kristanismo estas tia, kia kristanismo devas esti. Kristanismo estas tia, kia kristanismo volas esti. Memoru, ke mia versio de feliĉo ne estas nepre versio de feliĉo de aliulo, kaj same kiel la versio de feliĉo de aliulo ne nepre estas mia versio de feliĉo. Ni ĉiuj rajtas je nia versio de feliĉo, je nia versio de religio, je niaj opinioj, kondiĉe, ke ili ne damaĝas aliajn homojn.

En la podkasto mi klopodos montri elementojn de kristanismo el perspektivo de judismo. Bedaŭrinde, mi scias, ke multaj homoj ofendiĝos pro tio, kion ili aŭdos ĉi tie, kaj mi komprenas tion perfektege. Eble ne indas aŭskulti ĉi tiun podkaston, ĉar ĝi povas enhavi frazojn, kiuj ne plaĉos al tiuj, kiuj senkritike kredas, ke Joschke estis aŭ estas Mesio. Joschke signifas Jesuon. Tiel ni nomas tiun ĉi homon, ĉu al iu tio plaĉas aŭ ne. Pardonu min, se mi iel ofendas vin, sed ne estas kompromisoj en religio. Serĉi belajn vortojn aŭ rakontojn „ĉirkaŭ„ estas, laŭ mi, malvera, malprudenta kaj tre maljusta al la alia persono. Politika ĝusteco ne havas lokon en serĉado de vero. Mi rimarkis, ke ofte en iuj interreligiaj konversacioj

homoj ludas iaspecan partizanon kaj rakontas tiel por ne ofendi la alian homon, kaj profunde ili scias, kion diras ilia religio pri ĉi tio aŭ tio. Ĉi tie mi parolos eksplicite, ne serĉante belajn terminojn por io, kion iu eble ne ŝatas. Honesteco kaj kompreno estas du plej gravaj elementoj de interhoma komunikado. Denove: pardonu min, se mi ofendos viajn religiajn sentojn. Mi ne havas rajton pri ĝi. Tio ne estas mia celo. Mi estas ortodoksa judo. Tio signifas, ke mi kredas ĉiun vorton, kiu estas skribita en la Torao. Mi kredas, ke ĉi tiuj vortoj venas rekte de Dio mem kaj Dio ne povas malpravi. La juda leĝo malpermesas al mi parole insulti gojojn (alinacianojn). Mi ripetas: tio estas malpermeso en la juda leĝo. Estas malpermesite ofendi gojojn, parole humiligi ilin aŭ fari maljustaĵon por homoj. Tio ĉi estas malpermeso rekte el la Torao. Ĝi ankaŭ estas unu el la 613 micvoj, kiujn Dio donis al ni por vivi kaj alproksimigi nin al Dio. Do, por kio estas ĉi tiu podkasto, se ne por tio, por treti kristanisman? Por respondi la demandon, kial judoj ne rekonas Joschka-n kiel la Mesio. Rapida respondo je ĉi tiu demando estas sufiĉe bagatela: ĉar iu tia kiel Jesuo neniam ekzistis, aŭ eble mi diru: li neniam ekzistis en la formo, en kiu kristanismo prezentas lin. Ni estu realismaj: ne estas maniero dedukti kun 100-procenta certeco nuntempe, ĉu tia homo ekzistis aŭ ne. Jesuo, kiun kristanismo donas al siaj fideluloj, estis kreita en la formo de superheroo, komencante de tio, ke lia vivo kaj agado estas konglomerato de kelkaj diversaj rakontoj pri aliaj homoj konataj en antikveco, finiĝante per banala prezentado de Joschka kiel longhara viro kun hela haŭto, hela hararo kaj bluaj okuloj. Ŝajnas al mi, ke plej granda argumento, ke tia persono neniam ekzistis, estas la manko de iuj ajn historiaj referencoj al ĉi tiu persono. Tiuj, kiujn homoj foje provas citi, estas longe rekonitaj de scienco kiel fraŭdoj faritaj en postaj jarcentoj.

Vi devas agnoski, ke tiel grava rolulo, li estis sufiĉe subtaksita kaj forgesita de la historio. Kio pri la Talmudo? Ni rigardu unu el la plej ofte cititaj argumentoj por la ekzisto de Jesuo. Ĉu la Talmudo parolas pri Jesuo? La demando devus esti malsama. Ĉu la Talmudo parolas pri „ĉi tiu,, Jesuo, ĉar iu kun ĉi tiu nomo estas fakte menciita en la Talmudo plurloke?

Ekzemple, en la Traktato San Hedryn sur la paĝo 43 ni povas trovi informon, ke sorĉisto nomata Jesuo estis ŝtonumita kaj pendigita unu tagon antaŭ la Festo de Pesaĥo kune kun siaj 5 asistantoj aŭ disĉiploj nomitaj Mataj, Mekaj, Natser, Buni kaj Toda. Ĉu ĉi tio estas Jesuo, pri kiu kristanismo parolas? Ĉu ĉi tio vere estas pruvo je ekzisto de Jesuo? Plue en la sama traktato San Hedryn ni legas pri Jesuo, kiu, dirante ordinarlingve, ŝatus amori kun edzino de posedanto de gastejo aŭ, por paroli milde, seduktis ŝin. La sama Jesuo petis pardonon de sia rabeno, kiu ne tro volis pardoni, kaj Jesuo en kolero konstruis al si brikan idolon, al kiu li preĝis. Mi demandos denove. Ĉu ĉi tio estas Jesuo, pri kiu kristanismo parolas?

Estas tempo meti la temon de Jesuo en la Talmudo sur breton kaj kaŝi ĝin, ĉar ĝi estas argumento tiel embarasa, ke ĝi estas malutila al kristanismo. La ekvivalento de pafado en la piedon. La Talmudo ne diras pri Jesuo, ĝi ne diras eĉ vorton pri la ĉefa heroo de kristanismo! Anstataŭe ĝi diras pri Jesuoj kaj eĉ pri kelkaj, ĉar ĝi estis populara nomo, ne ekskluziva por unu persono.

Ĉi tie ni ĉesos pri la temo: ĉu iu tia kiel Jesuo ekzistis aŭ ne? Eble estis iu kiel Jesuo: judo, kiu volis anonci tion kaj tion kaj lia persono estis utiligita por krei ĉi tiun superheroon, kiun la kristanismo donas por homoj. Ĉi tiu podkasto ne temas pri tio, ĉu Jesuo ekzistis aŭ ne. Mi ne scias ĉi tion. Scienco ne scias tion. Estas argumentoj, ke tia persono ekzistis, estas ankaŭ argumentoj, ke tia persono neniam ekzistis, kaj oni povus diskuti pri ĝi senfine. Simile oni povus diskuti kaj listigi ĉiujn erarajn en tradukoj, kiujn kristanismo pli malpli konscie prezentas al siaj fideluloj. Aŭ eĉ senfine montri la streĉadon de versoj, por ke ili konvenu por la doktrino. Mi volas ĉi tie trakti tion, kion mi certe scias. Mi scias, ke se Joschke ekzistis, li ne estas la Mesio, kaj tion mi volas rakonti al vi. Mi esperas, ke tio estas esence kaj malkomplike. Oni devas komenci de la komenco. De tio, de kie venas la ideo de mesianismo. La Mesio estas parto de judismo, nur de judismo. Kial tiel firme, ke nur de judismo? Ĉar kristanoj ne scias, ne havas kaj ne agnoskas ion tion kiel la Parola Torao. Ili ne havas judan tradicion, kaj el ĉi tiu parola Torao venas la ideo de la Mesio. Moseo sur la monto

Sinajo ricevis la Toraon kaj ĉi tie la manko de baza scio pri judismo ofte estas la kialo, ĉar Moseo sur la monto Sinajo ricevis la Toraon, sed la Torao estas pluralo. Estas du Toraoj: la Torao kiel la libro en rulaĵoj, t.e. la unuaj 5 libroj, kaj la parola Torao transdonita buŝe. La parola Torao inkludas la judan leĝon, tradicion, kaj ĉiujn klarigojn de tio, kio estas en la libro en rulaĵoj. La Rulaĵo sen la dua parto estas nenio: peco de pergameno sen signifo. Por tiuj, kiuj ne havis ŝancon aŭdi pri ĉi tiu temo pli frue, ĉesu nun aŭskulti ĉi tiun podkaston kaj serĉu la epizodon, kie mi klarigas ĉi tiun temon. Mi intence metis ĝin pli frue, ĉar iuj aferoj en judismo ne povas esti klarigitaj sen koni la bazon, sen koni la fundamentojn de judismo. Ke la Torao konsistas el 2 elementoj, ke la rullibro mem ne havas signifon – ĉi tio estas la fundamentaj elementoj de scio por kompreni ion ajn rilatan al judismo. Do reen al la demando, de kie venis la Mesio? Ordinarlingve, mi permesos al mi mem nomi ĝin „la ideo de la Mesio„. Ĝi devenas de la juda tradicio, kaj nur poste estas ĉiuj profetaĵoj pri la Mesio, pri la postuloj, kiujn li devas plenumi, aŭ pri kiel ekkoni ĉi tiun Mesion. Tiuj, kiuj ne estas judoj, povas sekure demandi sian pastraron, de kie devenas la ideo de la Mesio? Delikata demando, kaj tre delikata, ĉar kutime la respondo estas, ke ekzistas profetaĵoj. Jes, jes – estas profetaĵoj pri la Mesio, sed de kie venas la ideo mem, la ideo mem de la Mesio. Memoru, ĝi devenas rekte el judismo, kaj ĝi estas el la sfero de judismo, kiun kristanismo ne agnoskas. Kial kristanismo ne agnoskas ĉi tiun sferon de judismo? Ĉar la parola Torao neniam estis skribita. Estis malpermesite skribi la parolan Toraon kaj vole-nevole kristanismo, kvankam komence disvastigita de judoj, kiuj konis la parolan Toraon, poste kristanoj, kiuj ne estis judoj, simple ne havis aliron al ĉi tiu parto de la Torao. Homoj, kiuj ne konis judismon, akceptis la informojn pri la Mesio „en mallumo„, havante nenian ideon, kio estas la origino de mesianismo. Sentime oni povas diri, ke la plej grava elemento de kristanismo venas el la sfero de la juda kredo, kiu estas tute malakceptata de kristanismo. Logiko sugestas, ke io estas malbone ĉi tie. Kristanismo certe aprobas la 5 Librojn nomatajn la Malnova Testamento. Ĉu tie estas io pri la Mesio? Ĉar vi povas esti certaj, ke kristanoj ne rekonas la

parolitan Toraon, sed ili ja aprobas tion, kio estas skribita en la Rulaĵo. La Rulaĵo – la Skribita Torao ĝi tute ne mencias la Mesion. Ĝi mencias la Lastajn Tagojn, kaj tio estas referenco al la Mesio. Ĝi rilatas al la ideo de la Mesio, kiun la juda tradicio donas al ni. Mi ĵus diris al vi, ke unu parto ne povas ekzisti sen la alia. La Skribita Torao kaj la Parola Torao. Laŭ ĉi tiu spuro la fakto, ke kristanoj konfesas la ideon de mesianismo, perdas sian logikan signifon, ĉar ĝi estas la juda koncepto, elemento de la juda religio, la tradicio de la Parola Torao, kiun kristanismo ne aprobas. Nu, krom la ideo de la Mesio. Sen kono de la Parola Torao ni ne havus ideon, kion signifas la termino: la Lastaj Tagoj, kiu estas uzata en la Skribita Torao. La vorto „Mesio„ mem signifas „Oleito„ kaj ne „Savanto„, kiel kristanismo diras. Ĉi tie ni havas alian mankon de kristana kredo je la Mesio. La koncepto de iu senkulpa, supernatura, kiu oferos sin kaj mortos por redempti pekojn de homoj kaj savi ilin en la senco certigi ilian bonon post la morto, alivorte: proksimeco al Dio estas ekskluzive kristana koncepto, kiu ne havas bazon en judismo. La Mesio laŭ judismo estos iu tute alia kaj havas malsamajn, ordinarlingve, ecojn ol la Mesio, pri kiu kristanismo parolas. El tio sekvas, ke kristanismo kreis novan version de kristanismo bazita sur la originala koncepto bazita sur judismo. Oni povas kuraĝe diri, ke ni havas nian Mesion kaj kristanoj havas sian Mesion. Kiu versio estas ĝusta kaj vera? Mi, kiel ortodoksa judo, prenas la vorton de Dio kiel certeco kaj ĉar nia versio de la Mesio venis unue kaj kristana versio estas la dua produkto. Nia versio estas laŭ ni la originala, vera. Do, de kie ni scias, kiu estos la Mesio, de kie li venos kaj kiel li venos? Tio, kion ni havas pri Mesio, estas listo de aferoj, kiuj okazos, kiam ĉi tiu Mesio venos, kiel ĉi tiu Mesio malkaŝos sin al ni kaj kiel ni ekkonos lin. La profetaĵoj pri la Mesio estas tre klaraj. Ne estas profundaj interpretoj aŭ serĉado de kvara aŭ kvina fundo en ili. Ni bezonas nur rigardon en niajn sanktajn skribaĵojn – bedaŭrinde – por kristanismo tio, kio estas skribita, montras, ke la kristana Biblio estas tute elpensita. Ne eblas, ke la juda Biblio malpravas pri la Mesio kaj la kristana Biblio pravas. La bildo estas klara. Ni parolas pri du la malsamaj Mesioj. Ambaŭ versioj ne povas esti veraj. Ne eblas, ke la

kristana Biblio estas la Vorto de Dio. Mi certas, ke kristanoj, kiuj scias, kion ili legas, konscias ĉi tion. Komparante la Novan kaj Malnovan Testamentojn por plifaciligi, ni trovas gravajn erarojn en la Nova Testamento. Du tre prozaj ekzemploj: en la Malnova Testamento, en la Torao ni legas en 3 malsamaj lokoj. Unu el ili estas la Genezo (46, 27), ke Jakobo venis Egiptujon kun grupo de 70 homoj. Ne unu malpli, ne unu pli. 70 personoj. En la Nova Testamento (7, 14), estas skribite, ke 75 homoj venis. La du versioj ne povas esti ĝustaj. La Apostolaj Agoj rakontas pri pasinta okazaĵo, kiun la Torao, aŭ fonto, priskribas detale kaj deklaras, ke 70 homoj venis kun Jakobo al Egiptujo. Karaj kristanoj, vi ne volas diri al mi, ke ĉar la Nova Testamento estas la Vorto de Dio, Dio Javeo eraris. Aŭ Li forgesis, kiom da homoj venis en la origina rakonto kun Jakobo. Eraro tiel bagatela, ke ĝi estas neklarigebla. Mi scias, ke kristanoj klopodas klarigi ĝin en logika maniero, sed ĉi tiuj klarigoj estas pli malbonaj, eĉ infanecaj kaj pli bone estas silenti pri tiu ĉi temo. Diru al mi, kiom da el vi aŭdis pri ĉi tiu diferenco inter la Nova Testamento kaj la originalo? Kiom da el vi aŭdis, ke Jakobo venis Egiptujon kun 70 homoj kaj la Nova Testamento diras pri 75 homoj. Verŝajne ne multaj, ĉar pli facile estas silenti ol klarigi neklarigeblan eraron. Ne pensu, ke ĉi tio estas la sola eraro. Ni eĉ havas situacion, kiun ĉiu el ni povas fizike kontroli. En la Malnova Testamento, en la Genezo (23, 17 ĝis 20) ni havas informojn, ke Abraham aĉetis kavernon kun kampoj ĉirkaŭ ĝi de kretano nomata Efron. Ĝi situis proksime de Mamre en Hebrono. Li aĉetis la kavernon por enterigi sian edzinon Sara. La Torao – la Malnova Testamento – eĉ donas la sumon, per kiu li aĉetis ĉi tiun kavernon en Hebrono por enterigi sian edzinon. Li aĉetis ĝin kontraŭ 400 arĝentaj moneroj. La Torao eĉ donas al ni la detalojn de la aĉeta transakcio antaŭ pluraj miloj da jaroj. En la Apostolaj Agoj (7, 15 kaj 16) ni legas, ke Abraham aĉetis tombon en Schrem, ne en Hebrono. Ne. Estas skribite, ke li aĉetis la kavernon de la filoj de persono nomita Hamor en la setlejo Schrem. Karaj kristanoj, Dio ne eraras. Dio scias, kie Abraham aĉetis la kavernon por enterigi sian edzinon. En la Origino, en Torao, en la Malnova Testamento, estas skribite, ke la tombo estas en Hebrono kaj ne en Schrem.

Ĉu vi volas diri al mi, ke la Eternulo eraris, ke Li la duan fojon konfuzis la faktojn? Ĉu Li forgesis, kio okazis en la pasinteco? Kio estas skribita en la Torao? Mi ne blufis, kiam mi diris, ke vi povas fizike kontroli ĉi tiun eraron. Estante en la Sankta Lando, se vi demandas, kie estas la kaverno – la tombo de Abraham kaj Sara, la tombo de niaj prapatroj – ĉiu juda aŭ kristana infano montros al vi Hebronon kaj ne Schrem-on. La Kristana Biblio estas tute skribita de homoj, ĝi estas elpensita. Ne estas la Vorto de Dio en ĝi. Ĉio estas klara: nigra sur blanka. Vi povas mem kompari tion, kio estas skribita tie kaj tie. Estas logike, ke surbaze de la Torao vi povas kontroli, testi, kio estas skribita kaj kio sekvas el kristanaj instruoj. La Torao estis unue – mi pensas, ke ni konsentas. La diferencoj iras pli profunden. Nur legu la Evangeliojn kaj komparu la version de la rakonto, kiel unu el la evangeliistoj prezentas ĝin kaj kiel la alia. Vi rimarkos, ke ili ofte estas reciproke ekskludas unu la alian. Mateo kaj Luko donas malsamajn genealogiojn de Jozefo en siaj evangelioj. La demando estas: por kio ili donas la genealogion de Jozefo? Li ja ne estas la patro de Jesuo en la kristana mesaĝo kaj la Mesio devas esti viro naskita de la gento de David. Ĉar Jesuo naskiĝis de virgulino, do Jozefo ne povas esti lia patro. Mi pensas, ke ni komprenas la logikan sinsekvon de okazaĵoj antaŭ gravedeco, ĉu ne? Mi pensas, ke mi ne bezonas klarigi ĉi tion. Jesuo ne plenumas la ĉefan profetaĵon. Li ne estas el la gento de David. Iuj defendante ĉi tion diras, ke Maria estis el la gento de Davido kaj la informon pri ĉi tio donas la Evangelio laŭ Luko, sed kiel mi menciis frue, estas pli bone silenti pri tia miskompreno ol stulte klarigi ĝin. Maria, eĉ se ŝi estus el la gento de David, ne transdonas sian familian statuson. La patro transdonas la genealogion, la patrino la religion. Pli malbone ankoraŭ, Luko klarigas en sia Evangelio, ke li donas la genealogion de Jozefo. Kristanoj aliformas kristanajn skribaĵojn dum jarcentoj. Ili aliformas la faktojn, por ke ili konvenu tie kaj tie. Estas rakonto en la Talmudo, ke rabeno iris en arbaron kaj vidis celtabulojn desegnitajn sur la arboj. En la centro de ĉiu celtabulo estis enbatita sago. La rabeno vidis junan knabon starantan proksime kun pafarko en la mano. La rabeno demandis mirigite: „Ĉu vi faris ĉi tion? Nekredeble! Vi

estas bonega pafarkisto kaj kiel vi faris ĉi tion? Vi trafas ĉiun celon perfekte en la centron., La knabo rigardis la rabenon kaj diris: „Rabeno, ĝi estas tre simpla. Mi enbatis sagojn en la arbojn kaj poste aldonis celtabulojn al ili., Estas same en sennombraj okazoj en kristanismo. Mistradukoj, versaliformado, aliformado de informojn en la kazo de la Mesio nur por ke ili konvenu al kristanaj doktrinoj kaj profetaĵoj. Ne miskomprenu min. Mi ne kulpigas kristanismon. Tio okazas preskaŭ 2000 jarojn. Kristanismo iĝis viktimo de sia propra aspiro al perfekteco ĉiakoste. Mi tute ne scias, kial kristanismo insistas pri sia versio de la Mesio, ĉar judismo klare diras, ke la Mesio, kiu venos, estos la Mesio por la tuta homaro, ne nur por la judoj. Judismo ne diskriminacias. Se vi ne estas juda, estas nenio por zorgi. La Mesio venos por ĉiuj, sed kristanismo vidas ĝin malsame. Se vi ne kredas, ke Jesuo estas la Mesio, vi pereos. Se vi ne estas kristano, vi estos punita. La kondiĉo por savo estas esti kristano kaj kredi je Jesuo kiel la Mesio. Ne estas savo en judismo. La Mesio venos por la tuta homaro. Vi kredas ĉi tion aŭ tion. Vi amas Dion aŭ ne – la Mesio venos por ĉiuj senescepte. Tion diras judaj fontoj, kaj kiel religia, ortodoksa judo, mi vivas laŭ ĉi tio, kion diras judaj fontoj. Se la Torao diras al mi manĝi koŝere, mi manĝas koŝere! Mi instigas kristanojn eklegi la judan Bibliion aŭ nur la Malnovan Testamenton. Tie vi trovos detale informojn pri la Mesio. Legu pri la profetaĵoj: kio okazos, kiam la Mesio venos. Joschke ne plenumis iujn ajn profetaĵojn. Unue, li ne estas el la gento de David. Ĉu vi volas iujn aliajn profetaĵojn, kiujn Jesuo ne plenumis? Mi ripetas: vi mem vidu, kion diras la profetaĵoj. Jeĥezkel (37) parolas pri la reveno al la Sankta Lando de ĉiuj judoj el ekzilo. Kaj mi pensas, ke mi ne devas pruvi al iu ajn kaj konvinki iun, ke ne ĉiuj judoj revenis al la Sankta Lando. La sekva profetaĵo estas unu, pri kiu ĉiuj aŭdis. Daniel (12, 2): la resurekto de la mortintoj. Mi pensas, ke mi ne bezonas diri al iu ajn, ke ĝi neniam okazis. La sekva profetaĵo, kiun Jesuo ne plenumis, estas la profetaĵo de Jeĥezkelo, (36, 26 kaj 27), kiuj diras, ke la Mesio rekonstruos la templon en Jerusalemo. Kiel vi povas vidi nuntempe, estas nun konstruaĵo kun ora tegmento. Bedaŭrinde Joschke ankaŭ ne rekonstruis la templon. Jesaja (4,2), pri paco en la mondo,

kiam la Mesio venos. Pardonu min, karaj adeptoj de Jesuo, sed ne estas paco en la mondo. La kristana Mesio, kiel Jesuo estas nomata, plenumis neniu el la profetaĵoj. Li ne plenumas la postulojn por esti la Mesio. Ĉiuj laŭdiraj referencoj pri Jesuo trovitaj en judaj fontoj estas mistradukoj aŭ adapto de interpreto. Ĉi tie mi memorigas vin pri la rakonto kun la sagoj kun aldone desegnitaj celtabuloj. Vi enbatas la sagon en arbon, pentras la celtabulon ĉirkaŭ ĝi, kaj vi havas perfektajn sukcesojn. Kristanoj estas tre obstinaj en sia interpreto de Jesaja (53), kie estas supozeble referenco al Joschke, al Jesuo. Mia demando estas: Se vi scias, kio estas en la ĉapitro 53, diru al mi, kio estas en la ĉapitroj 52 aŭ 51? Kial vi ne legas la tuton, nur la eltiraĵojn el kunteksto? Por klareco kaj dispeli la nebulon de kristana propagando, la teksto de Jesaja ne estas la malpermesita teksto en judismo, kaj estas sencece diri, ke ĉi tiu ĉapitro estas preterlasita dum lernado, ekzemple, en la jeŝivo. Mi certigas vin: ĝi estas nepre pristudata, legata kaj absolute ne permesita – sed deviga. Multfoje, ĉiuj ĉi argumentoj estis resumitaj de kristanoj, kun kiuj mi interparolis per unu respondo: Sed ĉio ĉi okazos, kiam Jesuo revenos sur la teron. Mi devas konfesi, ke tre oportuna versio estas la dua alveno de Jesuo. Montru iu al mi unu judan fonton, kiu diras, ke la Mesio venos dufoje. Montru iu al mi en judaj fontoj ĉi tiun informon. En la judaj, ĉar ni jam parolis, ke la Mesio estas juda koncepto. La dua alveno de Jesuo – la paruzio – estas tiel oportuna sekurklapo, malantaŭ kiu kristanismo kaŝiĝas dum pli ol 2000 jaroj. Nenie estas eĉ unu vorto, ke la Mesio estos, poste li malaperos kaj revenos. Ne ekzistas tia afero skribita. Tio estas nur koncepto elpensita de kristanismo por klarigi unu el la plej gravaj argumentoj, kiu forigas Jesuon de la rolo de la Mesio, t.e. malsukceso plenumi la profetaĵojn de la mesia epoko. Li ne plenumis la profetaĵojn rilate al la alveno de la Mesio. Kristanismo ne povis klarigi tion en iu ajn logika, racia maniero. Tial oni kreis sekurklapon en la formo de la informo: „Atendu momenton – ĉar Li baldaŭ revenos..”, La dua alveno povas rilati al iu ajn. En ĉi tiu kazo ĉiu, kiu mortis, povas esti la Mesio. Sed ankaŭ ĉi tie estas problemoj, ĉar la profetaĵo diras, ke la Mesio estos vivanta homo el ostoj kaj sango kaj ne reviviĝinta aŭ reeniranta persono sur la teron.

Kristanoj ofte demandas: kie estas via ofero, kie estas via paska ofero. Rigardu la Toraon. Plena de sango kaj oferoj faritaj en la templo por pekoj. Kaj ĉi tie mi devas klare diri, ke ĉi tiu ofero por pekoj estas tiel „tre por pekoj„ nur en la kristana mesaĝo. En la originalo, en judismo, ĝi estas tute alia, kaj ni atingos tion post momento. Kristanoj afable diras al ni judoj: iradu al ĉi tiuj sinagogoj kaj faru tion, kion vi volas, karaj judoj. Plenumu ĉiujn micvojn, obeu la leĝon, sed memoru, ke la mondo estas dividita je tiuj, kiuj kredis je Joschka, kiu verŝis sangan por niaj pekoj kaj tiuj, kiuj ne kredas kaj brulos en infero. Laŭ kristanismo Joschka, aŭ Jesuo, redemptis ĉiujn pekojn mortante sur la kruco, ĉar sen la verŝita sango neniu peko povas esti redemptita. Ĉiu kredanto je Jesuo verŝajne konsentos kun mi, ke unu el la plej gravaj elementoj de kristanismo estas la kredo, ke sango devas esti verŝita por pardoni pekojn. Mi havas malbonan novaĵon por vi kristanoj – kredaantoj de Jesuo. Jesuo redemptis neniujn pekojn. Ne necesas sango por redempti pekojn. Jesuo ne mortis pro viaj pekoj. Mi pensas, ke ni konstatis, ke la Malnova Testamento estas la vorto de Dio, do mi diros ĝin denove: Dio ne povas erari. Tiuj ĉi, kiuj elpensis kristanisman, inventis por si la elverŝadon de sango por pekoj. Ne nur tio – ili ludis ĝin tre lerte, ĉar manipulante la judajn tekstojn kaj ne dirante al vi la plenan veron ili metis manipulitajn versojn el la juda Biblio en la kristanan Bibliion. La verŝado de sango por pekoj povas esti kontrolita, ekzemple, en la libro de Jona. Pardonu min – mi tute ne scias, kiu el viaj konfesioj rekonas ĉi tiun fonton kaj kiu ne, ĉar kiel mi diris komence, vi ne povas interkonsenti pri la temo: je kio vi kredas kaj je kia Jesuo vi kredas, kio estas alia argumento, ke Jesuo ne estis la Mesio kaj verŝajne neniam ekzistis. Reen al la Libro de Jona: Dio sendis Jonan Ninivon por heroldi la juĝon de Dio. Forte parafrazante: la urbo estis detruota, ĉar homoj tie pekis. Homoj en la urbo faris tion, kion ni judoj nomas „chuva„ aŭ „teshuva„. Ili faris ion, kion la tuta juda Biblio instruas ekde komenco ĝis la fino. Ili alproksimiĝis al Dio. Ili revenis al Dio. La vorto „chuva„ signifas reveni. „Chuva„ signifas konfesi eraron, penti, penti pri pekoj kaj deturni sin de pekoj. Kial ĉi tiu evento estas priskribita en la Biblio? Kial la evento, ke Dio pardonis la

pekojn de homoj, post kiam ili deturnis sin de peko kaj pentis pri siaj pekoj? Kial ni bezonas ĉi tiun scion? Kion ĝi alportas al la situacio de redempto de pekoj? Ni ricevas ĉi tiun informon, ĉar homoj, kiuj pekas, ofte rezignas dirante: ne ekzistas helpo por mi. Mi faris tiom da aferoj, ke jam estas la fino. Mi estas pereinta. Dio ne volas koni min. Dio eĉ ne volas aŭdi pri mi. Kial mi pentu pri miaj pekoj kaj ŝanĝu min? Neniu helpos min. Ne, ne. La juda Biblio instruas ekde la komenco ĝis la fino, ke redempto de pekoj estas disponebla por ĉiuj sen multe da malfacilaĵoj kaj ne gravas, kia estas la situacio. Sufiĉas konfesi la pekon, penti pri la peko kaj ne plu fari ĝin. Kaj ĉio. Tio ĉi estas la redempto de pekoj pri kiu instruas la Malnova Testamento. Ne necesas sango. Neniu sango estas necesa por redempti pekojn. Dio amas homojn sen limoj. „Revenu al mi kaj ĉio estos pardonita”. Kristanismo, aliflanke, prezentas sian superheroon nomitan Jesuo en ĉi tiu punkto. Kaj bonvolu ne preni tion kiel cinikismo. Kristanismo vere faris Jesuon superheroo kaj instruas: „Rigardu vin, malfidela homo! Necesas la sango de Jesuo por redempti viajn pekojn. Bezono de sango! Nur Jesuo povas redempti vin nun. Kiu vi estas, pekulo! Vi valoras nenion. Jesuo devis morti pro viaj pekoj. Kiel vi ne hontas! Kristanismo instruas, ke ilia konfesanto estas nur homo, senvalora estaĵo. Kaj jen – vi havas belan, blublikulan, blankan viron, kiu havas la povon pardoni pekojn. Li verŝos sangan por vi. Kristanismo instruas, ke oni ne povas savi vin. Ĝi instruas tre lerte, ke vi bezonas kristanismon por daŭre ekzisti, sed ankaŭ por sperti feliĉon post morto ĉe la alia flanko. Pri la sama temo la Torao, aŭ la Malnova Testamento, se vi volas, instruas tute male. Ĝi instruas vin, ke Dio amas vin kaj ke vi estas ĉio por Dio. Konfesu vian pekon, pentu, kaj ne faru ĝin denove. Vi ne estas neniu! Vi estas la plej grava el la kreaĵoj de Dio, kaj neniu devas morti pro viaj pekoj. Alia interesa fakto en la Libro de Jona: La Nova Testamento mencias la Libron de Jona, sed en stranga maniero preterlasas la informon, ke Dio pardonas homojn sen verŝi ies sangan. Li pardonas, post kiam homoj pentas siajn pekojn deturnante de peko. La Nova Testamento ŝatas citi ĉi tion kaj tion, serĉi versojn el la juda Biblio ekster kunteksto, do kial ne citi tion, kio estas skribita en la Libro de Jona?

La respondo estas simpla. Ĉar ili montrus konfesante, ke ili eraris, ke ilia versio ne konsentas kun la originalo: kun la Malnova Testamento. Kristanismo provas krei Dion laŭ la bildo de homo. Judismo estas tute mala: ĝi montras Dion, kiu kreis la homon laŭ sia bildo. Mi certas, ke multaj el vi konas ĉi tiun faman diron, esence: demando farita de homoj, kiuj volas pruvi, ke Dio ne ekzistas. Oni ofte diras: se Dio estas ĉiopova kaj ekzistas, Li kreu ŝtonon, kiun li mem ne povas levi. Judismo jam delonge respondis ĉi tiun demandon. Li solvis ĉi tiun problemon antaŭ jarcentoj. Homo estas tiu ĉi ŝtono. Dio kreis la homon kaj donis al li liberan volon. Dio metis limon al si mem. Li kreis ŝtonon, kiun li mem ne povas levi, kvankam Li mem estas ĉiopova. Denove, la Nova Testamento estas klare erara, kiel ni povas klare vidi en la libro de Jona. Mi havas malbonan novaĵon por vi, sekvantoj de Jesuo. Dio ne eraras kaj Jesuo ne mortis pro viaj pekoj. Dio scias, kion li volas kaj kiel pardoni pekojn. Li rakontas al ni pri tio en la juda Biblio. Dio ne ŝanĝas la manieron, kiel la mondo funkcias. Estis tiuj, kiuj skribis la kristanajn fontojn, kiuj kreis la novajn regulojn, la novajn principojn, la novan Dion, la novan Mesion. Per kelkaj simplaj eraroj mi montras al vi, ke la Nova Testamento estis elpensita. Ĝi ne povas esti la vorto de Dio, ĉar Dio ne faras erarojn, kaj mi pensas, ke vi konsentos, ke Dio estas senerara. Se jes, ne ekzistas alia logika klarigo. En ĉi tiu kazo la Nova Testamento ne povas esti la vorto de Dio, kaj tiel Jesuo estas nenio krom superheroo kreita por la bezonoj de kristanismo. Li ne estas la Mesio kiel instruas judismo. Li ne redemptis pekojn per sia morto. Ni mem povas redempti niajn pekojn, sen la helpo de peranto. Kvazaŭ tio ne sufiĉus, la juda Biblio – la Malnova Testamento – parolas pri pluraj aliaj manieroj de redempto de pekoj, ekzemple, bonfara helpo al la bezonantoj. Se vi donas cedakon, se vi donas donacon al mizeruloj – ĝi estas formo de redempto por pekoj. Helpu aliajn homojn. Dio instruas nin: zorgu pri malriĉuloj, helpu, kaj mi pardonos viajn pekojn. La libro de Daniel (4, 24) en la juda Biblio kaj en la kristana Biblio ĝi estos la verso 27. Kontrolu ĝin! Nebukadnecar ricevas konsilon: donu je karitato kaj via peko estos forigita kaj vi estos savita. Preta por alia ŝoko? Rigardu la Libron de Psalmoj (40, 7) kaj

en la kristana versio ĝi estos la verso 6. Kion ni legas tie? „Vi ne volis san-
goferon, vi ne volis iun ajn oferon. Vi malfermis miajn orelojn. Vi ne petis
bruloferojn kaj oferojn.., Kontrolu mem. Certiĝu, ke tiel estas skribite en
la Libro de Psalmoj. Ni bezonas ĝin, ĉar senĝene kristanaj fontoj manipu-
las citaĵojn el judaj fontoj. Pretaj? Ĉu vi kontrolis? Do aŭskultu. Kristan-
ismo ne povas tiom konsenti kun la vero kaj ĝi provas kongruigi ĝin kun
si kaj samtempe, sciante, ke ili ne ŝanĝos la originalan version, ili ja ne
povas ŝanĝi ĉi tion, kio jam estis skribita en la Psalmaro. Ili aplikas la pro-
ceduron, kiun mi jam menciis. Mi devas reveni ĉi tie al la historio de la
sago enbatita en la arbon, ĉirkaŭ kiu iu desegnis la celtabulon tiel, ke la
sago estis perfekte en la mezo. Kristanismo manipulas la versojn en sia
Biblio malkaŝe mensogante pri siaj fontoj en la momento de ilia skribado.
La letero al la Hebreoj (10, 5) – citas nian version el la Libro de Psalmoj, pri
kiu mi antaŭe parolis. Ni legas tie: „Oferon kaj donacojn vi ne volis, sed vi
formis korpon por mi.., Mi ripetu min kaj demandu: „Sed vi kreis korpon
por mi.,? Tio ja ne estas en la koncerna verso en la Psalmaro. Reiru kaj kon-
trollu: la Psalmoj (40,7) en la juda versio kaj 6 en la kristana versio. Ja tio
ne estas en la koncerna verso de la Psalmaro. Tio ĉi ja estas aŭdaca ma-
nipulado de la origina fonto kaj streĉado por kristanaj kredoj, ke la manoj
eĉ defalas. Denove, kontrolu mem, kion ĝi diras. Rigardu kiel kristanismo
tiris version el la Libro de Psalmoj en sian doktrinon. La sekva temo, kiun
kristanoj trudas kiel argumenton por verŝi sangan por pekoj, estas la
sistemo de ofero priskribita en la Torao. Estas prave. Ni havis iam ofersiste-
mon kaj laŭ kristanismo Jesuo devas esti tiu ĉi ofero. Lia morto devas esti
tiel sama, kiel pekliberiga ofero en la Templo. Ni rigardu la tutan temon
de ofero. La hebrea vorto por ofero en la Torao estas korban. Hodiaŭ pro
manko de pli bona vorto ĝi estas simple tradukata kiel ofero aŭ oferado.
La signifo de la vorto tamen estas tute alia. Ĝi signifas en la hebrea: prok-
simiĝi al Dio, alproksimiĝi. La kristana Biblio montras ĉiun oferon en la
Malnova Testamento kiel la sola formo de rekompenco pro pekoj. Tio estas
kompleta sensencaĵo, ĉar estis almenaŭ kelkaj oferoj faritaj en la templo
kaj ne ĉiuj havis rilaton al peko. Ni havis oferojn tute senrilatajn al peko,

kiuj estis alportitaj en diversaj okazoj. Ni ankaŭ havis oferojn, kiuj estis tute senrilataj al sango. Sufiĉas rigardi la libron de la Levidoj de la Malnova Testamento por ekscii, kio vere estis la ofero kaj kiam ĝi estis farita. Kristanismo forte premas por la Paska ofero, kaj tiu ofero eĉ ne estis ofero por pekoj. Mi diru tion denove: la kristanismo premas per sia tuta forto la Paskan oferon – la fama Paska Ŝafido, kaj ĉi tiu ofero eĉ ne rilatis al pekoj. Diru al mi, kiom multaj el vi sciis, ke la Paska Ŝafido, tiel grava por kristanismo, eĉ ne temis pri peko. Nur Paŭlo kaj Johano, en iu stranga maniero, ligas la Paskan oferon kun la redempto de pekoj. Ĉi tiu ofero temis pri la fido de Dio. Ĝi havis nenion komunan kun peko. Mortigante beston, kiun egiptanoj konsideris kiel reprezentanto de unu el siaj dioj, ni donis signon al Dio, ke ni ne timas la egiptanojn, ke ni fidas Dion kaj scias, ke la egiptanoj ne mortigos nin, ĉar Dio protektos nin. Tio ĉi, karaj kristanoj, ne estas menciita en la Nova Testamento. Do mi instigas vin: komencu legi la judan Bibliion. Bonvolu reveni al la originala fonto. Mi pensas, ke ni konsentas pri ĉi tiu temo. Kaj judismo kaj kristanismo konsentas, ke la Malnova Testamento – la Torao – kiel ĝi estis nomita – estas la Vorto de Dio. Kio do estas la pekofero en la Torao? Ĉar ne estas dubo – la Malnova Testamento parolas pri la tuta listo de oferoj. Estas 3 specoj de oferoj rilataj al pekoj. La unua tre rilata al peko nomiĝas karbonhatas kaj atenton – koncentriĝu – tio ne estas ofero por ĉiuj pekoj, ne por ĉiu peko, sed ĝi estas ofero por pekoj faritaj neintence, por hazardaj pekoj. Ĉi tiu ofero ne estis la redempto de ĉiu peko, ĉar nur senintenca peko estas peko, kiu ne havas la elementon de ribelo kontraŭ Dio kaj fakte ĉi tiu ribelo kontraŭ Dio estas peko. Hazarda peko estas hazarda, senribela, kaj tial ni ne devas reiri al Dio, ĉar ni ne vere devojiĝis de Dio farante ĝin. La dua ofero nerekte rilata al peko estas ofero, kiun la Septuaginto tre lerte submetis sub pekon, kvankam en la Torao, en la originalo estas klare skribite, ke ĝi estas ofero pro la honto ligita kun peko, ne la peko mem. Do kiel vi povas vidi, ĉi tiu ofero nur nerekte rilatas al peko. Kaj la tria ofero – rilata al peko, kiu estas priskribita en la Torao aŭ en la Malnova Testamento, estas la ofero farita dum Jom – Kipuro, kiun kristanismo ankaŭ submetis sub la frazon „ofero

por ĉiuj pekoj,, kaj fakte estas klare skribite en la originalo, sen duboj, ke ĝi estas ofero por pekoj faritaj kontraŭ la institucio de la templo nur, kaj ne por ĉiuj pekoj faritaj kontraŭ homoj aŭ kontraŭ Dio. Ĉi tie la kristana rakonto lerte ludis la temon, ĉar Jom – Kipuro estas festo, kie Dio pardonas ĉiujn niajn pekojn. Do la kristana rakonto simple kombinis la kristanan oferon en tiu ĉi tago kun la pardono de ĉiuj pekoj, ĉar ĝi estis pli oportuna kaj konforma al la doktrino. Sprita ludo, sed nur por naivuloj, ĉar judismo instruas, ke Dio pardonas al ni en Jom – Kipuro nur pekojn faritajn kontraŭ Dio, ne niajn pekojn faritajn kontraŭ aliaj homoj. Dio ne tuŝas niajn surterajn aferojn kaj se ni volas pardonon por pekoj faritaj al alia persono, tio devus esti aranĝita kun la alia persono kaj ne impliki Dion en ĝin. Tial tradicie antaŭ Jom Kippur ni pardonpetas homojn, ni serĉas pardonon de homoj. Alia interesa fakto pri Jom – Kipuro. La pekoj, kiujn ni faris kontraŭ Dio, estos pardonitaj sendepende de tio, ĉu iu preĝas en ĉi tiu tago, ĉu iras sinagogon, ĉu fastas laŭ la juda leĝo... Ne gravas tio ĉi por la pardono de la pekoj tiutage. Peko estas pardonitaj por ĉiuj kaj neniu ofero estas necesa. Denove mi diros: legu la Malnovan Testamenton – ĉio estas skribita tie. Ne senkaŭze mi diris komence, ke kristanismo estas tia, kia kristanismo volas esti. Kristanismo kreas sin mem. Jesuo ne estas la Mesio. Lia morto ne estas ofero, ĉar unue: la paska ofero ne temis pri redempto de pekoj, due: la Torao ofertas almenaŭ kelkajn manierojn redempti pekojn, por kiuj oni ne bezonas oferojn. Laŭ la Malnova Testamento, laŭ la Torao, homa ofero estas io terura, ĝi estas io tre kontraŭa al Dio. Estas du solvoj: aŭ Jesuo estis la falsa Mesio, kio okazis pli ol unu fojon, aŭ unu el tiuj, kiuj povis iĝi la Mesio, sed malsukcesis. La Torao instruas al ni, ke en ĉiu generacio estas iu, kiu povas iĝi la Mesio. Kiu scias – eble via Joschke estis ĝuste tia homo, sed kiel vi vidas, lia misio malsukcesis. Por resumi ĉion tiel rapide: Jesuo ne estas la Mesio, ĉar li ne estas el la gento de David, sed plej grave li ne plenumis eĉ unu profetaĵon rilatan al la veno de la vera Mesio. Plue, Jesuo kiel la Mesio havas nenion komunan kun judismo kaj la Mesio, pri kiu judismo parolas. Kristanismo kreis sian version de la Mesio, ĉar judismo kaj kristanismo ne iras man-en-mane pri

ĉi tiu temo. Vi ne povas kredi je Jesuo kaj esti kredanto de judismo samtempe. Ĉi tiu rilato inter Jesuo kaj judismo estas simple oksimorono. KREDU MIN – mi ne emis fari ĉi tiun podkaston, ĉar mi ne vidas kialon rakonti al iu malagrablajn aferojn pri lia religio. Per ĉi tiu podkasto mi volas respondi je unu el la plej oftaj demandoj: kial ni ne kredas, ke Jesuo estas la Mesio. Mi ne intencas celi iun ajn por moki ilian kredon. Vi rajtas kredi tion, kion vi volas. Vi rajtas kredi, ke Jesuo estas, estis aŭ estos la Mesio. Neniu havas la rajton forpreni de vi tiun fidon. Mi ripetos ĉi tion, kion mi diris komence. Ĉio estas en ordo kun kristanismo. Kristanismo estas tia, kia kristanismo volas esti. Vin ĉiujn devas lumigi la ideo esti bona homo kaj nur tiom. Mi estas fervora kontraŭulo de iu ekumenismo kaj iuj artefaritaj interkonsentoj inter religioj, interreligiaj dialogoj malhonestaj kaj kovritaj de hipokriteco kaj malvero. Ekumenismo estas artefarita kreaĵo plena de falsa politika ĝusteco. Je la religia nivelo ni neniam interkonsentos, ĉar en religio ne ekzistas kaj ne devus esti ajna kompromiso. Aŭ kristanoj rezignos pri sia kredo kaj iĝos judoj aŭ judoj rezignas pri sia kredo kaj iĝos kristanoj. Ne estas loko por kompromiso tie. Interreligiaj kompromisoj estas iluzio. Ofte iluzio estas kovrita per mal-sincereco. Ni ne povas renkontiĝi en la mezo. Aliflanke, je la homa nivelo, ni devas paroli kiel eble plej multe kaj serĉi kompromisojn. Mi tre aprezas konversaciojn pri etiko kun klerikoj pri universalaj valoroj por ĉiu homo. Sur la homa nivelo ni ĉiuj estas samaj kaj ni devas konfesi se ne la samajn, do almenaŭ tre similajn valorojn. Antaŭ longa tempo mi elpensis diraĵon pri religio: ĉiu el ni estu la mondĉampiono rilate al sia religio. Ĉiu el ni devas kredi tion, kion ni kredas kaj esti la plej bona pri tio. Oni devas sin dediĉi al sia religio kaj konfesi ĝin je la plej alta nivelo sendepende de tio, ĉu oni estas judo, kristano, budhano, ĉu oni kredas je ŝtonetoj aŭ je la sono de rivereto. Ĉiu devas esti engaĝita al sia kredo kaj neniam, neniam vundi aliajn per sia religieco kaj sia kredo. Tio estas la fundamenta principo. Denove, estu mondaj ĉampionoj pri konfesado de via religio. Tiuj, kiuj blovis la vangojn kaj kunpremis la pugnoj, lasu ilin spiri nun. Ankaŭ ne malŝparu vian tempon provante prui ion ajn al mi. Mia konsilo – pli bone

silentu. Mi ankaŭ ŝparos al vi tempon, kiam temas pri komentoj. Mi ne disputos kun iu. Ĉio, kion mi devis diri, estas en ĉi tiu podkasto kaj mi ne volas aldoni ion alian al ĝi. Mi pardonpetas ĉiujn ofenditajn. Mi esperas, ke tio pasos, se vi estas koleraj. Mishnah Perek Avos instruas vin plilongigi vian koleron ne por tio, por ke vi plu koleriĝu, sed por ke vi ne faru rapidajn decidojn kaj ne reagu sub la influo de kolero kaj donu al vi tempon por pensi. Do malstreĉiĝu, sen streso, spiru...

Kiel iĝi rabeno

Sholem Alejhem – ĉu vi estas tie?

Nu, mi vidas, ke vi estas!

Mi vidas, ke vi estas tie, kio signifas, ke vi serĉas respondojn je demandoj, kiuj ĝenas vin. Unu el la plej oftaj demandoj, kiujn ni ricevas de vi, estas kiu estas rabeno kaj kiel iĝi rabeno.

Ĝuste pri tio ĉi mi volas rakonti al vi. Mi nomiĝas Eljahu Josele kaj mi kondukas vin al mistera mondo de judoj por montri al vi kaj pruvi, ke ne estas sekretoj en ĝi.

Pretaj?

Nuuuuuuuuu! Mi ĝojas, ke vi estas ĉi tie kaj ke vi scivolemas. Tio ĉi signifas, ke vi serĉas respondon je demando: kiu estas rabeno? Kaj kiel iĝi rabeno. Ja ĉiu scias, ke rabeno havas barbon, tempiharojn, nigran ĉapelon, blankan ĉemizon, longan nigran palton, kaj tio sufiĉas. Kompreneble mi ŝercas!

Jida diraĵo diras, ke ĉiu kaprino havas barbon kaj se barbo estus simbolo de saĝeco aŭ de rabeno, tiam ĉiuj kaprinoj estus rabenoj. Barbo ne igas judon rabeno kaj ŝtraimel, t.e. pelta ĉapelo, ne faras Ĥasidon el judo, kiel diras alia diraĵo.

Vi vere ne povas rekoni, kiu estas rabeno kaj kiu ne, ĉar rabeno ne havas specifajn vestaĵojn. Rabenoj ne vestiĝas malsame. Kion vi kutime vidas, kiel judoj (religiaj judoj) vestiĝas, kaj kutime Ĥasidoj, tio ne estas aparta vestaĵo, ĝi estas nur ĉiutaga vestaĵo, kiun ni portas ĉiutage. Blanka

ĉemizo, nigra pantalono. Iuj metos ĉi tiujn pantalonojn en ŝtrumpetojn, aliaj havos ĉi tiujn mallongajn pantalonojn kaj havos longajn ŝtrumpetojn. Ĉapelo, nigra mantelo ne estas speciala vestaĵo. Tio estas la ĉiutaga vestaĵo de ĉiu ĥasida judo. Tamen ekzistas unu kazo, kiam rabeno vestos sin iomete alimaniere ol la homoj ĉirkaŭ li. Tio estas kazo de la sefardaj rabenoj, kaj ne ĉiu rabeno, sed la vere altrangaj rabenoj. Ni nomu ĉi tiujn rabenojn la plej gravaj. Ĉi tiu rabeno portos specialajn vestaĵojn kaj ankaŭ portos specialan turbanon. Tamen tian ĉi rabenon vi ne vidis en Pollando. Ĉi tiu aparta vestaĵo, kiun portas iuj sefardaj rabenoj, estas restaĵo de tre malnovaj tempoj, sed pri tio mi ne rakontos al vi hodiaŭ. Hodiaŭ ni parolos pri ĉiuj rabenoj, sendepende de tio ĉi, ĉu ili estas sefardaj aŭ aŝkenazaj rabenoj.

Rabenon faras el judo lia statuso kaj respekto en la komunumo, kiun li meritas pro sia scio pri judismo, scio pri la Torao, kaj scio pri la juda juro. Li meritis pro perfekta kompetento en kampo de la halaĥa, t.e. la juda juro, kaj posedas la kapablon apliki ĉi tiun leĝon por respondi demandojn, konsili aŭ fari decidojn en neklaraj aŭ disputigaj situacioj. Kaj tio ĉi estas ĝuste tia preskaŭ enciklopedia difino de tio ĉi, kiu estas rabeno. Kaj se al tiuj ĉiuj informoj ni aldonas, ke la vorto rabeno devenas el la hebrea vorto rabi, kiu signifas „mia majstro” kaj ĉi tiu vorto baziĝas sur la radiko „rab”, kiu signifas „bonega”, tiam ĉi tie ni havas vere enciklopedian respondon je la demando „kiu estas rabeno”.

Ni povus fini ĉi tie, sed por mi la rakonto devus esti interesa kaj instigi vin konatiĝi kun judismo. Tial mi rakontos al vi iom pli pri tio, kiu estas rabeno kaj kiel iĝi rabeno.

Rabeno estas funkcio kaj titolo.

La historio de la titolo de rabeno, la historio de la institucio de rabeno estas tre komplika. Komplika, ĉar la sorto de ĉi tiu titolo estis komplika. La sorto de la elektita nacio dum miloj da jaroj estis komplika. Detruo de la Templo, lukto por travivo, lukto por travivo de religio, lukto por travivo de tradicio, lukto por travivo de religio en ekzilo, vagado de loko al loko.

Pardonu min, mi ne enprofundiĝos en historiajn okazaĵojn kaj en tion, kio okazis al ĉi tiu titolo dum miloj da jaroj. Ni ĉiuj scias, ke vi ne

volas aŭdi historian prelegon. Kaj tio estas bona, ĉar mi ne multe scias pri historio kaj mi scias nur tion, kion mi bezonas scii. La plej grava afero, kiun vi devus scii ĉi-momente, estas tio ĉi, ke iam viro devis akiri la oficialan titolon de rabeno por esti rabeno. Alia viro igis lin rabeno donante al li smiĥan (surmeto de manoj). Tiu ĉi smiĥa estis donita de alia rabeno al viro, kiu, ricevinte ĝin igis rabeno.

Ĉio komenciĝis, kompreneble, ekde Moseo, kiu donis ĉi tiun smiĥan al sia posteulo nomata Jehoŝua. Moseo ankaŭ donis smiĥan al 70 viroj el la elektita nacio, sed kio estas ĉi tiu smiĥa vi verŝajne volas scii. Smiĥa estas ĉi tio... hm, kaj al mi mankas vortoj ĉi tie. Plej ofte ĉi tiu vorto en la pola kaj aliaj lingvoj estas „konsekriĝo“, kiu tute, sed entute ne konvenas al la tuta situacio. Tamen pro manko de aliaj vortoj en la pola mi nomos ĝin „konsekriĝo“, sed bonvolu konscii, ke smiĥa ne faras iun homon sanktulo, ke smiĥa ne igas iun havi specialajn kapablojn. Smiĥa sanktigas neniun. Smiĥa faras homon – rigardante pli atente la hebrean lingvon – iun apartigitan en pozitiva senco. Neniuj negativaj konotacioj. Pli en la senco de „apartigita kaj oni devas iri al li,“. Smiĥan lige kun tio, kion diras la Torao, oni transdonas per surmeto de manoj. Kaj jen kio estas „smiĥa – la surmeto de manoj,“. Moseo metis siajn manojn sur Jehoŝuan kaj transdonis al li parton de sia spirito. La pliaĝuloj, kiujn Moseo konsekris kiel rabenojn, transdonis smiĥan al siaj posteuloj kaj faris ilin rabenoj. Li konsekris tiujn, kiuj meritis tiun ĉi titolon per sia scio pri la Torao. Kaj tiuj konsekrataj konsekris kaj transdonis smiĥan al siaj posteuloj kaj aliaj, kiuj meritis la titolon. Kaj tiel la titolo de rabeno kaj smiĥa estis transdonataj al la venontaj generacioj. Tiel kreiĝis ĉeno, kiu ligas ĉiujn rabenojn rekte al Moseo, nia la plej granda instruisto, kaj dank' al tio ĉiu rabeno ricevis pecon de la spirito kaj saĝeco de Moseo mem. Tia transdonado kaj konsekrado de rabenoj iris bone ĝis proksimume la 4-a aŭ 5-a jarcento de nia erao, kiam la ĉeno bedaŭrinde rompiĝis kaj smiĥa perdis sian gravecon. Ĝi esence perdis sian formalan signifon. Tiel la titolo de rabeno perdis sian formalan signifon.

Kiel ĉi tiu ĉeno rompiĝis? Al tio ĉi forte kontribuis romianoj kaj ĝenerale la tuta politika kaj historia situacio, en kiu troviĝis la judoj post la

elpelo el la Sankta Lando. La transdonado de smiĥa ĉesis pro kelkaj historiaj kialoj. Jarcentojn poste oni tamen provis restarigi la ĉenon, ĉar jen kaj jen aperis en diversaj komunumoj disigitaj tra la mondo informoj, ke la tradicio de transdonado de smiĥa estas simple konservita kaj daŭrigata. Bedaŭrinde, ĉi tiuj provoj rekonstrui la ĉenon estis malsukcesaj. Ekzistis almenaŭ 7 provoj. Eĉ en niaj tempoj estis provoj restarigi la tradicion, sed ĝi ne funkciis kaj hodiaŭ smiĥa estas nur konvencia. Hodiaŭ tiel nomita „klasikaĵo„ ne ekzistas. Sed tamen por esti plenrajta rabeno, vi devas akiri smiĥan, kvankam ĝi estas neformala kaj iom konvencia. Kvankam eble konvencia ne estas la ĝusta vorto, ĉar smiĥa ne estas konvencia. Malgraŭ tio, ke smiĥa ne estas klasika, ĝi havas tre seriozan, aŭtentikan kaj mi uzos la terminon „oficialan„ signifon ĉi tie. Sed ĝuste ĉar la klasika smiĥa malaperis, ekzistas du manieroj iĝi rabeno hodiaŭ.

Oni povas esti rabeno kun smiĥa kaj rabeno sen smiĥa. Krom tio ĉi, ke la rabeno kun smiĥa estas pli formala rabeno hodiaŭ, plenrajta. Nu, iel, plenrajta. Kaj nur tia rabeno, ekzemple, povas plenumi la funkcion de rabeno, kiu origine estis destinita por homoj kun ĉi tiu titolo. Kial ĝuste ĉi tiu titolo aperis? Ĉar Moseo decidis, ke la funkcio estas bezonata.

Rabeno, kiel ĉiuj scias, estas instruisto. Tamen la ĉefa funkcio de rabeno, kiun malmultaj konas, estas juĝisto en la juda kortumo, kiu nomiĝas „Beit din„. Kaj jen grava informo: por esti juĝisto oni devas esti formale rabeno. Nur persono kun smiĥa povas sidi kaj juĝi oficiale kiel juĝisto. Li povas decidi kaj li povas solvi problemojn surbaze de la juda juro.

Antaŭ ol ni venos al la rabeno, kiu estas plej certe rabeno, sed ne havas smiĥan kaj kiel vi ricevas smiĥan hodiaŭ, kiu ne vere ekzistas en klasika formo, mi klarigu al vi, kio estas juĝi kaj la taskon de juda juĝisto. Unue. Neniu surprizo. Li solvas disputojn en juda kortumo bazita, kompreneble, sur la juda juro. Ĉi tiu estas la tiel nomata „dintojra„ – Din Tora – tia tribunalo de arbitracio. Tia arbitracia kortumo. Tio verŝajne estos pli bela vorto. La juĝisto „bejt din„ ankaŭ decidus ĉiujn aferojn koncerne ĉion, kion koncernas la juda juro en nia vivo. Ekzemple divido de posedaĵo, heredo, eksedziĝo aŭ eĉ konfirmo de prunto-repago. Alia funkcio, por kiu

rabeno havas rajton, tiu rabeno kun smiĥa, estas formala funkcio, kiun li plenumas krom esti juĝisto. Li povas atesti produktojn kiel koŝeraj, li povas kontroli ritan buĉadon kaj li povas ekzameni ŝoĥistojn – personojn, kiuj faras ŝoĥton. La smiĥa rabeno aŭ la formala – ni nomu lin – havas la rajton kaj devus pro sia scio kontroli ĉiujn religiajn ritojn. Ekzemple, li povas rajtigi mohelon, t.e. personon farantan cirkumcidon, sed vi devus scii kaj memori, ke ne ekzistas tia rito en judismo, por kiu rabeno estas necesa. Ĉiu judo povas fari ajnan riton en judismo kaj ne devas esti rabeno por fari tion. Tio signifas, ke vi ne bezonas rabenon por geedziĝi, ekzemple. Jen kuriozaĵo: en judismo neniu faras geedziĝon kiel en aliaj religioj. En judismo estas la geedzoj, kiuj geedziĝas unu kun la alia en tre komplika procedo, pri kiu mi detale diskutis en la podkasto pri la geedziĝo, geedziĝa festeno kaj geedziĝ-festenoj tradicioj... Pro la jura komplekseco de ĉi tiu geedziĝa procedo estas bone havi iun, kiu tre bone konas la leĝon kaj zorgos, ke ĉio estu farita laŭ tio, kion la Torao instruas al ni. Jen la sola kialo, kial indas havi apude rabenon, kiu prizorgos ĉion. Tamen por la geedziĝrito mem la rabeno estas nur libervola aldoniĝo. Li estas la procedkontrolisto. Kaj tiel estas esence ĉe ĉiu rito en judismo. Cirkumcido povas esti farita de iu ajn homo, kompreneble, sed estas pli bone, ke tiu ĉi sciu, kion li faras kaj konas la leĝon perfekte, ĉar ĉi tie, dum cirkumcido, ne estas loko por eraro, kion la sinjoroj verŝajne tute bone komprenas. Tial la mohelo – la persono, kiu cirkumcidas – estas rabeno, kvankam li ne devas esti. Alia interesa fakto: divenu, kiu en judaj komunumoj respondecis pri cirkumcido en malnova Pollando? Sed ne nur en Pollando. Ĉu vi scias, kiu? Plej ofte cirkumcido estis farita pere de buĉisto kaj li tute ne estis rabeno. Li simple sciis uzi tranĉilon kaj havis kontrolon de la klingo kiel neniu alia, tial la rabeno plej ofte kontrolis la riton, kiu estis farita de iu alia.

La rabeno ankaŭ havas rajton fari certajn gravajn decidojn. La unua estas la decido koncerne pri entombigo de mortintoj.

Rabeno rajtas decidi, ĉu iu estas judo aŭ ne. Kompreneble, li decidus kontrolinte la dokumentojn, li decidus kontrolinte ĉion, kion oni devas montri por pruvi, ke oni estas judo. Tio estas ege grava funkcio kaj oni

devas memori, ke konvertiĝo al judismo devas okazi nur sub la super-rigardo de ortodoksa rabeno kun smiĥa, sed ankaŭ kun senriproĉa reputacio. Ĉi tiu rabeno devas havi grandan aŭtoritaton kaj la konvertiĝo mem devas okazi nur per bejn din, t.e. la juda kortumo. Hodiaŭ tiel nomita ortodoksa kortumo konsistanta el gravaj rabenoj kun la aŭtoritato kaj reputacio de juristoj por certigi, ke tio estas laŭleĝa konvertiĝo. La leĝo, kiun la Torao donas al ni, ĉar nur tiam ĝi estas konvertiĝo al judismo. Ajnaj konvertiĝoj ofertitaj de reformita, progresema aŭ kiel ajn asembleo nomas sin, ĉiuj ĉi tiel nomataj neortodoksaj ne estas konvertiĝoj al judismo kaj ne estas akceptitaj en la juda mondo. Persono post tia falsa konvertiĝo ne fariĝas parto de la juda nacio kaj nur smiĥa rabeno, ortodoksa rabeno, povas fari jure validan decidon, ĉu iu estas judo aŭ ne.

Rabeno, kiu havas la rajton eldoni decidojn, povas plenumi alian tre gravan funkcion por la juda komunumo. Li povas eldoni halaĥajn decidojn pri aferoj, por kiuj la leĝo estas neklara. Li eldonas jurajn opiniojn kiamaniere, ekzemple, apliki judan leĝon en aferojn aŭ problemojn kaj situaciojn en la mondo hodiaŭ. Tia decido laŭ halaĥa estas nomita psak kaj estas valida opinio pri la afero. Por iĝi tia decidorajta rabeno, vi devas esti ne iu ajn. Kaj sola smiĥa ne sufiĉas. Tia rabeno havas specialan nomon. Lia nomo estas posek kaj tre ofte dum jardekoj li devas pruvi, ke li konas la leĝon kaj komprenas ĝin perfekte. Kiam tia rabeno akiras aŭtoritaton, li akiras reputacion inter la homoj, li komencas esti nomata posek aŭ persono faranta decidojn. Ne estas multaj tiaj rabenoj. Kelkaj povas havi lokan influon, surbaze de sia aŭtoritato, kiun ili posedas lokan influon.

Sed ekzistas ankaŭ tiuj, kiuj havas senliman influon kaj la decidoj, kiujn ili faras, estas observataj kaj efektivigataj fare de la tuta aŭ la plej granda parto de la juda komunumo. Hodiaŭ ni havas tiajn vere bonfam-egajn rabenojn, kiujn ĉiuj, respektas. Ni havas eble 5, eble 10 tiajn rabenojn, kaj en malpli ol tutmonda skalo ni havas eble 100 da ili, kaj do ni malsupreniras al la loka nivelo, kiam ĉiu rabeno en komunumo estas tia posek – persono faranta decidojn koncerne la aplikon de juda juro. Tia ekzemplo de posekumado en la moderna mondo – t.e. eldonado de opinioj, decidoj

je grandega skalo, je tutmonda skalo, povas esti, ekzemple, respondo je demando aŭ opinio pri temo aŭ problemo aperanta en la moderna mondo.

Tia perfekta ekzemplo de posekumado en la moderna mondo estas, ekzemple, transplantologio. Ĉu ni povas donaci aŭ preni organojn? Se jes, laŭ kiu regulo? Kiel, kiam, de kiu? Mi pensas, ke mi ne bezonas diri al vi, ke ne estos facile trovi priskribon de kora aŭ rena transplantado en la Talmudo, kiu dirus al ni, ĉu ni povas aŭ ne, kaj tial vi bezonas scii la leĝon por povi apliki ĝin kaj respondi al la elektita nacio, ĉu vi povas vendi renon aŭ ne? Ĉu organoj povas esti donacitaj aŭ ne? Ni jam scias la respondon je demandoj rilate al transplantologio. Hodiaŭ ni scias kiel apliki la judan leĝon al la afero de transplantologio. Ĉi tiu afero estas tiel komplika kaj tiel grava, ke ne unu, sed pluraj rabenoj dum pluraj jaroj donis kaj ĝisdatigis halaĥajn decidojn en ĉi tiu afero surbaze de tio, kiel evoluas la mondo, teknologio kaj moderna medicino. Ni havas senfinan nombron de tiaj temoj el ĉiuj kategorioj. Iuj postulas lokan posekon, aliaj postulas posekon konatan en la mondo. Hodiaŭ, ekzemple, aperis nova tutmonda problemo. Nova halaĥa afero, kiu proksimiĝas al la perdo de niaj domoj kaj kaj baldaŭ frapos ĝin por eniri aŭ esti forvizita el la tradicia juda koŝera kuirejo. Ĉi tiu afero estas viando „in-vitro„. Viando el provtubo aŭ, pli precize „viando el vitro„, sed ne farita el vitro, sed kreskigita en vitro en laboratoriaj kondiĉoj. Neniu aŭdis pri ĝi ĝis antaŭ nelonge. En 2013 hamburgero farita el tia viando, fakte ĝi ne estas hamburgero – ordinara malgranda muelita kotleto, tia kotleto estis prezentita al la mondo. Ĝia prezo tiutempe estis 350 000 USD, eĉ sen kukumsalato. Kaj tiu kotleto estis sen iu ajn aldonajo. Hodiaŭ la prezo de ĉi tiu kotleto estas ĉirkaŭ 10 USD. Viando el provtubo povas iĝi rapide realajo kaj baldaŭ ĝi eble estos parto de ĉies vivo, sed ĉu certe? Kion diras la juda juro pri ĝi? Ĉu ĉi tiu viando estas koŝera? Ĉu judoj povas manĝi tian viandon? Hodiaŭ ni ankoraŭ ne konas la respondojn al ĉi tiuj demandoj, sed datumkolektado, analizo, analizo de la juda juro jam ekzistas. Konsideroj de ĉiuj halaĥaj problemoj, kiuj venas kun kotleto el provtubo. Jam hodiaŭ estas diskuto pri la stato de artefarite kreskigita viando, viando el laboratorio.

Tamen ni ne scios la respondon, ĉar ĉi tiu viando ne estas ĝenerale havebla. Sed kiam tio okazos, iu el la posekoj provos eldoni devigan opinion kaj respondi la demandon, ĉu ĉi tiu viando de laboratorio estas koŝera? Aliaj grandaj posekoj subtenos lian decidon, sed verŝajne troviĝos ankaŭ tiuj, kiuj kontestos ĝin, kaj tial la aŭtoritato de la rabeno estas tiel grava kaj eĉ la plej grava, por ke iu ajn ne diru al ni kiel apliki la judan leĝon.

Kaj kun tiu fluo mi povas daŭrigi rakonton al vi pri rabenoj, kiuj ne havas smiĥan, sed certe ili estas rabenoj, ĉar ili havas ion, kio vere faras el viro rabenon: ili havas aŭtoritaton kaj respekton de la juda komunumo. Mi esperas, ke mi vekis elementon de scivolemo en vi kaj se vi volas aŭdi pri transplantologio kaj kion judismo diras pri ĝi, informu min en la komentoj. Aŭ eble iu volas aŭdi, kiajn problemojn ni traktas, kiam temas pri viando el laboratorio? Dikfingrojn supren, se vi volas aŭdi pri ambaŭ!

Nun koncentriĝu!

Hodiaŭ ni havas formalajn rabenojn, tiujn kun neformala smiĥa kaj neformalajn rabenojn: tiujn, kiuj, dank' al sia vasta kono de la leĝo kaj de tio, kion la Torao instruas al ni, havas grandan aŭtoritaton kaj respekton en la juda komunumo, kaj dank' al tio ni nomu tion: ili estis nomitaj rabenoj kiel rekompenco kaj ili havas rajton pri tio. En ambaŭ kazoj la necesa kondiĉo por esti nomita rabeno estas havi ampleksan scion pri juda juro, pri la Torao kaj la kapablon apliki kaj koni judan leĝon en preskaŭ natura maniero. Dank' al tio, dank' al granda scio, viro iĝas rabeno. Ĉi tiu scio estas akirebla en lernejo kaj ĉi tie mi verŝajne surprizos vin, ĉar rabena lernejo estas nur konvencia nomo kaj ankaŭ estas nomo, kiu eniris la vortaron antaŭ nelonge. En tia disvastiĝinta uzo, en tia aktiva uzo, ĝi estas nomo nur 100 jarojn laŭ mia scio, kvankam kompreneble mi povus erari. La koncepto de rabena lernejo iĝis signifa por judismo nur en la postmilita periodo. Kiel mi diris antaŭe, la kondiĉo por esti rabeno estas scio kaj ne ekzistas alia eblo. Tia scio povas esti disponigita fare de lernejo kaj ĝi povas esti ajna jeŝiva, t.e. ajna juda lernejo por knaboj, ekzemple, pli ol 13 jarojn aĝaj. Kaj tiel la lernejo, edukinte viron, povas doni al li la titolon de rabeno, ĝi povas doni al li smiĥan kaj tio, kiel vi povas vidi,

ĉi-kaze estas speco de titolo post fino de solida juda edukado. Nuntempe ni volas, ke niaj rabenoj estu vere edukitaj kaj ili sciu kion ili diras, tial ni havas lernejojn tiel nomataj rabenaj, kiuj estas fakte nenio pli ol jeŝiva kun altnivela instruado por pli maljunaj knaboj. Diplomiĝinte ĉe tia lernejo kaj trapasinte ekzamenon pruvantan, ke vi lernis tion, kion la lernejo ofertas, la diplomiĝinto ricevas ĉi tiun neformalan smiĥan, kiu donas al li la rajton esti neformala juĝisto kaj doni halahajn opiniojn. Mazel tov, vi estas rabeno kun smiĥa, sed atendu momenton: mi ja diras, ke por esti rabeno, vi devas havi aŭtoritaton, alie neniu prenos nin kaj niajn decidojn rilate la judan leĝon serioze. Komprenoble, la diplomo mem kaj la fakto havi smiĥan sufiĉos por multaj por doni rabenan aŭtoritaton, sed ne en ĥasidaj medioj. En la ĥasida mondo vi devas labori por esti rabeno: vi devas pruvi, ke vi havas scion, vi devas gajni la aŭtoritaton kaj respekton de la komunumo, kaj vi ne bezonas smiĥan el lernejo, ĉar pli gravas tio, kion vi povas fari ol la fakto, ke vi havas diplomon sur la muro, kiu diras, ke vi diplomiĝis en lernejo kaj estas rabeno, ĉar fakte kelkcent viaj kolegoj diplomiĝas en tia lernejo en la sama tago kaj ne nepre ĉiuj taŭgas por agi kiel rabeno pro diversaj kialoj.

Ĉu vi pensas, ke nia granda majstro rabeno Elimeleĥ el Leżajsk, ekzemple, diplomiĝis en rabena lernejo? Aŭ ĉu Vidanto el Lublin diplomiĝis en rabena lernejo? Ne, ĉar tia koncepto ne ekzistis, ĉar tia koncepto ne ekzistis en la juda mondo. Oni devis gajni la titolon de rabeno pro sia scio. Rabenoj sen smiĥa ekzistas same multe en la ĥasida mondo kiel en la neĥasida mondo. Se iu meritas esti nomita rabeno, li estas nomata rabeno, ĉar li havas grandan scion kaj homoj donis al li aŭtoritaton. Mi esperas, ke tio ne estas tro komplika kaj konfuza. Vi devas memori unu aferon: ne gravas, ĉu la rabeno havas smiĥan aŭ ne. Li meritas respekton. Tio ne funkcias tiel, ke rabeno sen smiĥa el lernejo estas pli alte en la hierarkio ol tiu, kiu havas smiĥan. Ho ne, ne... Do neniu el vi pensu tiel. Ĉiu, kiu estas nomata rabeno, meritas absolutan respekton, ĉar homoj nomas lin tiel ne sen kaŭzo. Li estas nomata tiel, ĉar li meritis ĝin en la juda mondo. En la juda mondo ekzistas neniu divido inter rabenoj kun smiĥa kaj tiuj

sen smiĥa. Rabeno estas rabeno kaj ni eĉ ne rajtas demandi iun, ĉu li havas smiĥan aŭ ne, ĉar tio ne gravas, ĉar la klasika smiĥa ne ekzistas. Se iu havas scion kaj aliaj konsideras lin aŭtoritato eĉ se li ne havas smiĥan el lernejo. Fino, punkto. Ne estas diskuto eĉ pri ĉi tiu temo. Kiel vi konfirmi, ke iu havas scion, se li ne diplomiĝis en iu lernejo? Ĉu li ne havas diplomon? Li ne finis lernejon, ni nomu ĝin „rabena„, pro simpleco kaj li simple ne havas tiun smiĥan el la lernejo. Konfirmo de la scio, kiun havas viro nomata rabeno, estas necesa, ĉar tio estas la ĉefa faktoro influanta, ĉu iu estas rabeno aŭ ne, ni devas certigi. Tia rabeno, kiu ne havas smiĥan el lernejo, povas ricevi smiĥan de alia rabeno post ekzameno pruvante, ke li simple meritas ĝin. Kaj tiel estas plej ofte en la ĥasida mondo, sed ne nur. Por pli bona bildigo de la situacio. Juna rabeno venas al maljuna rabeno. La maljuna rabeno ekzamenas lin kaj donas al li rekomendleteron, kio estas smiĥa. Ideale ĉi tiu juna rabeno havu plurajn tiajn rekomendleterojn, kaj ideale ili estu leteroj de rabenoj kun la plej alta ebla reputacio. Kaj jen kio estas smiĥa. Ĉi tiu estas la smiĥa, kiu rajtigas la junan rabenon doni halaĥajn opiniojn kaj sidi en la juda tribunalo. Ofte ankaŭ estis situacio tia: Kaj por pli bona ilustrado. Maljuna rabeno renkontis ie junan rabenon, faris al li kelkajn demandojn, diskutis kun li ekzemple pri la Gemara, la Talmudo, parolis kun li pri la leĝo... Ili nur parolis kaj fine la maljuna rabeno diris: Mi donos al vi smiĥan, mi donos al vi rekomendleteron, ke via scio estas altnivela. La juna rabeno ofte eĉ ne sciis, ke li estas ekzamenata. Kaj tio estas tio, kio okazis plejofte. Kaj tiel estas ofte hodiaŭ. La ekzameno ne estis demandado per 100 demandoj, sed peto solvi iun supermalfacilan halaĥan problemon, aŭ diskuto pri iu parto de la Talmudo, aŭ pri la aplikado de malfacila leĝo en praktika situacio. Ne senkaŭze mi menciis pli frue rabenon Elimeĥ el Leĵajsk kaj rabenon Jakob Horowic – Vidanto el Lublin. Vidanto el Lublin estis lernanto de Jakob Elimeĥ el Leĵajsk kaj eble lia la plej proksima studento. Letero konfirmanta vian scion de rabeno Elimeĥ el Leĵajsk mem estas io! Neniu lernejo povas venki ĝin, neniu lerneja titolo povas venki ĝin. Ĉu Vidanto el Lublin havis tian leteron? Mi ne scias. Eble li havis. Plej verŝajne, tamen, li

eĉ ne bezonis tian leteron ĉar li estis la plej proksima studento de rabeno Elimeĥ el Leĵajsk. Kaj ĉiu judo en Pollando, kaj eble en la mondo, sciis, kiu estas rabeno Elimeĥ kaj kiu estas Vidanto el Lublin – lia disĉiplo. Ne niu eĉ kuraĝis pridubi la nivelon de edukado, kiun Elimeleĥ transdonis al siaj la plej proksimaj studentoj. Do vi vidas denove – havi aŭtoritaton, esti respektata de homoj estas tio, kio vere faras rabenon. Mi rakontos al vi unu interesan fakton, ke, ekzemple, tia granda rabeno, unu el la plej grandaj rabenoj en la historio de judismo, Hofeĥajm, ne havis smiĥan kaj la historio diras, ke li ricevis ĝin de alia rabeno nur kiam formale, aŭ ni nomu ĝin oficiale, li devis nomi sin rabeno en enmigraj paperoj. Li ne havis antaŭe smiĥan, ĉar, pardonu min, kiu kuraĝus pridubi la aŭtoritaton aŭ la scinivelon, kiun posedas tia granda rabeno. Li verkis mirindajn verkojn, kiujn la tuta mondo konas. Kaj denove vi vidas, ke la aŭtoritato akirita per kono de la Torao kaj la leĝo estas la faktoro, kiu determinas, kiu estas rabeno kaj kiu ne estas rabeno. Pro la devo de la kronikisto mi mencias, ke hodiaŭ en la ŝtato Israelo, kiu situas en la Sankta Lando, tio, kio estas smiĥa, kiu estas rabeno kaj kiu ne, estas tre bone sistemigita. La titolo: rabeno estas formala kaj oficiala titolo en la israela rabena sistemo. Por akiri ĝin vi devas trapasi ŝtatan ekzamenon. Interese kaj laŭ tradicio ekzistas malsamaj rabenaj niveloj en ĉi tiu sistemo, kio ne nepre signifas, ke unu nivelo estas pli bona ol la alia. Ili difinas la ampleksojn de agado aŭ ion kiel specialigon en aparta areo de judismo. Kaj nun io, kion verŝajne ne multaj el vi scias.

La funkcio de ĉefrabeno estas administra funkcio, ne religia, kaj tre ofte rezultas el la dispozicioj de la konstitucio de la lando, en kiu tiu ĉi funkcio ekzistas. La ĉefrabeno povas, sed ne devas esti la plej grava rabeno en lando. Tio ankaŭ estas reprezenta funkcio, ĉar la ĉefrabeno reprezentas antaŭfiksitan grupon de homoj, por kiu li estas la ĉefrabeno. Estas du ĉefrabenoj en Israelo. Unu reprezentas la sefardajn judojn, la alia la aŝkenazajn judojn, kaj ekzistas unu ĉefrabeno en Pollando kaj li reprezentas la judojn de Pollando, li estas la gvidanto de la judoj en Pollando. En Usono ne ekzistas pozicio de ĉefrabeno, ĉar la konstitucio enkondukas totalan

apartigon inter religio kaj ŝtato, kiun mi aldonos de mi mem: laŭ mi ĝi estas tre bona, tre sana kaj aliaj landoj devus sekvi la ekzemplon de Usono ĉar religio ne devus miksiĝi kun politiko. Estas iom simile al tio kiam oni miksas oleon kun akvo. Ili ŝajnas miksiĝi, supozeble sub certaj kondiĉoj, sed oni ne povas. Ĉiam estos io malĝusta. Io ĉiam misfunkcios. Tial religio kaj politiko laŭ la juda juro ne iras kune, ĉar tiu, kiu praktikas politikon, kiel diras la Talmudo, servas samtempe al du reĝoj, kaj tio ne povas esti farita. Ne eblas sen konflikto de interesoj. Kaj nun mi petas vin, kiel mi povas: ne komparu la rolon de rabeno kun tiu de pastro. Rabeno ne estas la ekvivalento de pastro. Rabeno ne estas spirita persono. Neniu en judismo estas spirita persono. Ni ne donas al homoj spiritecon aŭ sanktecon. Difini rabenon kiel kleriko estas erara kaj tre, tre erara miaopinio. Percepti de ekstere, kiu estas rabeno, estas tre malĝusta, ĉar subkonscie homoj faras el rabeno tian judan pastron, kaj tio tute ne estas vero. Ne serĉu ekvivalentojn el la kristana religio en aliaj religioj. Rabeno ne estas la ekvivalento de pastro. Sinagogo ne estas la ekvivalento de preĝejo, kaj cirkumcido certe ne estas la ekvivalento de bapto. Tio ĉi estas tre malĝustaj komparoj, ĉar ĉi tiuj elementoj havas nenion komunan unu kun la alia. Ili estas fremdaj unu al la alia, ili estas la malo de unu al la alia. Judismo havas nenion komunan kun kristanismo. Kristanismo estas la antitezo de judismo, ĉu oni ŝatas ĝin aŭ ne. Mia konsilo: havu malfermita menson. Rigardu judismon kaj ĉiujn aliajn religiojn tra la prismo de neŭtraleco. Ne serĉu ekvivalentojn kaj komparojn. Tio ĉi ne havas sencon kaj ofte estas nur eraro. Nun forgesu ĉion, kion mi diris al vi, ĉar mi diros al vi, kiu vere estas rabeno laŭ unu el la plej gravaj rabenoj en la historio de judismo. Laŭ Gerer Rebe – rabeno Juda Arie Leib Alter konata kiel Sfas Emes – rabeno ne estas spirita gvidanto, li ne estas gvidanto, rabeno estas iu, kiu povas montri kaj klarigi al homoj, ke li ne estas la gvidanto, kaj ke la gvidanto estas dio Hashem.

Bonvolu memori, ke mi multe simpligis ĉi tiun temon. La afero sub la nomo: rabeno estas tre komplika. Ĉi tiu filmo ne donas al mi la ŝancon eniri pli seriozan enhavon, sed la podkasto jes. Sed homoj volas filmojn,

do jen ni iras! Mi faras tion nur por vi. Se vi havas demandojn, bonvolu kuraĝe retmesaĝi aŭ serĉi min en fejsbuko ĉe la paĝo Mistera Mondo de Judoj aŭ en la fejsbuka grupo, t.e. en nia sekreta sidejo de la Mistera Mondo de Judoj, de kie ni regas la mondon. Ho kaj ankoraŭ unu afero. Mi ne estas rabeno. Mi estas simpla sentitola judo, kiu parolas pri sia religio kaj provas fari tion ĉi en interesa kaj alloga maniero. Okazas, ke vi spektantoj nomas min rabeno kaj homoj, kiujn mi instruas, nomas min rabeno, kaj tio estas tre ofta praktiko, ĉar en sinagogo, se oni ne konas la nomon de la viro kaj oni volas demandi lin, ekzemple por doni al vi preĝlibron, tiam, ekzemple, vi nomas lin „rabi,„. Mi respondas demandojn pri judismo laŭ mia scio. Mi ne faras halahajn decidojn. Mi ne povas fari tion. Mi ne povas decidi halaĥe en miaj respondoj al demandoj. Se iu demandas min, ĉu porko estas koŝera besto aŭ kiel koŝerigi forkon aŭ teleron, mi kapablas konsili, ĉar tio estas baza scio kaj ne postulas analizon de la juda juro. Mi povas klarigi, kiaj leĝoj validas por konstrui laŭbon por Festo de Laŭboj aŭ kiel ŝalti kandelojn por Ĥanuko. Ni povas eĉ studi la Toraon kune. Se mi scias la respondon al demando, mi ĉiam volonte respondos kaj helpos, sed se iu demandas min, kio fakte okazis, ĉu li povas aliloki judan tombon, kiu estas sur lia posedaĵo, aŭ ĉu li povas subigi al iuj kuracaj procedoj. Nu, mi ne rajtas respondi, ĉar mi ne havas smiĥan, mi ne estas rabeno. Kaj en tiaj kazoj homo devas iri al ortodoksa rabeno, kiu havas la rajton doni opinion. Li devas iri al iu, kiu estas vere bonega specialisto en ĉi tiu kampo. Kiu scias? Bezrat Ashem – estos mi, sed post ĉirkaŭ 30 jaroj, sed ĝis tiam mi estas nur Eljahu Josele, simpla judo sen titolo. Nomi sin mem rabeno, kiam oni ne havas bazojn, kialojn por tio, estas malforta kaj tia ulo estas iom erotomano-rakontanto. Kaj ankoraŭ unu afero, ĉar certe iu demandas en la komentoj: ĉu rabeno povas esti virino? La respondo estas simpla: ŝi ne povas. Sed kial? Ĉar Hashem diris tion. Nun, iru al la sekcio de komentoj. Skribu tie tion, kion vi volas...

Moravia esperantisto el Esperantista Klubo Brno, filia societo de Ĉĥa Esperanto-Asocio (Ĉĥa Respubliko), keliano, amatora natursciencisto (entomo logo), fotisto.

Adaptado de romaoj – dornoplena vojo

*O Del tut kamel, o Del man kamel, Dio amas vin, Dio amas min,
le ĉhas amen dinja, amaro Del. li oferis por ni sian filon, nia Dio.
Som manuŝ baĥtalo, o Del man kamel, Mi estas feliĉa homo, Dio amas min.
o Del man kamel, baĥtalo som. Dio amas min, mi estas feliĉa.
Leskero gulo lav, andre mro jilo lav, Lia dolĉa vorto, la vorto por mia koro,
the man viĉindja amaro Del. ankaŭ min nia Dio vokis.*

El romaa religia kanto, kiun romaoj kantadas en vilaĝo Rankovce (Slovakio).

Ciganoj aŭ romaoj?

Se mi parolas aŭ skribas pri romaoj, oni min ofte demandas, kial mi uzadas nomon „romao„ anstataŭ la nomo „cigano„. Ja ni antaŭe parolis nur pri ciganoj. En romaa lingvo (romanji ĉhib) Rom signifas viro kaj Romnja signifas virino.

Kiam en la jaro 1968 en socialisma Ĉĥoslovakio iomete pliboniĝis politika situacio, en Slovakio romaoj fondis Asocion de Ĉĥoslovakaj Ciganoj (Zväz ĉsl. Ciganov) kaj en Moravio kaj Bohemio oni fondis Asocion de Ciganoj-Romaoj (Svaz Cikánů-Romů). Ambaŭ romaaj asocioj sukcese kunlaboris, sed en la jaro 1973 kontraŭreformaj ĉĥoslovakaj komunistoj ambaŭ asociojn neniigis.

Romaoj neniam plene akceptis nomon „ciganoj„, kiun al ili donis neromaoj. La 8-an de aprilo 1971 dum la 1-a Romaa Kongreso, kiu okazis en Orpington apud Londono, romaoj akceptis sian oficialan nomon romaoj, romaan himnon kaj romaan flagon, kiu estis proponita jam en la jaro 1933. Pro tio la 8-a de aprilo estas Tago de Romaoj.

En la jaro 1977 romaoj fariĝis etna malplimulto. En nuntempa ĉeĥa lingvo la vorto „cigano” („Cikán”) havas ofendan signifon kaj oni ĝin toleras nur en historiaj tekstoj kaj nomoj (ekz. ciganino Carmen, cigana rostaĵo, kanto Cikánka / Ciganino).

Deveno de romaoj

Kaŭze de malbonaj kondiĉoj en Hindio romaoj inter la 3-a kaj la 10-a jarcentoj en multaj ondoj migris trans Persio kaj Armenio al Nigra Maro. El Armenio unu romaa fluo eniris en nuntempan Ruslandon. Ĉefa fluo transiris markolonojn Bosporo kaj Dardaneloj kaj trans Balkano kontinuus en Eŭropon, sed pli malmultenombra fluo iris el Malgranda Azio sudokcidenten kaj trans Proksima Oriento kaj norda Afriko alvenis en Hispanion. En la 16-a jarcento romaoj estis en tuta Eŭropo, inkluzive de Grandbritio kaj Norvegio.

Persekutado de romaoj

En Eŭropo oni nomadajn romaojn ne bonvenis, sed toleris. Romaoj estis lertaj forĝistoj, plektis korbojn, konstruis fornojn, fabrikis kaldronojn, ŝlifis tranĉilojn, komercis per ĉevaloj, drezuris kaj montris bestojn, precipe simiojn kaj ursojn, estis bonaj muzikistoj kaj dancistoj, sed krom tio ŝtelis, trompis kaj mensogis. En ĉeĥa lingvo ekzistas verbo „cigánit”, kiu signifas „mensogi kiel romao”. Endanĝeritaj nomadoj ofte devis fuĝi el danĝera loko en alian lokon, kie ili estis almenaŭ tempete en sekureco. Se proksimiĝis malamikoj, romaoj rapide pakis sian tendaron kaj senbrue malaperis.

En mezepoko oni romaojn torturis kaj ekzekutis (pendumis, dronigis, brulmortigis), en Aŭstrio plej multe dum regadoj de Leopoldo la 1-a Habsburga (1640 – 1705) kaj Karolo la 6-a Habsburga (1685 – 1740). Sed en aliaj landoj situacio ankaŭ ne estis pli bona. Ekzemple en la 18-a jarcento en listo de predoj, kiujn ĉasis unu franca duko kaj liaj gastoj, estis krom cervoj, aproj kaj aliaj sovaĝaj bestoj menciitaj ankaŭ „unu pafmortigita ciganino kun ŝia suĉinfano”.

Romaoj tion neniam forgesis. Ĝis nun en ĉiuj landoj ili estas en opozicio kontraŭ neromaa majoritato.

Ĉeĥoslovaka Respubliko (1918–1939) sendube estis demokrata ŝtato, sed diskriminado de romaoj tie kontinuus. Al romaoj oni disdonis specialajn „ciganajn identikilojn”, „nomadajn licencojn,, kaj malpermesis al ili eniron en banlokojn, ripozeojn kaj signifajn lokojn.

En najbara Germanio kvazaŭsciencistoj Robert Ritter (1901–1951) kaj Eva Justin (1909 – 1966) el Esplorinstituto por Rasa Higieno kaj Biologa Esplorado de Loĝantaro (Rassenhygienische und Bevölkerungsbiologische Forschungstelle) subtenis rasismajn leĝojn. Kiam germanaj nazioj okupis restaĵon de Ĉeĥoslovakio (la 15-an de marto 1939) kaj kreis tie Protektoraton Bohemio kaj Moravio (Protektorat Böhmen und Mähren), ili baldaŭ ekpersekutis ne nur hebreojn, sed ankaŭ romaojn. Kun helpo de ĉeĥaj kaj moraviaj faŝistoj ili fondis barakarojn en Lety apud Písek (Bohemio) kaj Hodonín apud Kunštát (Moravio). Miloj da romaoj, inkluzive de virinoj, maljunuloj kaj infanoj, tie suferis en teruraj vivkondiĉoj kaj poste estis forsenditaj en eksterlandajn koncentrejojn, kie nazioj ilin mortigis. La duan mondmiliton transvivis nur 600 romaojn.

Post la dua mondmilito

Romaoj kaj sintoj (germanaj romaoj), kiuj loĝis en Bohemio kaj Moravio antaŭ la dua mondmilito, estis preskaŭ ekstermitaj. Baldaŭ ilin anstataŭis slovakaj kaj hungaraj romaoj, kiuj alvenis en kelkaj ondoj.

La unua ondo alvenis en la jaro 1945. Ili konservis siajn tradiciojn, lingvon kaj bone adaptiĝis.

La dua ondo estis en la 50-aj kaj 60-aj jaroj en Slovakio varbita por laboro en peza industrio kaj konstruindustrio. Multe da diversaj romaaj grupoj, kiuj perdis sian gepatran (romaan) lingvon, alvenis, malbone adaptiĝis kaj havis oftajn konfliktojn kun neromaaj, kiuj ne toleris „kulturon” de slovakaj romaaj setlejoj. Se alvenis romaaj viroj sole, ili gajnis monon, iun parton de la mono sendis hejmen, sed ankaŭ multe da mono elspezis por alkoholo, cigaredoj, riskemaj ludoj, ĉar en laboristaj kolektivoj ofte estis nur homoj de simila kultura nivelo kiel romaoj.

(Proverbo: Te gaĝo sikhlijjahas le Romestar leskero laĉho, Rom na sikhlijjahas gaĝestar leskero nalaĉho. / Se neromao estus kompleza lerni de romao tion, kio en romao estas bona, romao ne lernus tiel kompleze de neromao tion, kio en neromao estas malbona.)

La tria ondo alvenis en la 70-aj jaroj, kiam en Slovakio oni neniigis romaajn setlejojn. Slovakaj romaoj estis translokitaj en blokajn domojn, perdis siajn tradiciojn, kulturojn kaj lingvon.

Socialismaj oficistoj ne respektis romaajn kutimojn kaj tradiciojn. Romaoj estas dividitaj en multe da grupoj. Sed oficistoj decidis, ke ĉiuj romaoj devas loĝi kune. Tial ekzemple romaoj de alta kategorio (juĝe-romaoj) havis kiel la plej proksimajn najbarojn romaojn de la plej malalta kategorio (degeŝ-romaojn), kun kiuj ili ne komunikas.

Socialisma reĝimo donis al romaoj loĝejojn (ofte prioritare), sed oficistoj ne sciis pensmanierojn de eksaj nomadoj. Ekzemple neromaoj klopodas perturbiĝitajn aĵojn aŭ ripari aŭ riparigi – romaoj tion ne faras, ili perturbiĝitajn aĵojn forĵetas kaj volas novajn. Se romaoj ricevis novan loĝejon, ili ĝin rapide eluzis – kaj volis novan. Romaoj ofte neglektas malordon ĉirkaŭ siaj domoj. Ili ŝatas loĝi en grandaj komunumoj, faras bruon. Tial neromaoj lokojn, kie loĝis romaoj, baldaŭ forlasis. En socialisma Ĉeĥoslovakio ekestis la unuaj romaaj getoj. Eĉ en la jaro 2023 en Ĉeĥa Respubliko loĝas 80 miloj – 100 miloj da romaoj, preskaŭ duono da romaoj, en getoj.

Socialisma reĝimo superestimis permanan laboron, kiun bone pagis. Sed post la jaro 1989 tio finis kaj romaoj estis la unuaj, kiuj perdis laboron.

Kiam Ĉeĥoslovakio estis dividita inter Ĉeĥa kaj Slovaka Respublikoj (la 1-an de januaro 1993), slovakaj romaoj fariĝis eksterlandanoj kaj devis peti civitanecon de Ĉeĥa Respubliko.

En ĈR romaoj estas la plej multenombra malplimulto (ĉirkaŭ 250 000 personoj). Ĉirkaŭ unu duono loĝas en getoj. Tri kvaronoj de romaoj apartenas al slovakaj romaoj, malplena unu kvarono estas hungaraj romaoj, ĉirkaŭ 30 000 estas olaĥaj romaoj (kiuj en la dua duono de la 19-a jarcento alvenis el hungara Valaĥio) kaj kelkaj familioj apartenas al sintoj. Tiuj grupoj nek komunikas nek kunlaboras.

Memkonscio de romaoj ofte estas malalta. En la jaro 2011 dum censo konfesis romaan naciecon nur 13 150 loĝantoj de ĈR.

47 % da romaoj en produktiva aĝo dependas nur de ŝtataj financaj kontribuoj. Ili scias ruze misuzi kontribuan sistemon. Ekzemple, se naskiĝis romaa infano, ĝia patrino diris, ke patro de infano estas avo de infano. Tio estas protokolita. Kial? Avo baldaŭ mortos kaj infano havas duonorfan ŝtatan financon kontribuon.

Romaoj ofte estas ruzaj, sed ne estas spertaj en financaj aferoj, tial ili fariĝas predoj de uzuristoj kaj trompisto.

Oficistoj konsilis al gepatroj paroli kun romaaj infanoj ĉeĥe. Sed la gepatroj parolis ĉeĥe tre malbone. Tial iliaj infanoj bone sciis nek romaan nek ĉeĥan lingvojn.

Al romaa lingvo ĝis nun mankas faka terminologio.

Infanĝardenoj ne ricevas ŝtatajn dotaciojn, tial romaaj infanoj ilin ne uzas.

86 % da romaoj havas nur bazan aŭ nefinitan bazan klerigon. 30 % da romaoj estas analfabetaj (2009). En multenombraj romaaj familioj lernantoj ne havas trankvilan lokon por studado. Sed ankaŭ iliaj gepatroj kaj geavoj ne havas bonan rilaton al lerneja klerigo. Ili volas, por ke infanoj kaj nepoj baldaŭ ie eklaboru kaj ekgajnu salajron por romaa komunumo.

Nur 12 % da romaoj havas metiistajn atestojn. En laborlokoj ili ofte ne restas longtempe.

Sanstato de romaoj estas pli malbona ol sanstato de neromaoj. 25 % da neromaoj ĝisvivas emeritan aĝon, ĉe romaoj nur 6 %. Romaoj estas sesfoje pli multe malsanaj ol neromaoj.

Dum socialismo kuracistoj romaajn virinojn steriligis, por ke ili ne plu havu infanojn.

Religio

En Ĉeĥa Respubliko pli ol 80 % da loĝantoj estas ateistoj. Kredantoj estas plimulte romaaj katolikoj. Romaoj ne uzadis skribon, sed edukitaj romaoj skribas uzante ĉeĥan alfabeton. El Sankta Biblio volontuloj romaigis Novan Testamenton. Romaoj, kiuj estas kredantoj, ofte miksas kristanisman kun

siaj religiaj ideoj. Ili ofte estas superstiĉaj, kredas pri postmorta vivo, revenantoj kaj mulooj (fantomoj de mortintoj), kiuj povas fari domaĝojn al vivantaj homoj. Al romaaj kutimoj apartenas gardado apud mortinto antaŭ entombigado kaj dediĉo de transtombaj donacoj al mortintoj (viroj en ĉerkoj ofte ricevas botelojn da prunbrando sub siajn kapojn kaj monon en siajn poŝojn). Kaŭze de pompaj entombigoj romaaj povas ŝarĝi sin per ŝuldoj.

En la jaro 2011 apud Frýdlant (norda Bohemio) Moravia Kunfrataro, kiu ekde la jaro 2005 kunlaboras kun romaaj, fondis romaan kolezion Nevo Ĝivipen (Nova Vivo).

Atakoj kontraŭ romaaj

En la 90-aj jaroj romaaj suferis de provokoj de razkapuloj (novnazioj).

La 19-an de aprilo 2009 en Vítkov kvar razkapuloj (Václav Cojocar, Ivo Müller, David Vaculík kaj Jaromír Lukeš) nokte atakis per molotov-boteloj domon, en kiu dormis romaa familio Sivák. Tri homoj estis vunditaj. Knabino Natalia (eĉ ne du-jara) estis vundita sur 80 % da korpa surfaco kaj perdis tri fingrojn. Natalia estis multfoje operaciita.

2023: Konfliktoj de romaaj kaj ukrainoj

En tiu ĉi jaro (2023) aperis konfliktoj inter romaaj kaj ukrainaj rifuĝintoj. La 10-an de junio en Brno veturis grupo de junaj romaaj en tramo. Ili faris bruon, molestis kunvojaĝantojn per laŭta muziko el iu radio, poste eĉ en la tramo ekfumis. Tio ne plaĉis al 37-jara ukraino, kiu la romaajn admonis. Romaaj ne komprenis ukrainan lingvon, sed konflikto komenciĝis. En celo de vojaĝo viroj diris al virinoj, por ke ili iru antaŭen. Tri romaaj ekbatis unu ukrainon, faligis lin sur teron. En tiu situacio la ukraino uzis tranĉilon. Rezulto: unu morta 22-jara romao, alia romao estis vundita, ukraino estas en malliberejo. Protestoj, manifestacioj kaj manbatoj inter romaaj kaj ukrainoj sekvis. Krom tio romaaj ne ŝatas ukrainojn, ĉar konsideras ilin konkurantoj. Ukrainoj povas esti universitatanoj, sed se ili ne scias ĉeĥan lingvon, ili laboras nur permane, same kiel romaaj. Antaŭ milito en Ukrainio ŝtato helpis precipe al romaaj, nun ĝi helpas ankaŭ al ukrainoj.

Helpo al romaoj

Fama romaa aktivulo David Tišer dum la Unua Romaa Konferenco, kiu la 26-an de majo 2023 okazis en Brno, diris, ke romaoj bezonas fortan mezan klason kaj edukitajn ekspertojn.

Ekde la jaro 2001 al romaoj helpas programo Homoj en Nia Socio (Ĉeĥa Respubliko, Bulgario, Rumanio, Slovakio).

En Kolín funkcias Romaa Sociala Mezlernejo (Romská střední škola sociální). En lokaj urbodomoj laboras ĉirkaŭ 50 socialaj asistentoj. En regionoj helpas ĉirkaŭ 80 romaaj konsilantoj. En lernejoj helpas pedagogaj konsilantoj (pli ol 300). Cento da memvolaj helpantoj laboras inter romaoj en stratoj. Dudek policanoj estas romaoj.

En ĈR funkcias 200 neregistaraj senprofitaj organizoj.

Eduka programo Gendalos (Spegulo)

La programon fondis kompanio IQ Roma servis, kiu ekde la jaro 1997 kunlaboras kun romaaj studentoj, iliaj gepatroj kaj instruistoj. Ĉiujare ĝi helpas al ĉirkaŭ 70 infanoj. Ĝi kontaktas lernantojn de la 8-a kaj la 9-a klasoj de baza lernejo. Ĝi al studentoj ofertas stipendion, por ke la infanoj ekstudu en mezlernejo kaj sukcese finu studadon.

Kaj kiuj estas planoj de partoprenantoj?

„Futuro dependas de ekologio. Mi volas posedi propran firmaon por muntado de sunaj paneloj.„ Richard, 18 jaroj, 3 jaroj en Gendalos.

„Mi volas posedi vendejeton por vendado de optikaĵoj. Unue en Bohemio, poste eksterlande.“ Daniela, 17 jaroj, 3 jaroj en Gendalos.

„Helpe de Gendalos mi preparas min por eniraj ekzamenoj, sed unufoje mi kun ili ankaŭ tendumis.“ Adam, 14 jaroj, 3 jaroj en Gendalos.

„Se mi komencos ion ajn fari, mi kutimas tion fini.“ Daniela, 25 jaroj, 9 jaroj en Gendalos.

Ekde la jaro 1991 en Brno funkcias Muzeo de Romaa Kulturo (Muzeum romské kultury, Strato Bratislavská 246/67, CZ-602 00 Brno-Zábrdovice, www.rommuz.cz). Ekde la jaro 2023 en Prago oni povas viziti Centron de Romaoj kaj Sintoj (Centrum Romů a Sintů).

Antaŭ romaoj ankoraŭ estas dornoplena vojo, sed ili havas ŝancon trovi sian lokon inter evoluitaj nacioj de tuta mondo.

Rekomendita literaturo

HORVÁTHOVÁ, J. 1998: Základní informace o dějinách a kultuře Romů. 1-a eld., Prago, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 49 paĝoj.

HÜBSCHMANNOVÁ, M. 1976: Cikánština. Metodický materiál pro učitele cikánských dětí. 1-a eld. Ústí nad Labem, Krajský pedagogický ústav, 80 paĝoj.

KAMIŠ, K. 1999: Čeština a romština v Českých zemích. Překonávání komunikačních bariér v multietnické společnosti. 1-a eld., Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 140 paĝoj.

KAŠPAROVÁ, I., CZAJKOWSKA, H., RIPKA, Š., SIDIROPULU JANKŮ, K., SOURALOVÁ, A., ŠPIDLENOVÁ, T., VALOUCHOVÁ, E., VOMASTKOVÁ, K. & ZÁVORKOVÁ, P. 2008: Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice. Moravské lokality, Prago, Úřad vlády ČR, Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, 374 paĝoj.

KERTÉSZ, T., NAIDENOVA, O., VYLITOVÁ, R., TÓTHOVÁ, I. & PASCARIU, S. 2003: Co se osvědčilo. Úspěšné romské projekty ve střední a východní Evropě. 1-a eld., Budapest, Partners Hungary Foundation, 120 paĝoj.

KHAZAL, W., KOŠATKOVÁ, E., KUBAČKA, P., LORENCOVÁ, H. LOVRITŠ, V. & VAŇKOVÁ, V. 2008: Čas zkusiť to jinak: koncepční zpráva IQ Roma servis, o. s., 1-a eld., Brno, IQ Roma servis, 145 paĝoj.

KOVÁČ, M. & MANN, A. B. 2003: Rómovia a viera. Paĝoj 9–14. En: KOVÁČ, M. & MANN, A. B. (Ed-oroj): Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku. / O Del sa dikhel. Romano paŭaviben pre Slovensko. 1-a eld., Bratislava, Chronos, 346 paĝoj.

KRAJSKÝ ÚŘAD MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE 2012: Akční plán Strategie integrace romské komunity Moravskoslezského kraje na období 2011 – 2014. 1-a eld., Ostrava, Krajský úřad Moravskoslezského kraje, 40 paĝoj.

KRAMÁŘOVÁ, J. & SADÍLKOVÁ, H. 2007: Čalo voďi/Sytá duše. Antologie prozaických textů romských autorů z ČR. 1-a eld., Brno, Muzeum romské kultury, 398 paĝoj.

MIKO, V. 2010: Česko-romské vztahy. 1-a eld., Brno, Tribun EU, 130 pağoj.

MINÁČ, J. 2003: Rómske nové duchovné piesne v obci Rankovce. Pağoj 37–53. En: KOVÁČ, M. & MANN, A. B. (Ed-oroj): Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku. / O Del sa dikhel. Romano pařaviben pre Slovensko. 1-a eld., Bratislava, Chronos, 346 pağoj.

PALUBOVÁ, Z. 2003: Fenomén smrti v ľudovom náboženstve Rómov z okolia Trnavy a Nítry (obce Madunice, Lukáčovce, Āakajovce). Pağoj 17–35. En: KOVÁČ, M. & MANN, A. B. (Ed-oroj): Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku. / O Del sa dikhel. Romano pařaviben pre Slovensko. 1-a eld., Bratislava, Chronos, 346 pağoj.

PIVOŇ, R. 2003: Negatívne sily, niektoré ich podoby a pôsobenie v živote Rómov (na príklade troch obcí v okolí Hlohovca). Pağoj 115–127. En: KOVÁČ, M. & MANN, A. B. (Ed-oroj): Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku. / O Del sa dikhel. Romano pařaviben pre Slovensko. 1-a eld., Bratislava, Chronos, 346 pağoj.

STEKLÁ, R., HOUDEK, I., NEUŽILOVÁ, V., PAVLOVSKÁ, M. & SADÍLKOVÁ, H. 2012: Druhá směna. (Jak vyuřivat dějiny a literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ). 1-a eld., Praha, Romea, 264 pağoj.

SVOBODOVÁ, P., BŘOUŠKOVÁ, P., HOLUBOVSKÝ, A., HORVÁTHOVÁ, J., MAZÁROVÁ, E., MÍŠKOVÁ, A. & SLAČKA, D. 2021: Sbírka Muzea romské kultury – výběr kurátorů. 1-a eld., Brno, Muzeum romské kultury, 141 pağo.

Zákon č. 117/1927 Sb., o potulných cikánech.

Zákon č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob.

Zákon č. 57/1998 Sb., kterým se zruřuje zákon č. 74/1958, o trvalém usídlení kočujících osob, ve znění zákona č. 175/1990 Sb.

Vicprezidantino de Amnesty International – Italio, tradukistino kaj instruistino de la araba lingvo.

Kontrasto de stereotipoj kaj antaŭjuĝoj kontraŭ Islamo aŭ aliaj religioj

„Ĉiu havas la rajton je libereco de penso, konscienco kaj religio; ĉi tiu rajto inkluzivas liberon ŝanĝi sian religion aŭ kredon kaj manifesti, sole aŭ en komunumo, publike kaj private, sian religion aŭ kredojn, en instruado, en praktikoj, en kultado kaj en la observado de ritoj”, legas la Artikolo 18 de la Universala Deklaracio de Homaj Rajtoj. Alia Artikolo deklamas la saman temon: tio estas la Artikolo 12 de la Islama Deklaracio de Homaj Rajtoj.

Tamen ekde antikvaj tempoj, individuoj aŭ grupoj de homoj suferas ĉie diskriminacion pro sia religio. Ekzemple, homoj kiuj konfesas Islamon.

Religia maltoleremo povas havi diversajn nuancojn kaj povas okazi ankaŭ inter tiuj, kiuj konfesas la saman religion: ni vidos la kazon de Saud-Arabio, kie la reĝa familio, sunaaj islamanoj, diskriminacias kontraŭ ŝijajismaj islamanoj, adoptante ekstremajn rimedojn kiel mortpuno.

Islamismo estas monoteisma religio, kiu ampleksas almenaŭ kvardek naŭ landojn en la mondo, sed ĝi estas ankaŭ religio kun mil vizaĝoj kaj necesas havi kompletan bildon de la grandega islama komunumo por ne renkonti terminologiajn kaj konceptajn erarojn kaj, sekve, ne gvidi en diskriminaciaj agoj kontraŭ viroj kaj virinoj, kiuj simple kredas je doktrino malsama ol la nia.

Mia ĉeesto ĉi tie, en la Islama Centro de Kruszyńiany, okazis hazarde ĉar kaptis mian atenton la malĝusta terminologio ofte uzata pri Islamo, sur la afiŝo de ĉi tiu Kongreso. La frazo de Zamenhof „Kristanoj, hebreoj au Mahometanoj...” nuntempe povus ŝajni ofendo al pli kredantaj islamanoj, sen historia klarigo de la citaĵo, ĉar tiuj, kiuj konfesas Islamon, ne

kredas je Mohamedo sed kredas je Dio. Mohamedo estas nur la Profeto. En la araba lingvo, islām signifas "vole submetiĝi al Dio", do kiam oni aludas al homoj kiuj kredas je Islamo, oni devas uzi la esprimon "islamanoj" kaj neniam "mahometanoj". Anstataŭe, la adjektivo "islama" estas uzata por priskribi historion, arton, religion kaj koranajn preskribojn.

Do, por priskribi homojn ni uzas „islamanoj” kaj por priskribi aferojn oni uzas „islama”.

Kiam oni ne konas (aŭ ne volas scii) alian religion aŭ alian kulturon, oni komencas pensi en stereotipoj kaj antaŭjuĝoj.

En Italio kelkaj antikvaj idiomaĵoj devenas de stereotipoj – ekzemple „la Svisoj estas precizaj” – sed la grava afero estas, ke tiuj ne kondukas al malbone trakti homojn nur ĉar ili estas malsamaj ol ni.

Inter la plej oftaj stereotipoj al islamanoj estas „ĉiuj ili estas teroristoj”.

Kiam oni pensas malbone pri homo, la instinkta ago estas malproksimiĝi de li / agi perforte kontraŭ li.

Mi estas aktivistino de Homaj Rajtoj en Italio kaj mi kutime proponas rol-ludojn au partoprenajn agadojn en lernejoj, studentoj kaj instruistoj, por trakti la temon de Islamo kaj klopodi kontraŭbatali islamofobion aŭ ajnan fobion ligitan al religio ĝenerale.

Unu tiajn agadojn nomiĝas "identec-molekulo".

Referenca fonto: "Allah Akbar. Manlibro pri edukado pri homaj rajtoj kontraŭ islamofobio" – de Viviana Isernia, Efesto Editions, itale.

Celoj: enkonduki la konceptojn de stereotipado, antaŭjuĝo kaj diskriminacio kontraŭ islamanoj.

Tempo: 60 minutoj

Nombro de Partoprenantoj: 10–25

Materialoj: Nigra Tabulo / Folioj kaj skribiloj

1 – Persona molekulo (5 minutoj)

Disdonu paperpecon kaj skribilon al ĉiu partoprenanto, petante ilin desegni sian propran identecmolekulon: rondo en la centro kaj kvin aliaj

rondoj ĉirkaŭ ĝi (laŭ aldonaĵo). En la centra rondo, enigu vian nomon kaj en la aliaj rondoj enigu aspektojn de via identeco.

Por la faciliganto: desegnu vian propran molekulon sur la nigra tabulo kaj faru sugestojn se vi rimarkas malfacilaĵojn de la partoprenantoj (detaloj pri tio, kion ili ŝatas fari, sociaj grupoj, sekso, nacieco ktp.).

2 – Stereotipoj kaj antaŭjuĝoj (15 minutoj)

Post kiam vi priskribas vian propran molekulon, sur specimeno bazo, almenaŭ duono de la partoprenantoj rakontu pri la molekuloj.

Skribu la komunajn detalojn sur la tabulo. Fokusu sur unu aŭ du ĝeneralaj (ekz. italoj, studentoj) kaj listigu la stereotipojn, kiuj estas ofte asociitaj kun ĉi tiu grupo de homoj (ekz. italoj=mamono, mafio, spageto, kortuŝa), emfazante la negativajn aspektojn.

Diskutu la koncepton de stereotipo kaj antaŭjuĝo kune.

Por la faciliganto: memoru komenci priskribi la molekulon komencante de la nomo kaj ke la kvin rondoj reprezentas la kvin aspektojn kun kiuj ĝi prezentas sin ekstere.

3 – Kiu estas islamano? (30 minutoj)

Petante manmontron:

- 1) Kiom da vi konas islamanon?
- 2) Kiom el vi havas antaŭjuĝojn kontraŭ islamano?
- 3) Kiom da vi opinias, ke vi havas antaŭjuĝon kontraŭ islamano?

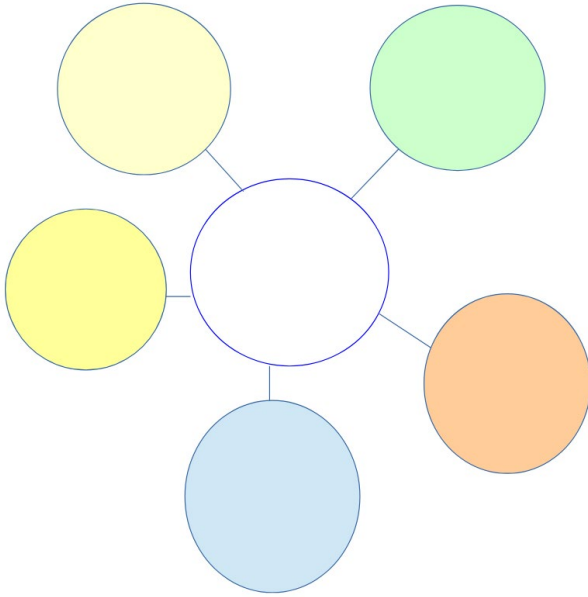
Por la faciliganto: notu la nombron da aligoj de la demandoj.

Poste petu la partoprenantojn turni la folion de sia propra molekulo kaj desegni la "molekulon de islamano".

En la centra rondo, indiku la antaŭnomon de islamano.

Ne donu aludojn, nur emfazu, ke ĝi devas esti islamano (ne sugestu pri viro aŭ virino).

Ekzemplo de Identec-Molekulo:

Post ĉirkaŭ 10 minutoj, invitu specimenon de partoprenantoj (minimume 5, laŭ la disponebla tempo) rakonti siajn molekulojn pri islama persono komencante de la nomo.

Ĉe la fino de la molekuloj, substreku ĉiujn rezultajn stereotipojn/antaŭjuĝojn kontraŭ islamano, donante la klarigon ĉe la fino.

Por la faciliganto:

La sekvaj antaŭjuĝoj povas rezulti:

- molekulo de viro (islamano povas esti viro, virino, knabo, knabino, LGBTI homoj);
- Antaŭnomo aŭ nacieco de araba deveno (araboj ankaŭ povas esti kristanoj, judoj, koptoj, ateistoj. Araboj ≠ islamanoj kaj islamanoj ≠ araboj);
- poligamio (ne ĉiuj islamanoj estas poligamiaj, en kelkaj ŝtatoj kun islama plimulto ĝi estas nuligita, ekzemple en Tunizio; ĝi estas indikita en la Korano sed ne rekomendita);

– negativaj adjektivoj ekz. teroristo (oni pensas, ke ilia religio antaŭ-enigas perforton kontraŭ aliaj religioj);

– la frazo „Allah Akbar” (Dio estas granda) estas dirita de araboj de ĉiuj religioj kaj ne estas frazo de teroristoj;

– manko de terminoj rilataj al laboro, kulturo (islamanoj estas konsiderataj tute "aliaj": kvazaŭ ili havas malmultajn interesojn, bezonojn aŭ valorojn komunaj (se ekzistas!) kun homoj ne islamanoj);

– Por ina molekulo: nikabo, burko, submetiĝema, senrajta (aspektoj ne diktitaj de religio sed de lokaj kutimoj. La vualo uzata estas la hijàbo. Komparu kun aliaj monoteismaj religioj, eĉ en la preĝejo kaj en la sinagogo, vestaĵon kiu respektas la dieco. Distingo inter majoritataj islamanoj kaj minimuma procento de fundamentistoj);

– la Burko estas la plena blua vualo kun reto sur la okuloj, tipa de Afghanio;

– la Korano deklaras ke viroj ankaŭ havas restriktajn sur vestaĵo kiam en la ĉeesto de Dio;

– maltoleremo al aliaj religioj (judoj kaj kristanoj estas difinitaj kiel "Homoj de la Libro" kaj do respektataj de islamanoj).

Fine, ĉiam estas interese koni la trajtojn de alia popolo, de alia kulturo aŭ religio. Kune ni povas kontraŭstari stereotipojn kaj tiel malhelpi agojn de perforto kaj diskriminacio kontraŭ ĉi tiuj homoj, do gravas krei spacojn por dialogo pri la fenomeno de religia maltoleremo kaj konstrui kulturon bazitan sur homaj rajtoj kaj respekto.

Bengt Olof Åradsson

Sveda esperantisto, KELI-estrarano kaj redaktoro de la gazeto „Dia Regno”.

La sveda sanktulino Elisabeth

Kiam Maria Elisabeth Hesselblad, (1870–1957), estis honorita kiel sanktulino ene de la Romkatolika Eklezio, tiam estis granda okazaĵo por multaj svedoj, eĉ la protestantoj.

Depende de vidpunkto oni povas diri ke troviĝas kvar svedaj sanktul(in)oj. La unua – Sigfrid (viro) estas iom duba ĉar la origina dokumento malaperis, sed estas menciita en samtempa dokumento. La unua virino estis kononizita en la Ortodoksa Eklezio. Sankta Birgitta kaj Sankta Elisabeth estas kanonizitaj de Papoj.

Menciindas kelkaj linioj pri la aliaj du sanktulinoj. La unua, Ingegerd Olofsdotter, estis filino de la unua kristana sveda reĝo Olof Skötkonung. Ŝi naskiĝis ĉirkaŭ la jaro 1000 kaj edziniĝis kun Jaroslav I, kieva princo de Novgorod. Tiam ŝi prenis la nomon Irina. Post la morto de la edzo, ŝi dediĉis sin intense al religia vivo. Je la fino de sia vivo, ŝi ordonis sin kiel monaĥinon en striktan ordenon, kaj ricevis la nomon S:ta Anna. Ŝi estis entombigita en Kiev. La Ortodoksa Eklezio kanonizis ŝin en 1439. Relikvoj de ŝi troviĝas en tri landoj: Ukrainio, Rusio, Svedio.

La plej konata sveda sanktulino estas S:ta Birgitta. Ŝi naskiĝis en 1303 kiel Birgitta Birgersdotter. Edziniĝis en la jaro 1316 kun Ulf Gudmarsson kaj naskis 8 infanojn. La edzo mortis en 1344 post kiam Birgitta vivis simple kaj solece. Jam de la infanaĝo Birgitta havis revelaciojn, kiuj oftigis dum la jaroj. En 1349 ŝi vojaĝis al Romo kaj tie restis kaj en 1360 ŝi petis la papon aprobi ŝiajn regulojn pri nova ordeno. Post pilgrimado al Jerusalemo 1373, ŝi mortis samjare en Romo. En 1999 Birgitta estis nomumita unu el la tri sanktaj patroninoj de Eŭropo (kun Sankta Katarina el Sieno kaj Sankta Tereza Benedikta de la Kruco), fare de papo Johano Paŭlo la 2a.

La tria sanktulino, S:ta Elisabeth, ŝi naskiĝis la 4an de junio 1870. Ŝi estis la 5a infano en la familio. Finfine ŝi havis 12 gefratojn. La familio vivis en la vilaĝeto Fåglavik ĉirkaŭ 95 km oriente de Gotenburgo. La domo en Fåglavik daŭre restas tie. La patro estis komercisto kaj la familio Hesselblad havis vilaĝbutikon en Fåglavik kaj loĝis sur la unua etaĝo de la sama domo.

Kiam Maria Elisabeth naskiĝis, neniu akuŝistino estis trovebla kiam venis la tempo. Stina, maljuna virino en la najbareco helpis ĉe la nasko kaj Stina povis levi la novnaskitan bebon. Estas rakontite ke Stina metis la bebon sur la ŝtonon antaŭ la kahelforno. “Kial vi faras tion” - demandis la novpatrino? Stina haltas kaj diras; “La infano devas esti hardita, ŝi havos grandajn provojn antaŭ si, kaj fariĝos io tre speciala”. Nur multe pli poste, ĉi tiu evento estas elstarigita kiel stranga antaŭsigno.

La familio estis religiema kaj Elisabeth estis kompreneble baptita en la luterana kredo. Post la reformacio (15a jc.) ĝis meze de 19a jc, oni laŭleĝe devis esti baptita kaj membro en la ŝtata eklezio. Kiam tiuj kaj aliaj limigoj malaperis, la religia aktiveco floradis, kaj multaj liberaj eklezioj, kiuj hodiaŭ ekzistas en Svedio, fondiĝis en tiu tempo. Multaj konatuloj kaj geamikoj de la familio membriĝis en tiuj liberaj eklezioj.

La familio de Elisabeth regule partoprenis en la luterana eklezio, sed ankau hejme ili diskutis kaj parolis pri religiaj temoj. Jam de juna aĝo Elisabeth ĉiutage legis la Bibliion. Elisabeth skribas, ke ŝi dum la konfirmacio preparis sin jam unu jaron antaŭe por la unua Sankta manĝo kaj la restantan konfirmacian tagon ŝi restis en soleco, en ploro kaj preĝo al la Sinjoro. Vorto kiu frapis ŝin kaj fariĝis grava demando estis: “Kiu grego estas la ĝusta?” (Joh 10:16 *Kaj aliajn ŝafojn mi havas, kiuj ne estas de ĉi tiu greg-ejo; ilin ankaŭ mi devas alkonduki, kaj ili aŭskultos mian voĉon; kaj estos unu grego, unu paŝtisto*).

Neniam la familio vivis abunde, sed havis bonan, feliĉan, tradician familian vivon kun multe da amo kaj respekto. La kreskanta familio postulis pli kaj pli da devoj de Elisabeth, kiujn ŝi kun ĝojo provis plenumi. Tra la vivo oni nomumis ŝin: “Nia mirinda Elisabeth”. “Ni ĉiam povis iri al Elisabeth kun niaj zorgoj; ŝi ĉiam havis tempon kaj intereson pri ĉio kaj

ĉiuj. La multaj zorgoj verŝajne estis la kaŭzo de ŝia malsano – 12-jaraĝe ŝi serioze malsaniĝis en stomaka ulcero.

La patro estis malsanema kaj la komerco bankrotis. Dufoja bankroto igis la familion transloĝiĝi en ”malriĉulan” domaĉon. Samtempe, dum la 19a jc, pro malfacilaj vivkondiĉoj, multaj homoj el Svedio elmigris al Usono, kaj en 1887, kiel apenaŭ 17-jarulino ankaŭ Elisabeth migris tien, por gajni monon por povi helpi kaj subteni la familion.

La unua laboro estis hejma servistino kaj pro longaj kaj streĉaj labor-tagoj la malnova malsano reaperis. Pro miszorgado kaj neglekto en hospitalo ŝia sanstato malboniĝis. En siaj doloroj ŝi turnis sin al Dio kaj preĝis ”... se mi saniĝos sufiĉe, helpu min zorgi pri malsanuloj kaj malfortuloj. ... Helpu min helpi aliajn ke ili ne estu forgesitaj.” Post 6 semajnoj ŝi forlasis la liton kaj dum la sekva resanigado ŝi asistis la flegistinojn en la hospitalo.

Elisabeth spertis ke Dio aŭskultis ŝiajn preĝojn kaj tuj post la forlaso de la hospitalo, Elisabeth aliĝis al flegistina edukado. Proksime al la hospitalo/lernejo oni konstruis novan romkatolikan preĝejon, Saint Patrick’s, kaj de tie ofte venis vunditaj laboristoj al la hospitalo. Tiam Elisabeth unuan fojon en sia vivo renkontiĝis kun rozario, kaj ŝi forte surpriziĝis kiam ŝi aŭdis la homojn preĝi al Maria.

Post iama naskiĝtaga festo en la hospitalo oni, kiel interesaĵo, decidis viziti la mortintojn je la noktomezo. Elisabeth volis, sed ne sukcesis protesti kaj decidis, estante inter la pli maljunaj flegistinoj, ke ŝi akompanu kaj apogu la pli junajn flegistinojn. En la plej malvarma ĉambro oni kolektis la mortintojn, kiuj ĉi-foje estis nekutime multaj. Paŝante en la ĉambro Elisabeth komencis preĝi por la mortintoj kaj por ke la vivantoj povu fini siajn taskojn antaŭ ili finas sian teran vivon. Farante tion ŝi iom malproksimiĝis de la grupo. Subite la grupo malaperis – la pordo fermiĝis – kaj ĝin eblis nur malfermi deekstere!

Elisabeth tamen ne timiĝis. Ne sciante kiom longe ŝi restos tio, ŝi faris planon. Por teni sian varmon kaj por havi ion fari – ŝi komencis nun paŝi de unu korpo al la alia kaj preĝi por ĉiu individue. Tamen – ne estis tute silente – krom la propraj sonoj – Elisabeth aŭdis ion. Ĉu spirado?

Jes, ĉirkaŭirante kaj kontrolante ŝi trovis ke la korpo de junulo estis iom pli varma. Laŭ la apuda indiko la junulo mortis pro atako de kormalsano. Elisabeth komencis masaĝi manojn, piedojn, bruston kaj faris kor-pulman revivigon. Ŝi donis plurajn de siaj vestaĵoj kaj kiam la junulo iom reviviĝis ŝi povis doni iom da konjako, kiun ŝi havis en sia poŝo.

Matene oni trovis lacan kaj strange preskaŭ nevestitan flegistonon kaj junulon en flegistina uniformo.

En siaj memoraĵoj ŝi skribas ke dum la jaroj post la konfirmacio en Svedio, ŝia animo estis plena da duboj kaj ŝi ne trovis iun eklezion kie ŝi trovis sin hejme. Dum la jaroj, laborante en la granda hospitalo, Elisabeth vizitis multajn diversajn ekleziojn por trovi la *idealan kredon*, Lian gregon, kiun Kristo iam promesis al ŝi. Kun katolika konatulo, kiun ŝi ekkonis dum siaj unuaj jaroj kiel servistino, ŝi vizitis dominikanan monaĵinejon dum kelktaga ripozo.

Tie troviĝis monaĥino kun kuracebla brako, kaj Elisabeth aranĝis ke ŝi venu dum kelkaj semajnoj kaj ĉiutage kelkhore zorgi pri la brako. Tio donis al ŝi kelkajn horojn ĉiutage liberon kaj eblecon viziti la tiean bibliotekon kaj legi librojn, i.a. prelegojn de kardinalo Wiseman pri la reala ĉeesto de Kristo en komunio. Tio kongruis kun la sentoj kaj spertoj de Elisabeth dum sia serĉado. Sed, daŭre ŝi havis problemon kun la adorado kaj preĝo al Maria.

Ricevante telegramon de Svedio pri la morto de la patro, ŝi en sia ĉambro en preĝo "transdonis" lin – "Maria, mia patrino, mi donas lin al vi ...". Estis grava turnopunkto por Elisabeth, sed longa vojo daŭre restis antaŭ ŝi.

Kun du fervoraj katolikaj amikinoj ŝi vizitis Eŭropon. Kiam ili vizitis la S:t Gudula-katedralon en Bruselo, ŝi kaŝis sin malantaŭ pordo, ĉar ŝi ne volis partopreni en la kutimaj ceremoniaj agadoj, sed kiam la procesio preterpasis ŝin, ŝi aŭdis voĉon "mi estas tiu kiun vi serĉas".

Elisabeth skribas ke tiu impresio neniam forlasis ŝin. Alia turnopunkto estis, ke reveninte al New York, unu el la amikinoj eniris monaĥinejon, kio forte movis Elisabeth. En 1902, post 20 jaroj plena de pensado,

serĉado kaj preĝado, Elisabeth petis esti akceptita en la romkatolikan eklezion, kaj kiel vivlonga spirita gvidanto ŝi ricevis J.C. Hagen. La 15an de aŭgusto 1902 ŝi ricevis la katolikan bapton.

La vivo kaj historio pri S:ta Birgitta fascinis Elisabeth dum la lernejaj jaroj. Ŝi skribas en siaj notoj, ke "kiel infano mi vidis min starante sur placo vidante la domon en kiu S:ta Birgitta vivis en Romo. Mia rigardo fiksiĝis je fenestro maldekstre. Poste mi vidis min mem staranta en tiu fenestro eksterenrigardi. Kiam mi legis la svedan historion, mi ekinteresiĝis pri tiu loko kaj sopiris tien iri". La tiamaj libroj ne estis iluztritaj kiel la hodiaŭaj, kaj ŝi ne havis veran bildon pri la domo.

Dum dua vojaĝo al Eŭropo, kun malfacilaĵoj pro la malnova malsano, Elisabeth kaj la amikino ankaŭ planis viziti Romon, post Britio kaj Svedio. Survoje de la hotelo al la baziliko de Sankta Petro, la droŝko volis veturi alian vojon – kaj subite Elisabeth ekstaris kaj kriesprimis "La domo – La domo de Birgitta". Ŝi vidis la domon kiun ŝi jam en sia sonĝo/revelacio vidis.

La domo de Birgitta estis okupita de karmelanoj.

Kiel eble plejofte, dum la restado en Romo, Elisabeth vizitis la domon de Birgitta, la ĉambron kie ŝi vivis kun sia filino kaj kie ŝi mortis. Elisabeth ofte vizitis la tiean preĝejon, kie ŝi, dum sia tempo en Romo, ricevis la romkatolikan konfirmacion kaj lige kun tiu, papan benon kaj eĉ aŭdiencon ĉe Leo XIII.

Survoje reen al Usono, Elisabeth plurfoje aŭdis la internan voĉon – "returnu al Romo, al la domo de Birgitta", sed ŝi timis ke estis iluzioj. Pastroj, kiujn ŝi konsultis, proponis al ŝi aliajn taskojn kaj vojojn antaŭen. Granda provo al Elisabeth aperis: ŝi ricevis la vorton/voĉon "vendu viajn posedaĵojn kaj sekvu min". Tio signifus ke ŝi vendu la domon kiun ŝi aĉetis al la patrino kaj la gefratoj, sed surprize, la familio pli facile akceptis la ideon ol Elisabeth mem.

Reveninte al Usono ŝi "dronigis" sin en laboron – kaj malsaniĝis. Samtempe ŝi korespondadis kun la priorino en Romo kaj oni bonvenigis Elisabeth veni kaj tie labori kun ili. Pro la serioza sanstato la kuracistoj ne

donis al Elisabeth multajn monatojn, do la peto ŝanĝiĝis al veni al Romo kaj morti en la "domo de sia spirita patrino (Birgitta)".

La amikino multmaniere provis bari Elisabeth vojaĝi al Romo kaj certis ke ŝi jam survoje mortos, sed post longa vojaĝo Elisabeth venis al Romo en 1904 kaj estis akceptata en la monaĥinejon. Ricevis ĉambregon kie ŝi povis dormi kaj ripozi post la vojaĝo. Matene ŝi kun granda malfacilaĵo povis malfermi la fenestrovirilojn (ŝajne malpermesite por la karmelanoj) kaj eksterenrigardis. Post iom da tempo Elisabeth realizis ke estis ĝuste tiu fenestro, en kiu ŝi vidis sin mem en la infanaĝa revelacio!

Pro ŝia malsano ŝi eĉ ricevis la lastan sanktoleadon, sed tamen transvivis kaj inter la jaroj 1904-1906 Elisabeth restis en la karmelana monaĥinejo kiel novicino. Ŝia revo estis ke ŝi havu similajn vestaĵojn kiel S:ta Birgitta sed ĉu eblus kiel karmelana monaĥino? Post kelkaj baraktoj ankaŭ tiuj baroj malaperis kaj ŝi povis porti la deziratan birgitanan vestaĵon kiam ŝi donis siajn votojn.

Elisabeth pli kaj pli firmiĝis en sia kredo ke ŝi en Romo revivigu la birgitanan ordenon. Ŝi kolektis librojn kaj petis informon kaj studis la originon kaj la regulojn de la birgitina ordeno. Ŝi vizitis alilandajn monaĥinejojn de la aliaj branĉoj de la birgitina ordeno kiuj transvivis depost la mezepoko – entute 9 en Hispanio, Germanio, Anglio, Nederlando.

En 1911 kiam ŝi revenis al Romo, estis nova priorino ĉe la karmelanoj kaj Elisabeth ne plu estis plene akceptata enveni kaj partopreni en la ĉiutaga vivo kiel antaŭe. Samtempe unu birgitina monaĥinejo pretis sendi kelkajn prov-novicinojn. Sed kie ili verku? Papo Pius X akceptis kaj aprobis la peton de Elisabeth fondi novan komunecon. En 1919 kaj la postaj 10 jarojn ili laboris je *Via delle Isole*.

Elisabeth havis multajn kontaktojn kun nobelaj kaj altrangaj svedaj homoj, kiuj kun intereso vizitis la komunumon en Romo. Eĉ la princo Oscar Bernadotte, frato de la tiama reĝo, vizitis ilian domon. La revivigo de la birgitina ordeno en Romo estis parto de sveda historia, religia kaj kultura memoraĵo.

En 1923 Elisabeth partoprenis en Vadstena la 550an datrevenon de la morto de Birgitta. Pro la vekigita intereso pri Birgitta, du asocioj formiĝis

(Societas Sanctæ Birgittæ kaj Birgittastiftelsen), i.a. kun la celo restaŭrigi la Vadstena monaĥejon. Kiam en Svedio Elisabeth establis "ripozdomon" apud Stokholmo, la birgitina ordeno revenis al Svedio, post plurcentjara foresto.

En Romo la karmelanoj finfine forlasis la domon de Birgitta en oktobro 1930 kaj en aprilo 1931 Elisabeth ricevis la ŝlosilojn al la domo. Post renoviga laboro la komunumo povis enloĝiĝi aŭtune 1931. Finfine ŝi estis "hejme".

La nova ordeno – la sveda branĉo de la birgitina ordeno kreskis kaj fundis novajn monaĥejojn / ripozlokojn en Italio, Svedio, Hindio, Meksiko, Usono, Kubo. Entute ĉirkaŭ 50 (2015). La kunlaboro ne ĉiam estis glata kun aliaj branĉoj de la birgitina ordeno.

Elisabeth laboris dum la 2a Mondmilito en Romo por protekti persekutitajn judojn. Meze de la germana okupado de Romo, ŝi kaŝis plurajn judojn en la monaĥejo en Piazza Farnese kaj aranĝis tie provizoran sinagogan. Pro tio, en 2004 ŝi estis postmorte premiita per la premio "Justa Inter la Nacioj" fare de la israela ŝtato. Ŝi mortis en 1957 en Romo, kie ŝi ankaŭ ricevis sian finan ripozlokon.

Mondaj honoriĝoj, kiujn Elisabeth ricevis:

1946 *Malta ordeno* unua klaso por humanitaraj servoj dum 2a Mondmilito.

1955 *Komandanto de la Reĝa Ordo de la Norda Stelo*.

2004 postmorte *Justuloj inter la popoloj de la Ŝtato de Israelo*.

La proceso al la kanonizado:

1957 Elisabeth mortis.

1987 la papo Johano Paŭlo la 2a komencis la kanonizadan proceson,

1991 la deklaro *Respektinda*.

2000 la deklaro *Beata*.

2015 papo Francisko publikigis la dekretan de kanonizado.

2016 la deklaro ke Elisabeth Hesselblad estas *Sankta*.

Fonto:

Marguerite Tjäder, (1988), *Moder Elisabeth*, Stockholm: Verbum.

junulino Maria Elisabeth Hesselblad
Public domain

La Bitgitta domo en Romo.
Public domain

Philippe Cousson

Mi naskiĝis en dureligia franca kamparo (protestantoj apud katolikoj) kaj estis profesie lerneja bibliotekisto, nun emerita. Predikisto kaj respondeculo en protestanta paroĥo (EPUdF) en la urbo de Hilario, Poitiers. Mi ankaŭ havas rolon en la vivo de la protestanta Esperantista ligo (KELI) de multaj jaroj kaj en la interreligia dialogo en mia urbo.

Mateo 17:1–9

Karaj gefratoj en Kristo,

Tre konata teksto, almenaŭ por la kristanoj. Estas interese esplori ĝin iom pli detale.

Kiam oni supraĵe legas aŭ aŭdas ĝin, oni mistrafas multajn aferojn.

Tiu teksto situas Jesuon en la historio de la savo, en la plano de Dio.

Ĝi estas kiel epifanio, manifestiĝo de la dieco de Jesuo, de la interveno de Dio.

Antaŭ kelkaj tagoj, mi komentis okaze de funebra ceremonio la psalmon 121, teksto elektita de la mortintino. Ŝi ankaŭ elektis la kantotajn himnojn.

Tiu psalmo apartenas al la psalmoj de la suprenirado, kantata dum la pilgrima irado al Jerusalemo. Ĝi estas psalmo de laŭdo, de konfido en Dio. Ĝi estas kredkonfeso. La pilgrimantoj supreniras al la monto Cion, t.e. Jerusalemo, kie Dio ĉeestas.

Ekde la monto Sinaj dum la eliro el Egiptio, la monto estas loko por manifestiĝo de la ĉeesto de Dio. Ĉi tie Li manifestiĝis al eta grupo, tri disĉiploj.

Kaj ĉi supre, la disĉiploj vidis mirindaĵon, la vizaĝo de Jesuo brilas, lia vestaĵo aperas blankega. Memoru, kiam Moseo revenis el la monto kie li renkontis vizaĝ' al vizaĝo Dion, li ne konsciis ke lia vizaĝo brilis.

Kaj kiel hologramo aperas al la okuloj de la tri disĉiploj kaj Moseon kaj Elijan. Ili interparolis kun Jesuo, pri Jesuo eble. Tie renkontiĝas la leĝo,

la Torao, en formo de Moseo, kaj la profetoj en formo de Elija. La Leĝo kaj la Profetoj, tio estas la tuta hebrea Biblio, nia Malnova aŭ unua Testamento, ili parolas pri Jesuo, ili dialogas kun Jesuo.

Ni restas en la rakonto pri la dezerto. Petro parolas. La teskto diras ke li respondas, sed oni ne konas la demandon, eĉ ĉu estis vere demando. Petro proponas fari tendojn. La Esperanta Biblio bone tradukis „laŭbojn”. Tiuj estas konstruitaj de la popolo, kaj ankaŭ de la nunaj judoj, por memori pri la eliro el Egiptio kaj la 40 jaroj en la dezerto. La vorto ĉi tie uzata en la greka originalo estas kaj tiu laŭbo, kaj tendo, sed ankaŭ la tabernaklon, loko kie ĉeestas Dio. Petro volas konservi la nunan situacion.

Poste alvenas la nubo. Denove aludo al la dezerta vojaĝo, kiam en nubo Dio gvidis la popolon, en nubo kaj en fajrokolono. Tie luma nubo superombros la disĉiplojn.

El tiu nubo venas voĉo. Proklamo pri Jesuo: Tiu estas mia Filo. Aŭskultu lin.

Petro volis paroli. Li devas aŭskulti. Petro volis fari. Li devas aŭskulti.

Post la aŭdado, la tri disĉiploj falas vizaĝon teren. Ne estas kiel estis por Moseo. Ne estas kiel por Jesuo. Ambaŭ vizaĝoj brilis. La disĉiploj timis, vere timis. Komprenible, la ĉeesto de Dio estas timiga, danĝera. Almenaŭ tion ripetas la tekstoj, kiujn ili bone konis.

Sed anstataŭe, Jesuo moviĝas al ili: li alproksimiĝas kaj tuŝas ilin. Tiel estas vere la ĉeesto de Dio.

Vekiĝu, li diris, kaj ne timu. Tiam ili levas la okulojn, ĉu al la monto kiel diras la 121a psalmo? Kaj jen, Jesuo estas sola.

Post la emocio, oni malsupreniras el tiu monto. Kaj ili ricevas strangan ordonon de Jesuo: Rakontu al neni. Kion rakonti? Ĉu vizio? Ĉu vido? Ĉu bildo? Ĉu imago? Ĉu renkonto? Ĉu spektaklo? Ĉu strangaĵo? Ĉu mirindaĵo? La vorto povas havi ĉiujn ĉi tiujn signifojn.

Ĝis la Filo de homo vekiĝos el la mortintoj. Same kiel la disĉiploj antaŭ kelkaj minutoj vekiĝis post la tuŝo de Jesuo. La vorto tie uzata estas unu el la du grekaj vortoj por la releviĝo de Jesuo, por la resurekto. Ili estas preskaŭ sinonimaj. La ĉi tiea pli signifas vekiĝi kiam la alia pli signifas leviĝi, stariĝi.

Post la vidado, post la vekigo, venas la ekiro. Kiuj vortoj devas resti al ni por nia pilgrimado en nia mondo? Kiuj paroloj? Kiuj instigoj?

Petro volis fari, meti, lokigi tendojn, laŭbojn. Tiuj estas ĉiam provizoraj, sed Petro deziris resti tie, ĉar estis bone por li. Tamen, tio ne estas la intenco de Dio.

La intenco de Dio por ni ne estas fari, ne estas konservi, la intenco de Dio por ni estas aŭskulti.

La rilato al Dio, ĉu oni nomu tion religio aŭ ne, estas aŭskulti, ne estas fari.

La kunparolo inter Jesuo, Moseo kaj Elija diras ke ne estas rompiĝo inter la Malnova Testamento, la hebrea Biblio kaj nia Nova Testamento. Tion bone komprenis la Eklezio ekde la komenco, ĉar ŝi konservis la tekston de la hebrea Biblio, de la juda Biblio, la prapatroj komentis tiujn tekstojn.

Kristanismo ne anstataŭas judismon. Ili ambaŭ restas sub la promesoj de Dio. Sufiĉas relegi kelkajn ĉapitrojn de la epistolo de Paŭlo al la Romanoj.

Kvankam en ĉi tiu teksto, Dio, la Patro, neniam estas nomata. Sed multaj detaloj indikas ke li ĉeestis en tiu momento. La luma vizaĝo de Jesuo, la nubo, la voĉo. Eĉ kiel ofte, la uzo de la greka verbo „ἐγένετο” kvankam ŝajne tute simpla, oftege indikas la diecon de Jesuo.

La lumo dia estas tiu lumo kiu iras en la ombron, kiu rivelacias la ombron. Kiom da ombro en nia koro, en nia vivo? Ĉu ni pretas elteni la lumon de Dio? Ĉu ni falas sur nian vizaĝon? Jesuo alproksimiĝas kaj tuŝas nin: Vekiĝu, ne timu.

La disĉiploj post la vekigo levis siajn okulojn. Al Jesuo, al la monto? Kaj post levado, post tiu leviĝo, ili malsupreniris. Por tiu momento en fakte alia mondo, ili revenas al la malsupra vivo, kun memoraĵoj. Ili poste komprenis ke Jesuo apartenas ankaŭ al tiu alia mondo. Al tiu mondo oni povas aparteni tra aŭskultado, ne tra farado.

Troviĝas ankaŭ en tiu rakonto la komparo inter vidado kaj aŭdado. Oni legas vortojn kun la sama radiko: la okuloj: kiam Moseo kaj Elija aperis al iliaj okuloj, kaj post la vekigo, ili levas la okulojn, Sur la monto,

subite ili vidas kun Jesuo Moseon kaj Elijan. Post la vekigo, ili vidas Jesuon sola. Sed ĉu ili komprenis? Ŝajne ne. Antaŭ ol paroli pri io vidata, oni devas kompreni pri kio temas. Ili komprenos post la relevigo de Jesuo. Gravas la proklamo de la voĉo: Aŭskultu lin. Se vi volas kompreni, se vi volas paroli, vi unue devas aŭskulti.

Ili devis aŭskulti Jesuon. Kaj ni? Jesuo ne plu estas inter ni. Tamen la respondo estas en la rakonto mem. Ni devas aŭskulti la parolojn interŝanĝitajn inter la tri sur la monto, inter Jesuo, Moseo kaj Elija, ni devas aŭskulti ambaŭ partojn de nia Biblio, la Leĝon kaj la Profetojn (kaj ankaŭ la psalmojn), t.e. nian Malnovan Testamenton (ankaŭ dirita Unua Testamento) kaj la Novan Testamenton. La lasta nek nuligas nek anstataŭas la unuan. Ili dialogas inter si.

Kiam oni ne komprenas, oni faras kiel Petro, oni interrompas la parolantojn. Kaj kio okazis? Dio mem interrompis Petron. Aŭskultu lin!

Kion do diri? Kiam Dio manifestiĝas en via vivo, ne restu mirantaj. Malsupreniru, aŭskultu kaj poste vi povos rakonti kion vi travivas, kion vi travivis. Sed nepre aŭskultu lin! Vekiĝu! Ekstaru! Kaj ne timu! La Filo de homo releviĝis!

Amen.

Relego de religio

1. Enkonduko: Religio: relegado aŭ religado

Laŭdire, la franca aŭtoro André Malraux diris ke "la 21-a jarcento estos religia aŭ ne estos". Kvankam iu asertis ke li diris vere tion, li neis, sed klarigis ke se la eŭropeca civilizo ne revenas al io spirita, al vivkialo, ĝi malaperos. Sed, kio estas religio?

Paroli pri religio simple ne eblas en kelkaj lingvoj kaj kulturoj. Eĉ dum la jarcentoj, kiam ĝi ekzistis, tiu ĉi vorto havis multajn diversajn difinojn. Ne estas nune tempo por pli profunda studo tra la historio de la nocio ene de la civilizoj. Mi do restos ĉe la nuna situacio.

Por paroli pri tiu ĉi vorto, ekzistas ĝenerale du paralelaj etimologioj, ambaŭ kun kromsignifoj. Religio kiel ĉu relegado, ĉu religado.

Religado, ĉar ĝi permesas ligojn ene de la socio, ligojn pere de sama kompreno de la mondo, ĉar ĝi institucas praktikojn, ritojn, leĝojn kiuj permesas al la socio bone kune vivi, kaj ĉio ĉi tio en ligo kun elementoj spiritaj, sanktecaj, kun alia mondo preter la videbla, distingante inter aferoj profanaj kaj aferoj sanktaj. Tamen tiu distingo ne ĉiam ĉie validas. Povas esti ke ĉio estas kaj profana kaj sankta.

Relegado, ĉar ĝi permesas postkomprenon de la observataj faktoj, de la okazaĵoj. Ĝi estas legado de la mondo, relegado, postlegado. En tio funkcias tradicioj, legendoj, mitoj, tekstoj. Temas pri interpretoj de fenomenoj observataj. Kaj plej ofte en tiu kompreno intervenas spiritaj fenomenoj, estaĵoj, kaj sekve aferoj profanaj kaj aferoj sanktaj. El tiu kompreno de la mondo ĉirkaŭa venas praktikojn, ritojn, leĝojn por bone vivi en tiu tiel komprenata mondo.

Se ekzistas tiuj ĉi du etimologioj, tiuj ĉi du komprenoj, tio signifas ke ili fakte ambaŭ validas, kunvalidas.

2. Kio estas religio

Laŭ la religiuloj

Laŭ la sociologoj kaj filozofoj

Laŭ la ateistoj: ĉu lambastono?

La nereligiaj religioj: ĉu Esperanto?

La ĉefa problemo estas fakte, ĉu eblas difini kio estas religio. Kaj la ĝenerala sento inter fakuloj estas ke ne.

Tio varias laŭ kiu difinas, ĉu religiulo, ĉu sociologo, ĉu filozofo, ĉu kredanto, ĉu raciisto, ktp. Same ĝi varias laŭ la kultura etoso, ĉu en okcidenta mondo, ĉu en proksimorienta, ĉu en orientazia, ĉu en la triboj sudamerikaj, sudsaharaj aŭ ankaŭ aŭstraliaj.

Kiel mi jam diris, se en unu lingvo, unu civilizo, ne ekzistas la vorto, malfacile estas universale difini ĝin, aŭ enkonduki ĝin por priskribi la tutan socian vivon.

Plej ofte religia sistemo entenas respekton al io aŭ iu sankta, supera, ĉu nomi ĝin dio aŭ dioj, spiritoj, patrino-tero aŭ io alia. Plejofte ankaŭ estas reguloj, leĝoj, ritoj, agadoj por plaĉi al la superaj estaĵoj, kaj por obtendi de ili avantaĝojn, protekton kaj eĉ venkon en bataloj.

Eĉ interne de kristanismo, la difino de religio variis. La problemo pri kio estas religio akutiĝis post la Reformacio en Eŭropo. Antaŭe estis tie nur unu religio, t.e. nur unu valida religio. Kion fari kun tiuj aliaj kristanoj, la protestantoj? Kaj samepoke, kion fari kun islamo?

Poste oni alvenis al la konstato ke ekzistas pluraj similaj sistemoj kiujn oni povas nomi «religio». La fakto ke oni uzas tiun ĉi vorton alportas kun si ofte erarojn en la kompreno de la alia pensmaniero, de la alia mondokoncepto.

La filozofo en la sekvo de metafiziko analizas la priskribon de la mondo kiun iu religia sistemo uzas por interpreti la observojn, kun la nura helpo de la racio, de la logiko. Sed pri tio ankaŭ ne estas plena konsento.

La sociologo observas kio okazas, ritojn, ceremoniojn, kutimojn kaj leĝojn kiuj rilatas al supozata alia mondo, al dio aŭ dioj, al spiritaj estaĵoj, kaj kiamaniere ĝi efikas en la socia vivo, kiu plejofte ne estas disigita de la religia aspekto. Ne vere interesas la sociologon la signifo kiun la praktikantoj donas al tiuj praktikoj.

La fakulo pri scienco de religioj zorgas pri interpreto de la simboloj, de la ritoj, de la rakontoj kaj provas trovi komunajn trajtojn, logikojn. Tiu scienca fako interesiĝas prefere pri la religioj sen tekstoj. Ili eĉ ne ĉiam kunsentas pri kio estas ilia objekto.

Tute alia grupo kiu studas religiojn estas la ateistoj. Ilia strebo estas pruvi racie en kio religio estas ilo por regi la homojn. Oni konas la formulon atribuitan al Karl Marx: la opio de la popolo. Ĉar ili estiĝis en kristaneccaj regionoj, ili ĉefe celas kristanismon. Sed, ĉu ili vere estas kapablaj difinigi tion, kontraŭ kio ili batalas, mi dubas, ĉar ili pravas ke ili miskomprenas.

Sed, oni trovas religiajn aspektojn en aliaj homaj movadoj. Mi prenos du ekzemplojn. La unua estas sporto. En ĝi estas ceremonioj, tradicioj, inkluzive de la ekflamigo de la olimpika torĉo, estas la kantoj, himnoj de

la subtenantoj en stadionoj, estas la mitologio pri la famaj sportistoj, la preskaŭ privataj domaj altaroj kiuj troviĝas ĉe kelkaj kun fotoj kaj memoraĵoj. Oni eĉ parolas pri la dioj de la stadionoj, pri la idoloj.

Pri la alia vi unue dubos. Temas pri Esperanto. Ĉu ne estas mitologio pri Zamenhof, pri Privat, ktp, ktp. Ĉu ne estas himnoj, kantataj de ĉiuj? Ĉu ne estas rendezuoj, kiel grandaj mesoj, kun iliaj pastroj oratoroj. Ĉu ne estas kvazaŭ religia espero, foje eĉ ĝis la eskatologia fina venko, ĉu ne estas pilgrimado al kongresoj. Eĉ estas la «sankta signo de l' espero»

Oni same povus trovi aliajn ekzemplojn de kvazaŭ-religioj.

3. La interreligia dialogo

Kio ĝi estas

Kio ĝi ne estas

Kondiĉoj

Mi prefere komencos per la dua demando: Kio la interreligia dialogo nepre ne estas.

Ĝi ne estas la provo konstrui sistemon komunan en kiu ĉiu religio povus esti entenata. La interreligia dialogo ne estas strebo al sinkretismo. Kelkaj ja revas pri tio, sed tio ne estas la interreligia dialogo.

Same, la interreligia dialogo ne estas la naiva penso ke ĉiu sistemo same validas, ke ĉiu estas vera, aŭ havas parton de la vero.

La interreligia dialogo estas ekkono de la aliaj religiaj sistemoj, studo, reciproka informado, forigo de la antaŭjuĝoj, akcepto de la pasintaj miskomprenoj kaj antaŭeniĝo al paca kunvivado. Tiu kono kaj akcepto de la alia estas la kerno de la vera interreligia dialogo.

Sekve, estas postuloj, kondiĉoj por vera interreligia dialogo. Unue, tiu kiu partoprenas devas koni la propran religion. Se ne, li ne povas helpi al la aliaj ekkompreni ĝin. Li devas havi konvinkon pri ĝi. Se ne, kiel la dialogo povus disvolviĝi en plena konfido? Se vi ne bone konas kaj praktikas vian religion, ĉu ĝi vere estas via religio?

Dua kondiĉo estas la akceptado de homa kunvivado, la rifuzo de disigiĝoj. Unu homo restas unu homo, eĉ se li ne havas la saman kredon,

aŭ eĉ se li estas senreligia. Al mi plaĉas multe la esperanta vorto «kunhomo».

Se ni homoj ne povas konsideri ĉiujn aliajn homojn kiel kunhomojn, ni ne povas partopreni en interreligia dialogo, eĉ simple en bona socio. Cetere, kio validas pri religioj validas ankaŭ pri lingvoj, popoloj, nacioj, ktp.

Por interreligia dialogo kaj ankaŭ por socia vivo, distingo, apartigo inter la homoj laŭ religio aŭ alia antaŭjuĝo malebligas kunvivadon.

En kelkaj landoj, oficiale aŭ ne, disvolviĝis nedogma civila religio, kiu volas kunigi la civitanojn, kiel estis dum la Romia Imperio pagana. Ĉiu rajtis je sia propra religio, sed ĉiu devas sekvi la kulton de la imperiestro.

En Usono, kie neniu religio estas oficiala, ekzistas la civila religio, kiel aperas en la ĵuro pri fideleco, la Unio estas «unu nacio sub Dio». Sed oni ne diras pri kiu dio temas. La oficialaj preĝoj estas direktitaj al Dio, sen pli da klarigoj. Estis skandalo kiam en iu oficiala preĝo, unu predikisto menciis Jesuon Kriston.

En Francio, dum en la Revolucio oni menciis la «supran estaĵon». Post la fino de la deknaŭa jarcento, neniu oficiala mencio eĉ pri nur Dio estas permesata en oficialaĵoj, malgraŭ la ĉeesto de neoficiala longdaŭra plimulto de katolikismo. Sed ekzistas ritoj naciaj, rakontoj naciaj.

Tiu tipo de civila religio (Usono) aŭ de civila senreligieco (Francio) ne havas influon super la eventuala dialogo inter la religioj.

Ekzistas kelkaj institucioj kiu zorgas pri la interreligia dialogo, apud naciaj komitatoj kunigantaj la religiaj respondeculoj. Estas la t.n. Parlamento de la Religioj.

Estas ankaŭ tiu serio de kunvenoj nomataj laŭ la unua loko, Asizo, post la instigo de la papo.

Ĉiuj diversmaniere agas, cele al pacaj interrilatoj.

Sed neniam ili celas al komuna «teologio», al komunaj «dogmoj».

La celo fakte, kiam la interreligia dialogo estas serioza, estas reciproka ekkono kaj reciproka respekto. Kaj tio ne estas nenio. Tio valoregas.

4. Kristanismo: ĉu estas religio?

Jes

Ne

Ĉu kristanismo estas religio? Kiel vi jam aŭdis, tiu demando ne estas facile respondebla, ĝuste ĉar ne vere eblas doni difinon de kio estas religio. Se oni ne scias kio estas religio, oni ne povas diri ĉu kristanismo estas religio.

Tamen inter la diversaj trajtoj kiujn oni trovas en la tre diversaj religioj, multaj troviĝas en kristanismo. Mi simple citos, la distingo profana / sankta, la ideo pri alia mondo kaj spiritaĵoj, dogmoj, ritoj, mitoj, leĝoj, profesiuloj, kunvenoj, kantado de himnoj.

Krome, en la populara kristanismo, tiuj praktikoj celas plaĉi al Dio, kaj agadi por ke Dio, aŭ la sanktuloj, kiel subdioj, povus agi favore al la fideluloj.

Se ĉefas en religio la ideo ke per siaj agadoj, la homoj povas influi super la supernatura mondo, tiam kristanismo, la kristanismo de teologoj, ne estas religio.

Se ĉefas en religio la kvalito de la ritoj kaj praktikoj, kristanismo ne estas religio.

Kristanismo ne celas al kontentiĝo, kvietiĝo de la ĉiela loĝantaro.

La kristana praktiko estas esence dankagado al la agado de Dio, pasinta, aktuala kaj estonta. Neniu kristana teologo pensas ke eblas devigi Dion fari ion per iu homa rito aŭ konduto.

Kristanismo estas religio en tio ke ĝi legas la mondon kiel spuron de la agado de Dio. Ĝi estas religio en tio ke ĝi ligas la homojn al Dio kiel kreinto kaj ke ĝi ligas la homojn unu kun la alia ĝuste en dankagado kaj laŭdo.

Kaj ankaŭ ĉefe, kristanismo rilatas al kredo ĝuste en Jesuo Kristo. Kiam en niaj landoj, oni volas mezuri la kristanan kredon, oni erarege faras la demandon: Ĉu vi kredas al Dio? La respondo al tia demando ne kapablas mezuri kristanismon. Ĝi eble kapablas mezuri teismon, t.e. la fido al iu Dio, granda spirita forto, eble kreinto de la mondo aŭ animo de la universo. Sed tia fido ne estas la kristana fido.

Tradicie, oni nomas kristanisman religio. Kaj tio eble estas akceptebla, laŭ iuj difinoj de religio. Fakte, ĝi portas multajn aspektojn de religio. Tamen, en ĝia fundamento, kristanismo funkcias tute alimaniere ol la aliaj religioj aŭ religiecaj sistemoj. Funde kristanismo postulas nenion de la homo, nur ke li/ŝi eniru, akceptu la senpagan donacon de la amo de Dio en Jesuo Kristo. Oni ne serĉas plaĉi al Dio por ion obteni, sed pro la ricevita donaco. Kaj tio ne taŭgas kun unu el la difinoj de religio. La samon oni ankaŭ povas diri de judismo, el kiu fontas kristanismo. «Mi estas la Sinjoro, via Dio, kiu elkondukis vin el la lando Egipta, el la domo de sklaveco».

5. La kristanaj disiĝoj

Longa historio

Kiel

Kial

Limoj

Oni ofte diras, ke kristanismo estas nune proksimume dumiljara. Sed tiu aserto estas malprava. En la komenco de la vivo de tiu «vojo», tiel ĝi nomiĝas en la Nova Testamento, ĝi estis alkalkulata al judismo.

La distingiĝo aperis post sufiĉe longa tempo, kiam la posttempla judismo efektiviĝis kaj ĉefe kiam aperis ke la plej multaj anoj de la nova vojo ne plu estas deorigine judoj.

Eĉ oni povas datumi la instituciigo de kristanismo de la edikto de Milano, kiam ĝi fariĝis unue permesata kaj poste oficiala religio de la Imperio.

Tamen, oni povas studi la historion de la «vojo» antaŭ ĝia efektiva aparta vivo oficiala. Ekde la komenco, eĉ ekde la novtestamenta epoko, oni povas konstati ke neniam, krom eble en la tuj unuaj jaroj, neniam estis plena kunsento inter la sekvantoj de la «vojo». Tio estas legebla en la tekstoj, kaj la tradicio kiu agnoskis la tekstojn ne forprenis la pecojn kiuj indikas tion.

Estas diversaj faktoroj kiuj povas klarigi, se ne pravigi, la disiĝojn. Estas la distanco, estas la politiko, la gvidantoj realaj aŭ supozataj, kaj ankaŭ

la interpeto. Mi simple aludas al du tekstoj: tiu de la Jerusalema kunveno en Agoj 15 aŭ la komenco de la 1a epistolo al la Korintanoj.

Kiam en la pratempoj okazis koncilioj, tio estis pro disiĝoj. Ili estis respondoj al disiĝoj.

1054 estis la konkludo de jarcentoj de la diversaj tipoj de disiĝoj, politikaj, dogmaj, lingvaj.

Duona jarmilo poste, en okcidento okazis sinsekvo de diversaj krizoj. Dum tro multaj jaroj, politikaj kaŭzoj estigis la ekziston de pluraj samtempaj papoj, ĝis tri. Kaj ĉe la fino de tiu krizo, en Konstanco, efektiviĝas alia krizo komence pri dogmoj, kaj poste ankaŭ denove pri politiko. Tie en 1415 estis bruligita sur ŝtiparo Jan Hus. La rezulto de tio estas la Reformacio. Tiuj teologoj ne intencis al disiĝo de la okcidenta Eklezio, sed oni elĵetis ilin el la oficiala Eklezio.

Pro enmiksiĝo de politiko, ekestis pluraj militoj, enŝtataj kaj interŝtataj, kiuj rezultis post la tridekjara milito en la Vestfalia paco. Tie tiam oni konstatis en Eŭropo ke ne eblas solvi religiajn aferojn per milito, kaj ke diversaj religioj povas ekzisti unu apud la alia sur la kontinento, eĉ kelkloke sur la sama teritorio.

Ne estas tempo por pli longe travidi la historion. Mi do alvenas al alia evoluo de kristanismo, nun preskaŭ dujarcenta, kion oni nun nomas ekumenismo.

6. Ekumenismo

Kio ĝi estas

Kio ĝi ne estas

Iom da historio

Ekumenismo naskiĝis en protestantaj medioj, pli ĝuste en misiistaj medioj. Vi ja konas la diversecon de protestantismo, malgraŭ ĝiaj multaj komunaj trajtoj.

Sur la misiaj kampoj apudestis diversaj protestantaj konfesioj, alvenantaj el malsamaj lingvoregionoj. Kiel povas aspekti al la lokanoj tiu diverseco? Ĉu ĝi indikas valoron de tiu nova religio kiun oni alportas al ili?

Fakte jam en Eŭropo ekestis pluraj interkonfesiaj organizaĵoj, ekzemple por la disvastigo de la Biblio.

Granda konferenco estis organizita en Edinburgo en 1910, kie la delegitoj de la novaj aziaj kaj afrikaj eklezioj pledis por unueco.

Aldone al kelkaj katolikaj streboj al unueco, post la dua mondmilito ekestis la Ekumena Mondkonsilantaro de la Eklezioj, kuniĝo de diversaj organizaĵoj kiuj intertempe ekzistis.

Grava en la historio de ekumenismo estas la dua Vatikana Koncilio de la katolika eklezio, kiu komencis agnoski la aliajn ekleziojn oficiale. Pluraj teologiaj problemoj estis solvitaj fine de la 20a jarcento: inter Reformitoj (Klavinanoj) kaj Luteranoj pri pluraj aspektoj inter ili la Sankta Manĝo. Tio estis la Konkordo de Leuenberg en 1973. En 1982 estis verkita de teologoj el multaj Eklezioj, i.a. katolika, protestantaj, ortodoksaj la Dokumento de Lima. En 1999 publikiĝis la Komuna Deklaro pri pravigo, unue inter luteranoj kaj katolikoj. Tiuj tekstoj estis poste akceptitaj de pluraj aliaj protestantaj Eklezioj.

En lokoj, kie apudestas pluraj kristanaj konfesioj okazas renkontiĝoj inter la kredantoj por ekkoni la aliajn, interŝanĝi spertojn, ktp.

Tamen, oni vidas ke tamen, kristanismo restas diversa, tre diversa. Ĉu malsukceso?

Tio dependas de tio kion oni nomas sukceso.

Kio do estas ekumenismo? Kiel por interreligia dialogo, kio cetere ne estas alia formo de ekumenismo, la ĉefa afero estas reciproka agnosko, ekkono, kunvivado. Krome ene de kristanismo, estas la ĝojo kune studi la Skribojn, kune preĝi kaj laŭdi Dion, kune porti la Evangelion de Jesuo Kristo, kune helpi la homojn.

Estas tiom da aferoj por diri kaj fari kune.

Kontraŭe al ofta penso, ekumenismo ne estas celo al unu sola teologio, unu sola liturgio, unu sola maniero regi la sistemon. Ekumenismo ne signifas: «la aliaj kristanoj venu al mia pozicio».

Ekumenismo, kiel interreligia dialogo, implicas ke la partoprenanto bone konas la vivon, la liturgion, la teologion de sia konfesio. Nur tiel li

povas rigardi al la aliaj komprenoj. Nur tiel oni povas alveni al komunaj vortigoj de la propraj komprenoj.

7. Religio en la socio, en la politiko, en la monda vivo

Ĝia rolo, loko

Kiu regas efektive?

Religio, individuo kaj socio

Mi preferas paroli pri kio ne estas la rolo de religio en niaj homaj socioj. Historie, en antikvaj socioj, ĝi havis la centran rolon. Ĝi regis la rilatojn inter la homoj kaj inter la diversaj homaj grupoj. Sed nun, ni vivas en tute alia mondo, kun interŝanĝoj kulturaj, ekonomiaj eĉ genetikaj. Apudestas kulturoj, filozofioj, religioj.

Kiamaniere kune vivi en tia situacio? Fakte, la rolo de religioj ne estas nenio. Ne kredu tiujn, kiuj asertas ke religio devas resti io privata, eĉ kaŝita. La religioj havas en niaj socioj gravan rolon, tiun de sprono, de viglanto, de instigo, de denunco. Sed, ili ne havas la rolon devigi la aliajn sekvi regulojn.

Ekzemple, se unu religio malpermesas trinkadon de alkoholo, ĉu vi vere pensas ke ĝi devas submeti ĉiujn najbarojn same ne trinki alkoholon? Tio estas nur ekzemplo. Vi povas imagi multajn aliajn.

Kelkaj dirus al mi ke tio estas eŭropa vidpunkto, okcidenta. Sed, ne estas la vero. Tio estas universalaĵo, sankciita tra la Universala Deklaro pri la Homaj rajtoj.

Vivi kune kaj apude, diverse kaj respektplene, tio devus esti la universala regulo. Krom por kelkaj fanatikuloj, tio aperas en multaj religioj aŭ komprenoj de la mondo.

Sed vivi apude kaj kune supozigas reciprokan konon, respekton eĉ estimon. Kaj tio postulas strebon.

La homoj devas strebi ekkoni la kulturon, la religion, la filozofion de la najbaro proksima kaj de la homo pli fora. Tio estas la celo de la interreligia dialogo. Konstrui unu saman komprenon de la mondo kondukus al nova epoko de sufero kaj subpremo. Oni ne povas trudi sian mondon al la najbaroj aŭ al la foruloj.

Efektive religio estas persona sinteno, rigardo al la mondo, agado en la mondo. Neniu povas devigi ion tiurilate.

Sed religio estas ankaŭ tiu rigardo al la mondo kiu ebligas kompreni, kunsenti, agadi, do partopreni en la socia vivo.

Se religio ne plu estas tiu ligo de la tuta socio, ĝi tamen restas tio kio ligas la anojn al la ceteraj kunhomoj.

Religio estas, kiel aliaj filozofiaj skoloj, relegado de nia mondo, de nia socio, por bona kaj respekto plena kunvivado. Tamen tio eblas nur kiam oni almenaŭ iom konas la aliajn religiojn, ideojn.

La interreligia dialogo estas la kondiĉo de paca komuna vivo en niaj socioj.

Dankon pro via atento.

Jan Maciejewski

Kuratoro de la Muzeo en Tykocin, historiisto, muzeologo, diplomiginto de Katolika Lublina Universitato kaj de Jagelona Universitato.

El la historio de juddevenaj civitanoj de Tykocin

En la intermilita periodo en Pollando loĝis pli ol 3 milionoj da judoj. Ĉiu deka civitano de nia lando apartenis al juda komunumo. Ekzistis pli ol 1200 judaj komunumoj kaj en ĉiu esis kelkaj aŭ dekelkelkaj La Holokaŭsto kaŭzis, ke ne nur judaj komunumoj sed ankaŭ judaj sinagogoj malaperis de la pejzaĝo de polaj urboj. Unu el malmultaj savitaj dum la milito estas sinagogo el Tykocin, devenanta el la XVII jarcento. Ĝi atestas pri la religia vivo kaj riĉa juda kulturo, kiuj disvolviĝis dum jarcentoj en la urbo Tykocin kaj pli vaste sur polaj teritorioj.

Hodiaŭ en la sinagogo troviĝas Muzeo – filio de la Podlaĥia Muzeo en Bjalistoko. En la 70-aj jaroj de la XX jarcento la konstruaĵo estis precize rekonstruita por ripari militajn spurojn. Sur muroj oni repentris polikromojn. Surbaze de malnovaj fotodokumentoj el la intermilita tempo (aŭtoro Szymon Zajczyk) oni rekonstruis historian ekipaĵon de la sinagogo. I.a. oni rekonstruis la seĝon de Elija, kiu laŭ la mozaizma versio de juda religio estis rita simbolo de interligo inter Dio kaj novnaskita kredanto.

Inter nombraj rabenoj el Tykocin gravis rabeno Abraham Kalmanowicz, kiu agis tie religie en la 30-aj jaroj de la XX jarcento. Poste li iĝis dekano de la fama juda religia lernejo en Mirza (hodiaŭ Belorusio). Dum la soveta okupacio en la jaro 1940, helpe de polaj kaj japanaj diplomatoj, li aranĝis evakuadon de lernejanoj Japanion kaj poste Ŝangĥajon. Tiam infanoj feliĉe travivis militempon. En la jaro 1946 Kalmanowicz reaktivigis la lernejon en Novjorko. Hodiaŭ jeŝivo el Mirza funkcia en Brooklyn apartenas al plej prestiĝaj judaj religiaj lernejoj en la mondo.

Ŝi estas esperantistino de 50 jaroj, instruistino de matematiko kaj Esperanto.

Historio de Sankta Akvo

Loko, en kiu ni troviĝas, nomiĝas Sankta Akvo. Estas ĉi tie adorata Dipatrino Doloranta. Kulto de Sankta Akvo datiĝas de la j. 1719 kaj ligiĝas kun la persono de Bazyli Papiernik el Supraśl, kiu perdis vidpovon. Reakiris ĝin dank' al akvo de ĉi loka fonteto. Kiel dankesprimo li fondis ĉi tie lignan kapelon kaj lokigis en ĝi bildon de Dipatrino Doloranta.. Verŝajne tio estis la unua kapelo en ĉi tiu loko. Dokumentoj atribuas al Bazyli la nomon Papiernik, kio signifas: paperfaranto. Li estis ligita kun Supraśl kaj grekokatolika monaĥejo de bazilanoj, en kiu funkciis granda, konata en Pollando presejo kaj paperfarejo. Li do verŝajne estis monhava kaj povis fondi kapelon. En tiu tempo metropolito kaj abato de la ordeno de bazilanoj estis Leono Kiszka. Oni do povas akcepti, ke konstruo de la kapelo okazis kun lia aprobo kaj ke li konsekris ĝin en la 10-a vendredo post Pasko en 1719 j. (Estas ankaŭ iom aliaj versioj de la legendo, tiu ĉi ŝajnas plej probabla).

Laŭ buŝaj kaj skribaj transdonoj oni povas akcepti, ke ĉi tiu terpeco kun la fonto estis konata por la loka loĝantaro multajn jarojn pli frue. Ĝi estis respektata kaj oni kredis je saniga forto de la akvo jam en mezepoko, kion transdonas legendoj pri miraklaj sanigoj de blindeco jam en 13-a kaj 15-a jc. Tamen nur en la komenco de la 18-a jc., kiam oni konstruis la kapelon, la kulto de Sankta Akvo komenciĝis disvolviĝi kaj multnombraj mirakloj ligitaj kun rekiro de vidpovo de blinduloj famigis tiun lokon, komence en la ĉirkaŭaĵo kaj poste ankaŭ en Pollando. Nuntempe ĝi estas konata sur la mapo de polaj (kaj ne nur polaj) pilgrimlokoj kiel sanktejo de Dipatrino Doloranta.

El dokumentoj estas sciate, ke en 1740 la fonto estis barita kaj troviĝis ene de la kapelo. Ĉe la fonto loĝis ermito, kiu zorgis pri la loko. En 1756 la kapelo estis denove konsekrita, verŝajne post iu renovigo aŭ alikonstruo. Post kelkaj jaroj apud la kapelo oni konstruis ŝtonan puton por ĉerpi la akvon.

La 25-an de julio 1785 granda tempesto detruis la kapelon. Saviĝis nur muro kun la bildo de Dipatrino kaj la fonto. Oni taksis tion kiel miraklo. Verŝajne baldaŭ oni rekonstruis la kapelon de la ligno en la sama loko kun la fonto ene.

En 1795 Sankta Akvo, same kiel Wasilków, elektiviĝis en manoj de la prusaj okupintoj, kaj post 12 jaroj – de la rusaj. Tio okazis surbaze de la pakto tra Rusio kaj Francio de 27 VI 1807. Grekokatolika diocezo de Supraśl estis enigita en Rusion. En la j. 1839 laŭ la decido de caro Nikolao la 1-a grekokatolika paroĥo en Wasilków kune kun ĉiuj paroĥanoj fariĝis ortodoksa. Grekokatolikoj de Supraśl ne evitis persekutojn, tamen Sankta Akvo restis en iliaj manoj verŝajne ĝis la j. 1875.

Kiam ortodoksoj transprenis Sanktan Akvon, la kapelo estis en malbona stato. Tial oni malkonstruis ĝin kaj en la distanco de dekelk metrojn de ĝi oni konstruis la novan, masonitan ortodoksan preĝejon en bizanca stilo, kun sonorilejo. Ĝi estis konsekrita la 14an de aprilo 1876.. La konstrualaborojn faris devigitaj al tio loĝantoj de Wasilków. Verŝajne baldaŭ sur la loko de la malkonstruita kapelo super la fonto oni faris la novan, pli malgrandan, kiun post 20 jaroj oni renovigis (laŭ informo el la gazeto „Wiadomości Grodzieńskie” – Informoj de Grodno). Tiu ĉi kapel-eto transdaŭris ĝis la unua mondmilito. La ortodoksa preĝejo estis renovigata en la jaroj 1884–1890. Dum la laboroj oni akcentis ankoraŭ pli forte elementojn de la rusa arkitekturo. La 16-an de junio 1889 la preĝejo estis konsekrita de la abato de la monaĥejo en Supraśl Nikolao. En la j. 1900 oni komencis konstruon de barilo ĉirkaŭ la preĝejo.

En 1916 sub la germana premo la rusa armeo komencis retiriĝadi kaj kunprenadis amason da civila loĝantaro. Timego de la ortodoksa loĝantaro estis tiel granda, ke malpleniĝis preskaŭ tutaj vilaĝoj. Ortodoksaj preĝejoj restis malfermitaj, restis nek klerikaro nek kredantoj. Pro tio ili estis facila celo de rabado kaj detruado. Parton de la ekipaĵo de la preĝejo en Sankta Akvo, kune kun la bildo de Dipatrino, oni forportis enen de Rusio.

Post la reakiro de sendependeco de Pollando katolikoj pruvis la grekokatolikan devenon de la preĝejo kaj fakton, ke la mono por ĝia

konstruo devenis de kontribucio (la loĝantoj estis devigataj doni monon por tiu celo) kaj la 30-an de novembro 1921 la preĝejo en Sankta Akvo estis oficiale transdonita al katolikoj. La 26-an de decembro la preĝejo estis solene konsekrita. Do komenciĝis la katolika periodo. Ne okazis iuj gravaj ŝanĝoj en la aspekto de tiu loko. La malgranda kapelo super la fonto jam ne ekzistis. Ĉirkaŭ la fonto estis cementa ronda kadro, super ĝi – ligna tegmenteto, al kiu estis alligita ilo por ĉerpi akvon. Tiel aspektis la fonteto ĝis la j. 1946. La granda kapelo kun la elementoj de bizanca arkitekturo transdaŭris ĝis 1940. En la inventaro el 1936 subskribita de tiama paroĥestro p. Antoni Gajlewicz estas i.a. la informo, ke la kapelo havas kopion de la mirakla bildo de Dipatrino Doloranta. La kopio estis ankoraŭ dum la milito. Nun kopio de la bildo de Sankta Akvo troviĝas en la ortodoksa preĝejo en Wasilków. Ĉi tiu bildo estas pentrita sur la tolo. Dorsflanke estas skribite en la rusa lingvo, ke la ikono estis farita la 7-an de junio 1866. En tiu tempo ekzistis ankoraŭ originalo de la bildo, do la kopio verŝajne estas fidela respugulo de la mirakla ikono de Dipatrino kaj probable ununura atestanto de ĝia vera aspekto. Post la perdo de la kopio, novan bildon, kiu nun troviĝas en la altaro de la preĝejo en Sankta Akvo, pentris Helena Rabczyńska, la patrino de la pastro Waclaw Rabczyński, kiu komencis renovigon de ĉi tiu loko post la dua mondmilito. La bildo en la altaro ne estas kopio de la mirakla bildo, sed propra invencio de la pentristino.

Dum la dua mondmilito januare 1940 la kapelo estis detruita kaj profanita de sovetiaj soldatoj. Restis nur muroj. Ne estis pordo, fenestroj, planko kaj tegmento. En 1949 oni komencis konstruon de nova kapelo, kiu staras ĝis hodiaŭ. La konstrulaborojn gvidis pastro Waclaw Rabczyński. Li plenumis funkcion de vera administranto de la paroĥo, ĉar la paroĥestro pastro Antoni Gajlewicz estis tre malsana. Post lia morto en 1951 p. Waclaw Rabczyński. estis farita estro de la paroĥo en Wasilków. Tiam komenciĝis nova, grava periodo en la historio de Sankta Akvo. La nova kapelo estis konsekrita de episkopo de diocezo en Vilno – Władysław Suszyński en 1950. Ĉar en tiu tempo ĉi loko estis la pilgrimloko, ekstere oni konstruis ambonon, de kiu oni diris predikojn dum diservoj okazantaj ekstere.

Post 1954 laŭ iniciato kaj projekto de p. W. Rabczyński estis konstruita groto, kiu per formo similis al la groto en Lourdes en Francio. La groton oni faris de granitaj ŝtonegoj, ene estis starigitaj figuroj de Dipatrino kaj de staranta surgenue s. Bernadetta Soubirous. Antaŭ la groto troviĝas kaviĝo limigita per balustrado, ŝtuparo gvidas al la fonto ĉirkaŭita per granita kadro. Antaŭ la konstruo de la groto, la paroĥestro aranĝis laborojn ligitajn kun reguligo de trafluo de la fonta akvo. Tial estis konstruita akvujo Betsaida kun balustrado kaj kun figuro de anĝelo.

Alia granda laboro de p. W. Rabczyński estis Kalvario. Ĝian konstruadon oni komencis ĉ. duono de 1955. La konstruado estis farita sekrete, sen sciigo de la urbaj kaj de la ekleziaj instancoj. Oni sukcesis konstrui sep altarojn de la Kruca Vojo sur montetoj ĉirkaŭ Sankta Akvo. Januare 1956 laŭ la ordono de komunismaj aŭtoritatoj la altarojn oni detruis. Saviĝis nur figuroj, kiuj troviĝis enkadre de Sankta Akvo kaj ene de la katolika tombejo.

Dum multaj jaroj aspekto de Sankta Akvo ne ŝanĝiĝadis. En 1997 ekstis ĉi tie paroĥo kaj estis iniciatita Monto de Krucoj. La paroĥestro estis farita p. Alfred Butwiłowski. De tiu tempo aspekto de la loko ĉiam ŝanĝiĝas. La kapelon iom oni pligrandigis kaj oni transformis en paroĥan preĝejon. Ĝi estas konstruaĵo masonita, stukita. Ĉefaltarejo estas direktita orienten. De la orienta flanko estas aranĝita ankaŭ ekstera altaro. La interno de la preĝejo estas unuspaca, estas kovrita per ligna volbo. La ĉefa altaro enhavas menciitan bildon de Dipatrino Doloranta pentritan de H. Rabczyńska. Alia bildo de la sama artistino, Pietato, troviĝas sur la maldekstra muro super la pordo. Ambaŭ bildoj estis pentritaj post la j. 1947. De la malnova ekipaĵo de la loko restis kapeletoj prezentantaj kvin Misterojn Dolorajn de Rozario, kiuj troviĝas ĉirkaŭ la preĝejo, antaŭ la groto estas la ambono kaj akvujo Betsaida kun la figuro de anĝelo. De la iama barilo restis nur pordegoj.

En la j. 1778 la Sankta Seĝo donis privilegion festi indulgencon honore al Dipatrino Doloranta. En 1815 oni donis pluan indulgencon. Hodiaŭ ili estas festataj du foje jare: en junio – la 10-an dimanĉon post Pasko, kaj septembre – en la tago de Dipatrino Doloranta.

Ágnes Ráczkevy-Eötvös

Ŝi estas hungara esperantistino. Ŝi naskiĝis kaj kreskis en hungara kristana familio, kie ŝi lernis de la avo, la konata reformita pastoro (József Farkas) malfermitan kaj ekumenan, eĉ inter-religian pensmanieron.

Biblia rondo

Mi kore invitas vin al bonetosa kunestado!

Ni legos citaĵojn el Biblio kaj pensados pri ili.

Ni libere rakontos, kion signifas tiu verso al ni persone.

Ni demandos, se ni ne komprenas ion kaj ni provos kune eltrovi, kio estas la mesaĝo de la citaĵoj al nia hodiaŭa vivo.

Ŝi estas esperantistino loĝanta en Wasilków apud Bjali stoko, aganta en Fondumo Zamenhof.

Montoj de Krucoj

La tradicio starigi krucojn sur montoj estas precipe eŭropa kaj pli proksime tradicio pol-litova. En Pollando du tiaj lokoj trov iĝas en Podlaĥio. La unua loko estas la Sankta Akvo en la urbo Wasilków, kaj la dua estas la Sankta Monto en Grabarka, kiu situas apud la vilaĝo Grabarka. La tria fama loko estas la Monto de Krucoj en Litovio, 200 kilometrojn for de Vilno. La Sankta Akvo kaj la Monto de Krucoj en Litovio estas katolikaj kaj la Sankta Monto Grabarka estas ortodoksa. Grabarka estas nomata ankaŭ la Monto de Pentofarantoj kaj tio estas la plej grava ortodoksa sanktejo en Pollando. Tiu loko estas antaŭ ĉio plena de bona energio, konsiderata unu el la lokoj de granda potenco. De pli ol 300 jaroj ĝi allogas ortodoksajn pilgrimantojn el diversaj partoj de Pollando kaj Eŭropo. Sur la supro de la monto estas malgranda, modesta, ortodoksa preĝejo. Preskaŭ ĉie ĉirkaŭ la preĝejo staras mirinda arbaro de krucoj alportataj dum 31 jardekoj de la pilgrimoj. Kvankam oni povas viziti tiun lokon dum la tuta jaro, la plej granda nombro de homoj alvenas en aŭgusto por la festo de la Transfiguriĝo de Kristo. Grabarka famiĝis en 1710 dum epidemio de ĥolero, kiu sen komplate frapis la regionon kaj kie post tio okazis mirakla resaniĝo de malsanuloj, kiuj fuĝis de la pesto kaj trinkis akvon el la apudmonta fonto. Por danki al Dio ili konstruis malgrandan kapeleton sur la supro de la monteto kaj la fonto kaj ĝia resaniga potenco komencis allogi ĉiam pli kaj pli multajn pilgrimojn kunportantajn krucojn. Poste sur la loko de la kapeleto oni konstruis lignan malgrandan ortodoksan preĝejon.

Sur Monto de Krucoj en Litovio la unua kruco aperis en 1430, kaj sekvontaj nur post 400 jaroj, post la novembra kaj la januara ribeloj. La

plej doloriga epoko por tiu sanktejo estis la jaroj de la soveta okupado. La ateisma politiko de Sovetunio celis elimini tiun lokon per ĉiuj rimedoj. Oni multfoje dum la jaroj detruigis multajn krucojn. Tamen homoj senĉese alvenadis alportante krucojn kiel la simbolon de sia kredo.

Gregorio Jekel

Magistro pri matematiko, instruisto, atestita projekttestro, hiperpoligloto – membro de HYPIA atestita en Esperanto C1, la angla C1, la germana C2, la franca B2, la hispana B2, la rusa B2, la biblia hebrea, la biblia aramea kaj la pola (denaska). Individua membro de UEA. Aŭtoro kaj gvidanto de pluraj kursoj en Esperanto.

Tradukproblemoj de Esperanto – Hebrea Biblio

La prelego bazas sur mia lasta edicio de kurso (<https://eventaservo.org/e-7e1de2>).

La ĉefa celo de ĝi estas interesigi partoprenantoj en la lekturo de hebrea Biblio en Esperanto kaj helpi kompreni kiel malfacialn taskon faris L.L.Zamenhof tradukante hebrean Bibliion.

1. Kio estas hebrea Biblio?
2. Kiom de lingvoj estas en hebrea Biblio?
3. Bibliaj dokumentoj (manuskriptoj, kodeksoj, tradukoj) ekzist-
antaj en epoko de L.Zamenhof
4. Religia vivo de L.Zamenhof, homaranismo
5. KELI helpas – La plej malfacila traduko en Esperanto
6. Tradukteorio – bazoj
7. „70 Hebreaj Vortoj Ĉiu Kristano Devas Koni” – Bibliografio.

Dariusz Szada-Borzyszkowski

Teatra kaj televida reĝisoro. Dum multaj jaroj eldonisto de televidaj programoj, i.a. „Białystok – Kiriāt Białystok” – TVP Polonia pri iamaj juddevenaj loĝantoj de Bjalistoko. Oficisto en la Galerio de Slendzinski – Galerio de Juda Kulturo. Membro de la Asocio de Polaj Filmistoj. Vicprezidanto de la Asocio de Amikoj de Juda Kulturo en Bjalistoko, kiu agas por restarigo de memoro pri iamaj loĝantoj de Bjalistoko. Li komencis kunlaboron kun la Asocio de Jud-Kristana Dialogo „Shomer International” en Bjelorusio. Li estas organizanto de multaj aranĝoj, kiuj celas prezenti judan kulturon al la loĝantaro de la podlaĥia regiono.

Bjalistoko en la koro de ĉiu judo en la mondo

Intermilita Bjalistoko estis grava kaj plena de diverseco urbo, sendube unu el gravaj centroj de socia, anima, ekonomia kaj arta vivo de polaj judoj . En la urbo funkciis multaj diversfakaj lernejoj, en kiuj oni uzis diversajn eduklingvojn. Ekzistis c.a. 100 sinagogoj kaj domoj de preĝo. Aktive prezentis sin arta medio. Aktivis diversaj judaj organizoj kaj partioj, judaj sportaj kluboj kaj asocioj de karitato. Ni ne havas eĉ imagon pri tiuj agoj. Aparta rakonto devas esti pri judaj festoj: kaj pri ĉiusemajna Szabat kaj pri aliaj festoj de rabenoj. Pri la unikeco de Bjalistoko en konscio kaj memoro de judoj evidentiĝas la fakto, ke malmultaj pluvivaj post la holokaŭsto judoj el Bjalistoko kreis en Israelo la setlejon kaj nomis ĝin Kiriāt Bjalistoko.

Janusz Aleksandrowicz

51-jara, edzino kaj 3 infanoj, Li studis en Sarajevo kaj en Eŭropa Instituto de Humanismaj Sciencoj en Château-Chinon, Francujo. De la jaro 2006 li estas imamo en la moskeo Kruszyniany, Pollando.

Kion oni devas scii pri la islama religio?

La pilieroj de islamo estas: Ŝahado (konfeso de islama kredo), Salat (preĝo 5-foje tage, vendrede komune en moskeo), Saum (fastado dum ramadano de sunleviĝo ĝis sunsubiro), Zakato (almozdono), Haĝo (pilgrimado al Mekka almenaŭ unufoje en la vivo kongrue kun fizikaj kaj materialaj rimedoj). La pilieroj de kredo:

– kredo je unu sola Dio (Ne estas alia diaĵo krom Alaho kaj Mahometo estas Lia sendito)

– kredo je anĝeloj

– kredo je libroj

– kredo je la Tago de la Lasta Juĝo

– kredo je destino.

La bazo de la islama kredo estas la sankta libro Korano, kiu konsistas el 114 ĉapitroj (nomataj suraoj). Ĝi estis rivelita al Mahometo pere de la ĉefanĝelo Gabriel.

„Heroldu! Nome de via Sinjoro, kiu kreis!

Kiu kreis homon de grumelo de koaguliĝita sango!

Heroldu! Via Sinjoro estas plej nobla!

Tiu, kiu instruis homon tion, kion li ne sciis.”

La profeto Muhammed Ibn Abd Allah (en Eŭropo nomata Mahometo) naskiĝis en la jaro 572 en la gento de Kurajŝitoj. La patro de Mahometo mortis antaŭ lia naskiĝo kaj lia patrino mortis kiam li estis 6-jara. Poste pri li okupiĝis komence lia avo Abdulmutalib kaj post 2 jaroj lia onklo Abu Talib. Kiel plenkreskulo Mahometo okupiĝis pri komerco ĉe la virino Chadydža, kiu estis pli aĝa 15 jarojn ol li. Poste li edziĝis kun ŝi.

Kvardekjaraĝa Mahometo havis la unuan revelacion en la groto Hira en Mekko transdonita de la ĉefanĝelo Gabriel. Dum sekvaj 23 jaroj ĝis lia neatendita morto li ricevis sekvajn revelaciojn. La Koranon kompletigas tradicio (sunaŭ) de la profeto Mahometo, kiu enhavas liajn diraĵojn kaj raportojn de lia agmaniero nomataj haditoj.

La Koranon oni devas deklami nur arabe.

Islama Religia Asocio en Pola Respubliko havas sian sidejon en Bjali-stoko.

Daniel Sjargi

Grupestro de Studenta Servo de la Baptistpreĝeja paroĥanaro en Bjalistoko, socia aganto por edukado kaj la loka komunumo. Li ŝatas legi librojn, ŝakludi, konatiĝi kun novaj homoj kaj kulturoj. En sia kristana kredo li baziĝas ne nur je personaj spertoj, sed ankaŭ je sciencaj kaj historiaj faktoj.

Misia agado de bjalistokaj baptistoj en Bosnio, Kenjo kaj Ukrainio

Enkonduko

En Mateo 28:18–20 ni povas legi la vortojn de Jesuo Kristo, kiu diris: „Ĉia aŭtoritato en la ĉielo kaj sur la tero estas donita al mi. Iru do kaj faru disĉiplojn el ĉiuj nacioj, baptante ilin en la nomo de la Patro kaj de la Filo kaj de la Sankta Spirito. Instruu ilin observi ĉion, kion Mi ordonis al vi. Kaj jen mi estas kun vi ĉiam, ĝis la fino de la mondo.” Tiu ĉi fragmento, nomata la misia komando, ludas gravan rolon en la agado de la Baptistpreĝejo en Bjalistoko, kiun mi mallonge prezentos en ĉi tiu prelego.

pri la baptista preĝejo

La Baptistpreĝejo apartenas al la grupo de protestantaj eklezioj kiuj rekonas la Vorton de Dio kiel la plej altan aŭtoritaton en aferoj de kredo. Ni diferencas de tradiciaj kristanaj eklezioj pro tio, ke ni praktikas bapton je kredkonfeso en konscia aĝo. Ni rekonas, ke nur homo, kiu komprenas sian pekan naturon, povas akcepti Jesuon Kriston kaj fari libervolan decidon esti Lia disĉiplo.

Krome, la komunumoj estas kongregaciaj en naturo – tio signifas, ke decidoj estas faritaj kolektive. La plej gravajn kompetentojn tenas la Eklezia Konferenco, t.e. ĉiuj baptitaj membroj de la komunumo, kaj la ĉiutaga administrado de la komunumo apartenas al la Eklezia Konsilio, kiu en la kazo de la Bjalistoka Eklezio konsistas el 7 homoj. La pastro dungita de la eklezio respondecas pri instruado de la Vorto de Dio.

Misiaj agadoj entreprenitaj de la Kongregacio celas klarigi aferojn ligitajn al peko, graco kaj savo, kaj alproksimigi homojn al Dio. Ni kredas, ke Dio parolas al ĉiu homo – laŭ individua maniero, ĉiufoje adaptita al la konkreta homo. Tamen, pro niaj pekaj koroj, ni tre ofte malakceptas tiun voĉon. Dio, en sia granda amo, invitas, sed neniu devigas al si. Li volas filojn kaj filinojn, ne sklavojn. Tial ni kuraĝigas homojn, al kiuj ni direktas niajn misiajn agadojn, malfermi iliajn korojn kaj mensojn kaj provi ekkoni la Dion, kiun ni predikas.

Misio en Bosnio kaj Hercegovino

La plej grava konstanta misio organizita de nia Eklezio estas la misio farita en Bosnio kaj Hercegovino en la urbo Tuzla. Kvankam nia komunumo havas nur 300 membrojn (kaj ĉirkaŭ 200 subtenantoj), kio estas malgranda nombro kompare kun polaj katolikaj aŭ ortodoksaj paroĥoj, ni sukcesis nomumi du konstantajn misiistinojn, kiuj servas en tiu regiono ekde 2020. La agadoj, kiujn ili entreprenas, ŝanĝiĝis dum la jaroj, sed la ĉefa celo restis la sama, kiu estas subteni la lokan komunumon en Tuzla.

Bosnio kaj Hercegovino estas lando, kiu estis establita en 1992 post la disrompo de Jugoslavio. En la jaroj 1992–1995 okazis enlanda milito kiu prenis pli ol 100 000 viktimojn. La konflikto estis etna en naturo – serboj, kroatoj kaj islamaj bosnianoj, kiuj antaŭe formis Jugoslavion, murdis unu la alian. Eĥoj de tiu ĉi konflikto estas ankoraŭ hodiaŭ videblaj, ĉar Bosnio estas dividita en du ĉefajn regionojn: la t.n la Federacio, kie kroatoj kaj bosnianoj estas la plimulto, kaj la Serba Respubliko (malsama al alia Serba Respubliko), kiu estas plejparte hejmo de serboj kaj kiuj plejparte ne identiĝas kun Bosnio kiel tutaĵo. Krom la nacieca aspekto, oni devas rimarki, ke ĉiu el ĉi tiuj nacioj havas tradicie atribuitan religion. Serboj estas ortodoksaj kristanoj, kroatoj estas katolikaj kristanoj, kaj bosnianoj estas islamanoj. Ĉio situas en sufiĉe artefarita kreaĵo, kiu estas la ŝtato Bosnio kaj Hercegovino.

Pro historio kaj ekonomia situacio la vivo en Bosnio ne estas facila. Homoj forkuras la tutan tempon, kaj se iu restas, tio estas plejparte ĉar

ili ne parolas la anglan. Ne ekzistas espero je la estonteco, inkluzive je la fino de sociaj konfliktoj. Ĝuste en ĉi tiu medio ni sendis niajn misiistinojn, Magda kaj Iza.

En 2020, kiam misiistinoj alvenis en Bosnio, la hejmkomunumo estis implikita en helpo al rifuĝintoj de Azio kaj Afriko. Unu el la ĉefaj vojoj laŭ kiuj rifuĝintoj kaj migrantoj iris al Germanio, Francio kaj Britio, gvidis tra Bosnio kaj la grandurbo Tuzla. Sendepende de la pritakso de la migra krizo en Eŭropo estis homoj, kiuj simple serĉis feliĉon aŭ almenaŭ pli bonajn kondiĉojn ol ili havis en sia patrujo. Ili marŝis grandegajn distancojn, ofte estis lacaj, malsataj kaj bezonis medicinan helpon. Jesuo instruis, ke ni devas helpi tiujn, kiuj estas en malfacila situacio, do estis provizita apartamento por la rifuĝintoj, kie ili povis manĝi varman manĝon, lavi, kaj foje eĉ tranokti.

Tamen la materia helpo neniam povas esti la ĉefa celo de la misia agado. Se ni ne konas la Vivan Dion, kiu montras al ni en kiu direkto ni devas iri, tiam atingi Germanujon aŭ ajnan alian landon ne estos sana. Tial, provizante materialan kaj medicinan helpon, la teamo de Tuzla aktive predikis la Evangelion kaj faris individuajn konversaciojn kun tiuj, kiuj volis scii pli. Ne estis longa rilato – la plej multaj homoj restis en Tuzla dum unu aŭ du tagoj, foje dum unu monato. Tamen Dio estis liganta niajn misiistinojn kaj membrojn de la Tuzla komunumo kun rifuĝintoj kiuj devis aŭdi la Vorton de Dio kaj kies koroj estis finfine tuŝitaj. Kiam ili atingis sian celon multaj migrantoj decidis trovi la lokan eklezion kaj lerni pli pri la Jesuo, pri kiu oni rakontis al ili en Bosnio.

Aktuale en 2021, la servo estis ŝanĝita al novaj prioritatoj. Ĝi estas ĉefe laboro kun infanoj kaj junuloj. La eklezio en Tuzla organizas regulajn semajnajn renkontiĝojn, kie konversacioj pri Dio estas kondukitaj, adaptitaj al individuaj aĝoklasoj. En la kazo de infanoj sub la prizorgado de Magda, ĝi estas ĉefe lernado per ludado kaj kantado de kristanaj kantoj. Kvankam tio ĉi sonas bagatela, ĝi povas esti tre danĝera laboro, ĉar la infanoj venas ĉefe el islamaj familioj. Gepatroj sendas ilin al preĝejoj kunvenoj por esti prizorgataj, kaj tiam ili estas surprizitaj kiam la infano rakontas al ili pri Jesuo Kristo, kiu venis al homoj por venki morton. Do okazadas

multaj streĉiĝoj, sed ankaŭ atestoj pri la agado de Dio, kiam junaj infanoj instigas siajn gepatrojn preĝi kune aŭ kiam gepatroj decidas paroli kun iu el la komunumo kaj ekscii pli pri tio, kion iliaj infanoj jam scias. Do oni povas diri, ke ĝi estas ne nur laboro inter infanoj, sed ankaŭ iliaj gepatroj.

La junulara grupo havas malsaman specifecon. Ĉi tiuj renkontiĝoj estas karakterizitaj per konversacioj, demandado de malfacilaj demandoj kaj legado de la Sankta Skribo. Adolekantoj kaj junaj plenkreskuloj jam konas la realon, kiu ĉirkaŭas ilin – kutime malĝoja kaj plena de doloro. Ili devas ekkompreni kio estas espero en Kristo, kaj ankaŭ kiel konstrui sian rilaton kun Jesuo por venki la malfacilaĵojn de la vivo kune kun li.

Tamen la vera misio estas tiu, kiu okazas surstrate, ekster la preĝeja konstruaĵo. Estas misio kiam konstantaj rilatoj kun najbaroj, amikoj kaj kunlaborantoj estas konstruitaj. Inter homoj, kiuj bone konas nin kaj de kiuj estas malfacile kaŝi niajn malperfektaĵojn. Kaj ni en Pollando kaj la misiistinoj en Bosnio provas esti bonaj atestantoj por ĉiuj, kiuj vidas nin. Ni predikas la Evangelion kiam la okazo prezentiĝas, sed ni ankaŭ estas simple bonkoraj, helpemaj kaj gastamaj. Ĉar ĉi tiujn kvalitojn kristanoj devus havi. Kiam mi vizitis Iza kaj Magda en Bosnio, mi povis vidi ilin salutantajn siajn najbarojn sur la strato proksime de ilia loĝloko, aŭ kiel ili pasigis iom da tempo parolante kun amikoj aĉetante en la vendejo. Kiam ni forlasas la preĝejon aŭ finas gravan eventon, la misio ne finiĝas. Ĝi daŭras la tutan tempon. Ĝi ne estas laboro, sed vivstilo.

Misio en Kenjo

La misio en Kenjo, en Afriko estas tute alia. Homoj asociitaj kun nia komunumo vojaĝas tien por subteni la lokan bazlernejon en Hademu, fonditan de pola-kenja paro, kiu decidis ŝanĝi la realecon de la homoj kiuj loĝas tie.

La eduka sistemo en Kenjo estas tute alia ol en Pollando. Ne ĉiu infano havas garantitan aliron al edukado. Familioj estas multinfanaj, sed kutime rompitaĵ – infanoj de malsamaj patroj estas kutime prizorgataj de fraŭlaj patrinoj. Iliaj partneroj aŭ foriris aŭ ankoraŭ estas toksomaniuloj. Sekve, infanoj, kiuj estas eĉ iomete sendependaj, zorgas pri si mem sen

multe da intereso de plenkreskuloj. Temas ne nur por lernado, sed ankaŭ por Akiro de manĝaĵo, medicina prizorgo, ĉiutagaj agadoj. Ĝi estas dramo, kiun ni – eŭropanoj – tute ne konas.

Lecionoj en la lernejo komenciĝis en 2015 kun klasoj organizitaj sub granda arbo kiu disponigis iom da ombro. Kun la tempo aperis infrastrukturo: la unuaj konstruaĵoj kun klasĉambroj kaj sanitaraj instalaĵoj. La misio en tiu kazo inkludis i.a. financan subtenon por konstrui lernejkomplekson kaj disponigi manĝaĵon por la infanoj, foje la nuran manĝaĵon dum la tago.

Membroj de nia Kongregacio provas viziti lernejon en Kenjo almenaŭ unufoje jare. Ili gvidas tie lecionojn, helpas pri organizaj aferoj kaj aldonas pliajn elementojn de infrastrukturo. Danke al la engaĝiĝo de niaj membroj, ekestis granda ludejo, la unua el sia speco en la ĉirkaŭaĵo. Se kuracistoj estas implikitaj en la misioteamo, ili ludas signifan rolon zorgante pri vunditaj aŭ provizante dentan prizorgon.

Krom lernado de la angla, matematiko, praktikaj kapabloj kaj aliaj tipaj lernejaĵoj, infanoj ankaŭ povas lerni pri la Vorto de Dio. Dum la ĉeesto de niaj misiistinoj la laboro inter gepatroj ankaŭ intensiĝas. Temas pri individuaj konversacioj, kiuj ŝanĝas la vivon de homoj – ili estas okazo por pripensi, foje esprimi bedaŭrojn, kaj fine aŭskulti la Evangelion. Multaj kunvenoj finiĝas per komuna preĝo.

Rimarkindas, ke ankaŭ la urbo Bjalistoko kaj bjalistokaj sportteamoj kaj bjalistokaj lernejoj okupiĝis pri subtenado de aktivadoj en Kenjo. Ili regule donacas lernejajn provizojn, T-ĉemizojn, pilkojn kaj aliajn aĵojn, kiuj kvankam ili eble estas simbola donaco, estas ege gravaj por ĉi tiuj infanoj. Ĝi ankaŭ pravas, ke estas bone serĉi komunajn celojn kaj valorojn, kiuj ligas la Eklezion kaj aliajn estaĵojn.

Misio en Ukrainio

Kun la komenco de la milito en 2022, nia eklezio tuj ŝanĝis siajn agadojn por subteni rifuĝintojn venantajn el Ukrainio. La situacio surprizis ĉiujn – sed ni sentis, ke Dio vokas nin koncentriĝi pri ĉi tiu tasko kaj dediĉi ĉiujn disponeblajn rimedojn. Agadoj estis faritaj sur pluraj niveloj.

Unue, ni bonvenigis rifuĝintojn en niaj hejmoj kaj en la Eklezia centro en Narewka. Tra nia pordo trapasis ĉirkaŭ 200 homoj, kiuj bezonis provizoran helpon, restis kelkajn tagojn aŭ restis ĉe ni dum kelkaj monatoj. La lastaj homoj forlasus la centron nur en julio 2023. Dum ĉi tiu tempo ni havigis al ili loĝejon, manĝojn, ŝancojn por diversaj agadoj. Ni helpis ilin trovi laboron aŭ organizi transporton al aliaj eŭropaj landoj. En ĉio ĉi – ni estis homoj malfermitaj al konversacioj, komprenantaj la situacion, en kiu ili troviĝis, pretaj starigi amikecajn rilatojn.

La homoj, kiuj venis al ni, estis ŝarĝitaj per militaj spertoj diversmaniere, kaj ankaŭ prezentis diversajn mondrigardojn – ne ĉiam konformajn al la niaj. Tamen ni provis doni al ĉiuj taŭgan helpon kaj tiom da amo kiom ni povis doni. Por tiuj, kiuj estis kristanoj aŭ interesiĝis pri la vortoj de espero, kiujn ni predikis, ni disponigis realtempajn tradukojn de diservoj. Dank' al tio homoj povis partopreni en la kristana komunumo en alirebla maniero, sen devo provi kompreni la polan lingvon. Tio permesis al kelkdek da homoj kiuj antaŭe havis neniun scion pri la bazo de kristanismo lerni la Evangelion. Por tiuj, kiuj restis en Pollando pli longe, ni ankaŭ lernadon de la pola lingvo por faciligi al ili komuniki kun poloj kaj trovi laboron.

La dua ebleco estis laboro en Ukrainio. Kunlabore kun la Baptistpreĝejo en Berdyczów en la regiono Zhytomyr de Ukrainio, ni sukcesis lanĉi konstantajn transportojn de humanitara helpo, kiuj ankaŭ estis translokigitaj de Berdyczów al Kievo kaj al lokoj de milita konflikto, kie aliro al manĝaĵo kaj medicinaj provizoj estis signife limigita. Niaj transportoj ankaŭ inkludis produktojn por purigado, bateriojn, lanternojn, vestaĵojn kaj donacojn por infanoj. Entute ni sukcesis transporti pli ol 120 tunojn el Bjalistoko – danke al la subteno de donacantoj kaj kuraĝa servo de volontuloj el la Kongregacio kaj la urbo, kiuj decidis iri per transportbusoj al la danĝeraj lokoj.

Manĝaĵo kaj alia humanitara helpo estis gravaj el materia vidpunkto. De la spirita flanko okazis ŝanco establi rilatojn kaj renkonti kristanojn, kiuj estis implikitaj en ilia distribuo. Por multaj ukrainoj tiuj rilatoj

permesis renovigi sian fidon al Jesuo, kiun ili iam perdis pro diversaj kialoj. Por aliaj, ĝi estis ilia unua kontakto – kaj tuj kun praktika ekzemplo de sekvado de la ordonoj de Jesuo.

Kaj vi povus diri – do kio? Ho, iu ĵus parolis kun iu, sed finfine ĝi signifis malmulte por li. Tamen ni scias, ke danke al humanitara laboro, krom subteni la agadon de lokaj kristanaj komunumoj alimaniere, dekoj da novaj preĝejoj kaj hejmaj grupoj estis establitaĵoj, kiuj nun partoprenas en la adoro de nia Sinjoro kaj Savanto. Ni estis proksime al homoj, kiuj bezonis tian subtenon – en kaj homaj kaj spiritaĵaj aspektoj – kaj Dio uzis ĝin por Sia gloro. Tial kristanismo ne estas en retiriĝo kaj malkresko, kiel oni ofte diras – sed ĝi postulas agadon de kristanoj, preterpaso la komfortan zonan farante kuraĝajn agojn kaj ĉefe serĉante respondon al la demando kia estas la volo de Dio.

Estis tre interese, ke fine de 2021 – unuafoje post multaj jaroj – en nia preĝejo ni ne havis plenan kalendaron de aktivadoj por la venonta jaro. Dio preparis nin por tiu tempo–niaj kapablojn, fortojn kaj rimedojn.

Resumo

Ĉi tio estas nur mallongigo de niaj plej gravaj misiaj direktoj. Krome, ni subtenas tendarojn por handikapuloj en Belorusio – antaŭe ni partoprenis en ili, kaj nun, pro la politika situacio, ni subtenas ilin nur finance. Ĉi-jare, dank' al ĉi tiuj tendaroj, pli da homoj estis baptitaj por konfesi sian kredon al Jesuo. Lastatempe ni organizis evangelian koncerton en rifuĝintcentro en Bjalistoko. 45 homoj partoprenis en ĝi, kaj 20 homoj decidis preni Bibliion en lingvo, kiun ili komprenis. Krome ni havas multajn agadojn celantajn polojn. Ni provas vivi pensante pri misio. Ni volas dividi tion, kion ni havas plej altvaloran – nian fidon al Jesuo, tiu, kiu estas fidinda, kaj ni scias tion, ĉar li laboras en nia vivo kaj konvinkas nin. Mirakloj ne estas nur rakontoj el la Biblio–ni vidas ilin, ni spertas ilin, kaj ni laŭdas Lin ĉar li estas la granda kaj vivanta Dio.

Janusz Robioneck

La aŭtoro loĝas en Gdansko, kie li direktoras en la bazlernejo de Sankta Jean-Baptiste de la Salle. Dum 40 jaroj li estas religiema frato ĉe la Instituto de Fratoj de Kristanaj Lernejoj en Pollando. La Instituto estis fondita en Francio de Sankta Jean-Baptiste de la Salle.

Konsekrita vivo en la Katolika Eklezio laŭ la ekzemplo de la Instituto de Fratoj de Kristanaj Lernejoj

Enkonduko

Antaŭ ol mi komencas mian prelegon "Konsekrita vivo en la Katolika Eklezio laŭ ekzemplo de la Instituto de Fratoj de Kristanaj Lernejoj", mi volus substreki, ke ni povas paroli pri ĝi multajn horojn. Ĉi tio estas tre interesa temo kaj tre malfacila. Kial? Ĉar ni tuŝas ion, kio por la granda plimulto de homoj estas nekomprenebla kaj tre riĉa je diverseco.

Ĉiu ordeno, ĉiu instituto de la konsekrita vivo havas sian propran laboron/mision, per kiu ĝi servas la komunumon de la Eklezio kaj la mondo.

Mi prezentos mian instituton al kiu mi apartenas dum pli ol 38 jaroj. Mi montrus nian mision, kiun ni plenumas en la Katolika Eklezio.

Iru al la temo: Foje, estante en la urbo, sur la strato, ni rimarkas homojn – virinojn kaj virojn – vestitajn en karakteriza kostumo, kiun ni nomas froko. Ĝi diferencas de la granda plimulto de la socio. Ni nomas ĉi tiujn homojn monaĥoj/religiuloj aŭ pastroj.

I. Kio estas diferenco inter ili?

Verŝajne ni scias, ke en la Katolika Eklezio ni havas du statojn: la stato de pastraro kaj la stato de laiko.

Al la stato pastraro apartenas: diakonoj, pastroj, episkopoj, kaj papo. Ĉi tiuj estas homoj kun malsamaj gradoj de ordinoj.

Dum a la laika stato apartenas iuj aliaj, t.e. sen ordinoj. Tamen ekzistas laikoj, kiuj vivas sian religecon en speciala maniero. Ili ligas siajn vivojn kun Dio kaj elektita ordeno aŭ instituto de konsekrita vivo.

II. Konsekrita vivo. Kio estas ĉi tio?

Ĝenerale la konsekrita vivo ekzistas ekde la komenco de la Eklezio. Estas homoj, kiuj volas dediĉi sian tutan vivon al la servo de Dio. Ili faras tion per diversaj servoj al homoj. Ekzemple: iuj administras hospitalojn, aliaj administras lernejojn, ankoraŭ aliaj dediĉas sin al laboro en la Eklezio, kaj ankoraŭ aliaj dediĉas sin al laboro kun prizorgado de maljunuloj. Religiuloj plenumas diversajn laborojn en la mondo. Ni ofte diras pri tiaj homoj, ke ili havas specialan alvokiĝon de Dio, kiun Li donacas al elektitaj homoj.

En la Katolika Eklezio ni havas multajn diversajn ordenojn kaj institutojn de la konsekrita vivo. Ekzistas opinio ke emerĝantaj ordenoj estas respondo al la bezonoj de la tempoj.

Homoj, kiuj elektas ĉi tiun vivstilon, trapasas sufiĉe longan periodon de formado. Post ĉi tiu periodo oni faras specialajn votojn, kiuj validas dumvive.

Kiel kuriozaĵo, mi aldonos, ke nuntempe estas okcent kvardek ses mil okcent sepdek tri (846 873) religiuloj en la mondo, el kiuj ĉirkaŭ dudek unu mil (21 000) estas en Pollando.[1]

III. Kion diras la Katolika Eklezio pri la konsekrita vivo, kiu estas en ĝi?

Ĉi tio estas tre interesa demando. Ni diris al ni, ke la konsekrita vivo estas en la Eklezio kaj por la Eklezio, por ŝia misio en la mondo. Oni do povas supozi, ke la dokumentoj de la Eklezio certe multon rakontas al ni pri tiu ĉi vivformo. Nu, dum longa tempo la Katolika Eklezio ne atentis la konsekritan vivon.

Se li faris, ĝi estis kutime en formo de disciplino. Ĉi tio estis plej ofte la kazo dum ekumenaj koncilioj[2]. Por scivolemo: tiuj koncilioj okazis ĉiujn kindek (50) jarojn, kvankam ekzistis intervaloj de tricent (300) jaroj inter unu koncilio kaj la venonta.

Ekzemple, la Unua Laterana Koncilio en mil cent dudek tri jaro (1123), traktis nur konsekritian vivon de la perspektivo de disciplino, kaj ĝi

koncernas la subigon de monaĥoj al la episkopoj. Alia koncilio, La Koncilio de Trento en mil kvincent sesdek tri jaro (1563), aliflanke, parolis pri la rolo de ordenoj en la tempoj de la Kontraŭreformacio. [3]

Nur la Dua Vatikana Koncilio, okazinta en la jaroj mil naŭcent sesdek du – mil naŭcent sesdek kvin (1962–1965), entreprenis ĝisfundan pripensadon pri la formoj de la kristana vivo, inkluzive de la konsekrita vivo. La Koncilio metis konsekritan vivon en la misteron de Kristo kaj la Eklezio. [4] Ĝi emfazas ĝian eskatologian dimension. Ĝi deklaras ke la konsekrita vivo havas sian originon en Bapto kaj estas la donaco de Dio al la Eklezio. La misio de religiuloj estas ilia propra sanktigo kaj la reprezentado de Kristo per Lia imitado. Alvorte, religiuloj devas prezenti Jesuon Kriston en la mondo.

IV. Karizmo kiel donaco por la komunumo de la Eklezio

Kiam oni parolas pri konsekrita vivo de religiuloj, oni ofte uzas la terminon "karizmo". Kio estas karizmo(j)? Ni kredas, ke la Sankta Spirito en la sakramento de bapto donis al ni diversajn donacojn kaj daŭre disdonas ilin kiel Li volas kaj al kiu Li volas. Alivorte, karizmoj estas donacoj de la Sankta Spirito donitaj al kristanoj por ilia persona bono, por la bono de la komunumo kaj por la bono de la tuta Eklezio." [5]

En la pasinteco estis homoj, kaj hodiaŭ estas, kiuj ricevas specialajn donacojn de la Sankta Spirito. Estas ĉi tiuj donacoj kiuj ebligas elektitajn homojn respondi al la bezonoj de sia tempo.

Kun la tempo, tiuj grupoj de homoj, per sia persona konsekro al Dio, formiĝis en ordenoj kaj instutojn de konsekrita vivo.

Ĝi estis simila en Reims, Francio, kun pastro Johano la Baptisto de la Salle.

V. Santa Johano de la Salle, fondinto de la Instituto de Fratoj de la Kristanaj Lernejoj

Johano de La Salle naskiĝis en mil sescent kvindek unu (1651) en Reims, Francio. Li estis la plej maljuna de dek unu infanoj.

De infanaĝo, li volis dediĉi sian vivon al Dio kaj volis fariĝi pastro, kiel lia onklo, kiu estis pastro kaj kanoniko.

En la aĝo de dudek sep (27) li estis ordinata pastro. Tri jaroj poste, li doktoriĝis pri teologio ĉe la Universitato de Reims. Jam kiel pastro, li prizorgis lernejon kaj orfejon prizorgita de la Fratinoj de la Infano Jesuo.

Iun tagon, Andrian Nyel, unu el liaj amikoj, kiu estis fervora instruisto, petis Johanon helpi lin starigi lernejon por malriĉuloj. Nyel implikis la instruistojn, kaj Johano devis zorgi pri ilia spirita formado. Grupo de instruistoj kolektiĝis kaj prenis sur sin ĉi tiun bezonon. En tiuj tagoj, ĉiuj lernejoj estis pagitaj, do infanoj de malriĉaj familioj ne povis iri al lernejo.

En mil sescent okdek (1680), De La Salle invitis tiun grupon de instruistoj al sia hejmo. Ĉi tiu evento estas konsiderata kiel la komenco de nia instituto, Instituto de la Fratoj de la Kristanaj Lernejoj.

La laboro komencita de Johano disvastiĝis tre rapide al ĉiuj kontinentoj de la mondo. Malsamaj specoj de lernejoj estis establita: primaraj, sekundaraj, metiaj, vesperaj kaj dimanĉaj lernejoj.

Johano de La Salle, kiel granda edukisto, enkondukis instruadon en la gepatra lingvo en siajn lernejojn kaj abolicis korpan punon. Li emfazis, ke la idealo estas eduki infanojn kaj junulojn en religia spirito, bazita sur kristana amo kaj respekto al la digno de ĉiu homo, inkluzive de infanoj.

Johano mortis la sepan de aprilo mil sepcent dek naŭ (1719). Papo Leono (XIII) beatproklamis lin en mil okcent okdek ok (1888) kaj kanonizis en mil naŭcent (1900). En mil naŭcent kvindek (1950), Papo Pio (XII) la dekdua proklamis lin la patrono de katolikaj instruistoj kaj edukistoj.

VI. Instituto de Fratoj de la Kristana Lernejoj – hodiaŭ

La komunumo, kiun li fondis, estas neklerika ekde sia komenco. Ĝi estas komunumo de religiuloj, kiuj nomas sin fratoj. Per kredo al Dio, ni fratoj dediĉas nian tutan vivon al konstruado de Lia Regno. Ni faras tion administrante lernejojn, kie ni edukas infanojn kaj junulojn, same kiel plenkreskulojn. La celo de nia instituto estas eduki junulojn en la kristana spirito. Ni kiel fratoj ne prenas ordonoj por povi tute dediĉi nin al tiu ĉi eduka misio.

Hodiaŭ ni estas pli ol tri mil (3000) Fratoj en la mondo. En niaj laboroj, t.e. niaj lernejoj, niaj edukaj centroj, ni kunlaboras kun naŭdek mil

(90000) instruist(in)oj kaj laikaj edukist(in)oj. Kune, ni administras pli ol mil cent (1100) edukajn centrojn en 80 landoj tra la mondo. Pli ol miliono da studentoj estas edukitaj en niaj institucioj.

VII. Instituto de Fratoj de la Kristanaj Lernejoj en Pollando

En Pollando, ni estas ekde mil naŭcent tri (1903). Ĝuste tiam venis la unuaj Fratoj el Vieno al Lvivo (Ukrainio). En ĉi tiu loko ili prizorgis lernejon por la germana malplimulto. En mil naŭcent dudek du (1922), pluraj fratoj de Lvivo venis al Częstochowa. Hodiaŭ ni administras unu bazlernejon en Gdańsk, du junularaj centroj kun sociaj problemoj en Częstochowa kaj Uszyce, du flegejoj por infanoj, adoleskantoj kaj plenkreskuloj en Przytoko kaj Zawadzkie. Krome, kelkaj fratoj laboras en ŝtataj lernejoj, kie ili estas instruistoj de diversaj fakoj.

Fino

Konklude, ni povas diri, ke la konsekrita vivo, ĝenerale, ne estas facila vivo, sed ĝi ne estas neebla.

Hodiaŭ la mondo ankoraŭ bezonas tiujn, kiuj donas siajn vivojn por servi aliajn en siaj bezonoj.

Religiuloj dediĉas sin al la servo de ĉiuj homoj, sen escepto.

Estas mirinde esti frato de aliaj homoj!

[1] Por. <https://stacja7.pl/ze-swiata/na-calym-swiecie-jest-ponad-820-tys-osob-konsekrowanych/>

[2] Ekumena Koncilio en la Kristanaj Eklezioj estas kunveno de la episkopoj de la tuta Eklezio por starigi ekleziajn leĝojn. Plej ofte ili estas kunvokitaj de papoj. Dudek unu koncilioj estis okazigitaj en la historio de la Katolika Eklezio.- – https://pl.wikipedia.org/wiki/Sobór_powszechny

[3] En la batalo kontraŭ la disvastiĝanta reformacio, la ekleziaj aŭtoritatoj atribuis grandan rolon al ordenoj. La agado de la kapucenaj monaĥoj havis aparte vastan resonon. Danke al la interna reformo, forte

emfazante la vivon en malriĉeco, ili kreis modelon de monaĥo ĝuanta grandan aŭtoritaton en la socio. La Karmelita Ordeno, reformita fare de Tereza de Ávila, kaj la Karmelita Ordeno, reorganizita fare de Johano de la Kruco, ankaŭ estis tre aktivaj. La simbolo de la Kontraŭreformacio tamen montriĝis tute nova ordo – la Societo de Jesuo – konata kiel la Jezuitoj. Ĝi estis fondita en 1534 fare de iama soldato, Ignacy Loyola. La tasko de la jezuitoj estis defendi la aŭtoritaton de la papofico kaj la interesojn de la romia kurio en katolikaj landoj kaj reakiri la influon de la katolika eklezio en landoj trafitaj de la reformado, same kiel konverti paganojn. Krome, la jezuitoj estis implikitaj en eduko kaj eldonado. La jezuita ordeno estis tre centralizita, kaj la monaĥoj faris plian ĵuron – obei senhezite ian ordonon de la papo. Dank' al tio, la jezuita ordeno fariĝis grava ilo en la batalo kontraŭ la reformado.-file://dco1.lasalle.gda.pl/Profiles/janusz.robionek/Downloads/Sobor_w_Trydencie_i_walka_z_refo%20(4).pdf

[4] La nomo "Paska Mistero" inkluzivas la sekvajn eventojn en la vivo de Jesuo Kristo: morto, resurekto, ĉieliro kaj la sendo de la Sankta Spirito al la Apostoloj.

Jurek Jurczyński

Li naskiĝis en Gdańsk, studis ŝipkonstruadon ĉe Politekniko Gdansk kaj financojn ĉe Erasmus-Universitato Rotterdam. Li interesiĝas pri lingvoj, historio, naturo kaj pasie vojaĝas; ekskursgvidanto.

Eklezia slavona – kvazaŭ sakrala Esperanto

Komence, la slavoj havis neniun skribon, sed, dum ili estis paganoj, ili nombris kaj antaŭdiris per linioj kaj incizoj..

Monaĥo Chernorizec, Traktato "Pri Leteroj", Bulgario ĉ. 893

Enkonduko

Hazarde la ĉi-jara kongreso de Esperanto-kristanoj okazas en Bjalistoko, urbo de granda graveco en la mondo de Esperanto. Sed ne hazarde mi elektis kiel temon de miaj ĉi tieaj konsideroj la paralelojn, kiujn mi rimarkas inter la lingvo Esperanto kaj la liturgia lingvo de la granda plimulto de slavoj, konata kiel eklezi-slavona. Ĝuste tiu ĉi urbo elstaras sur la religia mapo de Pollando per multnombraj ortodoksaj preĝejoj, kie oni por liturgia uzo aplikas eklezi-slavonan lingvon. La eklezia slavona lingvo uzata hodiaŭ estas daŭrigo de la malnov-eklezi-slavona lingvo.

Kiel en la kazo de Esperanto, ĝi estas universala lingvo, ĉar danke al sia eklezia funkcio la ES-lingvo atingis ne nur multajn slavajn landojn sed ankaŭ neslavojn, kiel la hodiaŭan Rumanion.

Kaj same kiel Esperanto, lingvo kreita artefarite (la germanoj havas por ĝi pli agrable sonantan priskribon: Plansprache) de unu homo, MESL havas unu kreinton konatan laŭnome, 1200 jarojn for, kaj kies biografion ni sufiĉe bone konas. Ĝi estas Konstantino el Tesaloniko, kune kun lia frato Metodio, la daŭriganto de lia laboro, konsideritaj kiel la apostoloj de la slavoj.

Slavoj sur la politika mapo de centra kaj sudorienta Eŭropo

La nomo slavoj aperas unuafoje en la 6-a jarcento p.K. en la Jordanes Chronicle. Tiutempe la praslava lingva komunumo ne plu ekzistis kaj el ĝi eliris tri ĉefaj grupoj: orienta, okcidenta kaj suda, kaj el ili, siavice, la hodiaŭaj slavaj lingvoj.

En 330, imperiestro Konstantino la Granda movis la ĉefurbon de la imperio de Romo al Bizanco, kiu estis nomita Konstantinopolo en lia honoro. En 395, la imperio estis finfine dividita en Orienton kaj Okcidenton, kiam, kun la morto de imperiestro Teodosio la Granda, liaj du filoj prenis potencon: Arcadius en la oriento kaj Honorius en la okcidento. Ne estis ĝis la fino de la 5-a aŭ la komenco de la 6-a jarcento p.K La slavoj moviĝis pli proksimen al la nordaj limoj de la Orientromia imperio, ekloĝante la hodiaŭan Hungarion kaj atingante ĝis la Balkana Duoninsulo. Antaŭ la fino de la 6-a jarcento, la slavoj transiris la tutan Grekion

Proks. En 660, alia turk-tatara popolo, la bulgaroj, gviditaj fare de ĥano Asparuch, kaptis la buŝon de la Danubo kaj en 680 finis traktaton kun la imperio permesante al ili organizi sian propran ŝtaton. En la dua duono de la 9-a jarcento, ilia reganto Boriso (852–889) prirezignis la titolon de ĥano, supozante la slavan titolon de knez', princo. Fine, ili komplete asimiliĝis kun la slavoj, kio rezultigis la bulgar-makedonan dialekton, kiu formis la bazon de MESL.

La amplekso de kristanismo en Eŭropo antaŭ la kristanigo de la slavoj

La lulilo de kristanismo estis la Proksima Oriento, kaj strikte parolante Palestino, kie Jesuo de Nazareto estis aktiva. Palestino, konkerita de la romianoj, estis tiam unu el la provincoj de la Romia Imperio, kio estis favora al la disvastigo de la nova religio en aliaj distriktoj de la imperio. En Malgranda Azio, kun Palestino, en Nordafriko kaj en Eŭropo, ekestis la ĉefaj centroj de kristanismo. Post tri jarcentoj da persekuto, la Edikto de Milano en 313 alportis egalecon al kristanoj, kaj kristanismo baldaŭ iĝis la domina religio. En la 5-a jarcento, la imperio estis plene kristana, sed ekestis problemoj, t.e. barbaroj. Ili vivis (ĉefe) ekster la limoj de la imperio keltoj, germanoj kaj slavoj.

La misiisto de kelta Irlando estis St. Patriko, Skotlando – St. Kolumbo. Iro-skotaj misiistoj baldaŭ ludis signifan rolon en la Kristanigo de Eŭropo.

Inter la germanoj, la gotoj estis la unuaj kiuj adoptis kristanisman. Ilia episkopo Wulfila (d. 383) kreis la gotikan skribon kaj tradukis la Sanktan Bibliion en la gotikan lingvon.

La Kristanigo de la Frank falas sur la regado de Chlodwig (481–511), kiu estis baptita fare de St. Remigius (d. 535), patrono de Francio.

La apostolo de Frislando estis St. Willibrord (mortita 739) Ĉefepiskopo de Utrecht (695). Lia studento estis St. Bonifaco, Ĉefepiskopo de Majenco, nomita la apostolo de Germanio.

La konvertiĝo de la saksoj okazis kiel rezulto de la sanga 33-jara milito farita de la frankoj (772–804) kaj en la 8-a jarcento kristanismo atingis la slavajn limojn.

La historia fono de la kreado de slava skribo

Skribo aperis inter la slavoj kiel rezulto de la adopto de kristanismo, kaj la speco de alfabeto estis proksime rilatita al la adoptita religia rito. La elekto de lingvo, ne nur por la liturgio, sed ankaŭ por skribo, estis determinita de la konfesia kriterio.

En la slavaj teritorioj sufiĉe frue disvolviĝis en Moravio ŝtata organizo sub la regado de princo Mojmir. En 831 li konvertiĝis al kristanismo kiel rezulto de la misia agado de la Ĉefepiskopejo de Salzburg. Du jarojn poste, post la ekzilo de la princo de Nitra, li aneksis Slovakion, naskante la Grandmoravian ŝtaton. La esprimo Granda Moravio, uzata hodiaŭ, estis unue enkondukita en literaturon fare de imperiestro Constantine VII Porphyrogenitus (De administrando imperio, 948–952). La posteulo de Mojmir, princo Rostislav, serĉante sendependecon de la Arkidiecezo de Salzburg, kontaktis la bizancan imperiestron Mikaelon por misia subteno.

En 862 la ambasado de princo Rostislav alvenis al Bizanco. La imperiestro ĝojis la perspektivo establi amikecajn rilatojn kun la reganto de sufiĉe forta slava ŝtato, ĉar liaj teroj estis konstante minacataj de la jam slavaj

bulgaroj. Princo Rostislav petis, ke oni sendu homojn, kiuj povus instrui la principojn de religio al la loĝantoj de sia lando en komprenebla lingvo, ĉar la germana pastraro jam tie aganta ŝajne ne volis kompreni tiun ĉi gravan aferon. Imperiestro Mikaelo la 3-a elektis Konstantinon, kiu havis ampleksan misiistan kaj diplomatian sperton, kaj sian administre spertan pli junan fraton, Metodion, kiel la gvidantojn de la misio. Ili estis grekoj naskita en Solun (Tesaloniko), filoj de bizanca advokato. La fratoj energie prepariĝis por ilia nova tasko. Konstantino, konante la slavan dialekton de la regiono Soŭn ekde infanaĝo, kreis novan slavan alfabeton – la glagolitan alfabeton, kaj tradukis la plej gravajn ekleziajn librojn kaj elektitajn liturgiajn preĝojn en ĉi tiun lingvon.

Alfabeto

Elektita por la misia ekspedicio, Konstantyn, kiu eniris en la historion kiel instruisto de la slavoj sub la monaĥa nomo de Ĉirilo, montriĝis ege talenta filologo. Preparante por la ekspedicio, li kreis slavan skribon kaj preparis la unuajn slavajn religiajn tekstojn. La alfabeto, kiun li elpensis, baziĝis sur la greka eta kursivo. Sed la greka alfabeto havas nur 24 literojn, dum por slavaj sonoj montriĝis bezonataj 40 bazaj signoj (44 kun variantoj). La unua slava skribo nomiĝis Glagola el la vorto glagolit' = paroli.

Panegiro en honoro de St. Ĉirilo la Filozofo, St. Klemento de Ohrid, 869:

... Kaj por la slava nacio, restanta en la nescio kaj mallumo de peko, per la graco kaj amo de nia Sinjoro Jesuo Kristo, li malkaŝiĝis kiel paŝtisto kaj instruisto. Kaj li fermis la buŝojn de la trilingaj herezuloj lupoj, kaj, laŭ la vortoj de la profeto, malligis la langojn de tiuj, kiuj babilas kaj, per la Skriboj, direktis ĉiujn al la vojo de savo. ...

Kaj jen kiel la monaĥo Chernorizec, jam citita en la enkonduko, skribas pri la kreado de la slava alfabeto, en la plej malnova kopio de sia disertaĵo el 1348:

... Ĉar se vi demandos la grekaj fakuloj, dirante: Kiu faris la leterojn por vi aŭ tradukis la librojn, aŭ en kiu tempo, malmultaj el ili scias. Tamen, se vi demandas al la slavaj fakuloj, dirante: Kiu faris la listojn aŭ tradukis por vi la librojn, ili ĉiuj

scias, kaj respondante diru: Sankta Konstantino la Filozofo nomata Cirilo. Li kreis la leterojn por ni kaj tradukis la librojn... Kaj se vi demandas je kiu tempo, ili scias kaj diros, ke en la tempo de Mikaelo, la greka imperiestro, kaj Boriso, la bulgara princo, kaj Rostislav, la Moravia princo., en la jaro de la kreado de la mondo 6363 ... (tio signifas la jaron 863 p.K.)

Celo kaj kialoj por la kreado de nova skribsistemo

Esploristoj ofte demandis sin kial Konstantino ne uzis unu el la alfabetoj konataj de li en tiu tempo, kaj prenis la problemon krei novan, originalan manuskripton. Estas tri respondoj al ĉi tio.

La unua enkalkulas la bizancan tradicion, en kiu ĉiu grava sendependa nacio ankaŭ devus havi sian propran skribon, kiel la grekoj kaj romianoj, koptoj, judoj kaj sirianoj.

La dua respondo konsideras la tiaman politikan situacion. La celo de la Grandmoravia misio estis eduki kadron de slavaj klerikoj kiuj anstataŭigus la klerikojn de Bavario kiuj estis saĝe malkonvenaj por princo Rostislav. Cirilo kaj Metodo venis el Bizanco, sed ili ne estis implikitaj en iu politika misio kaj ili konscie evitis ion ajn kio povus levi la suspekton ke iliaj agadoj povus esti direktitaj kontraŭ la pastraro alportita de Okcidento kiuj jam estis aktivaj en Moravio. Tial, ili ne volis transdoni la grekan alfabeton al Moravio, kaj kiel rezulto ili kreis la glagolitan alfabeton, kiu simbolis kaj la lingvan distingecon kaj kulturan sendependecon de la slavo.

La tria respondo emfazas la kulturan aspekton. La instruistoj de la slavo, Cirilo kaj Metodio, kiuj venis el la bizanca medio sed funkciis ene de la romia jurisdikcio, volis doni al la slavo, en la formo de la glagolita skribo kaj la slava liturgio, armilojn en la batalo por egaleco de ĉiuj lingvoj. kaj nacioj. Kaj ĝuste ĉi tiun flankon de la misia agado de Cirilo kaj Metodo atentigis papo Johano Paŭlo la 2-a en sia encikliko *Slavorum Apostoli* (1985).

Baldaŭ, la glagolita alfabeto estis anstataŭigita en slava ortodokseco per la cirila alfabeto, sed en katolika Kroatio ĝi pluvivis kiel la nacia skribo ĝis la unua duono de la 19-a jarcento, kaj kiel la liturgia skribo de

la marbordaj diocezoj en Dalmatio, Istrio kaj Krk. ĝis la dua duono de la 20-a jarcento.

En Pollando, en 1380, Konrado la 2-a, la duko de Oleśnica de la silezia linio de la Piasts, fondis glagolitan monaĥejon en Oleśnica. Dek jarojn poste, en 1390, reĝino Jadwiga kaj reĝo Władysław Jagiełło fondis similan monaĥejon dediĉitan al St. Kruco en Krakovo en Kleparz. Ĉi tiu fakto estis notita en lia Historia polonica de Jan Długosz.

Tradukoj kaj vortprovizo

Dum la traduko de la Tetra-Evangelio ne kaŭzas specialajn lingvajn malfacilaĵojn, la traduko de ekz. leteroj de St. Petro montriĝas multe pli malfacila tasko. La malnovslavona lingvo de tiu tempo mankis multaj abstraktaj konceptoj en la kampo de filozofio, teologio aŭ liturgio. Por kompletigi tiujn mankojn oni uzis la metodon kopii grekajn aŭ, malpli ofte, latinajn terminojn, terminojn (kiel apudmetoj kun blago=bene) aŭ necesis elpensi novajn, kiel egzemple

Infero = gr-hebr. gehenna > pe'k'l = gudro

ortodoksa preĝejo=cerkiew=c'rk'v' de gr. Kyriake=de sinjoro > krk (Kirche)= church

aŭ kiujn oni povas spuri sur la ekzemplo de la unuaj plej malnovaj slavonj versioj de traduko de la Sinjoro-Preĝo.

... adveniat regnum tuum > riĉeco (la reganto devas esti riĉa) – da pri-det cjesar'stwije (de Cezaro > imperiestro, caro > regno (Karlo la Granda > reĝo)

... panem nostrum cotidianum > nian ĉiutagan panon ... chljeb ... nad'new'ni > chljeb nasushchnyj = urĝe bezonata...

Libera nos a malo > n.zbawi ny ot neprijazni > izbawi nas ot lukavogo ...

La batalo kontraŭ la trilingva herezo por la egaleco de ESL en la liturgio Konstantino, edukita en la orienta tradicio, rekonante malsamajn liturgiajn lingvojn krom la greka (kopta, etiopa, siria, armena, kartvela), defendis la rajtojn de la slavo al sia propra liturgio en lingvo, kiun ili komprenis.

Okcidenta pastraro kredis, ke nur tri lingvoj indas prediki la vorton de Dio: la hebrea, la greka kaj la latina, kaj tio estis ĉar Pilato havis la surskribon najlita al la kruco de Kristo en ĉi tiuj lingvoj. Konstantino nomis ĉi tiun pozicion la trilingva herezo kaj iliajn anojn – pilatianoj. En 867, survoje al Romo, la solunanj fratoj haltiĝis en Venecio, kie ili havis disputon kun la pastraro tie kolektita pri la slava lingvo kiun ili enkondukis en la liturgion. Papo Hadriano la 2-a, ekzameninte la aferon, aprobis la slavan liturgion kaj ordonis ke slavaj pastroj estu ordinitaj.

Ĝi estis la unua batalo en Okcidenta Eŭropo por la rajto je propra lingvo. Tamen oni devas memori, ke la situacio de la slavoj estis iom malsama. En la romiigita parto de Eŭropo la latina ne estis tute fremda lingvo. Ĝermana Eŭropo, aliflanke, sentis, ke ĝi estas la heredonto de la Romia Imperio, renovigita en 800 per Karolo la Granda, do ĝi transprenis sen videbla rezisto la liturgian kaj administran lingvon de Romo.

La rolo de la eklezi-slavona lingvo en la evoluo de modernaj slavaj lingvoj ESL, altigita al la digno de liturgia lingvo danke al sia eklezia funkcio, fariĝis dum multaj jarcentoj la unua literatura lingvo de diversaj slavoj.

En Rusio, ESL estis uzata skribe dum tre longa tempo, ĉar la rusa ne estis skribita ĝis la 18-a jarcento. Simile estis ĉe belorusoj, bulgaroj kaj serboj. Ĉie ĉi tie, ESL ludis pli grandan kaj pli profundan kulturalan rolon ol la latina ĉe la okcidentoslavaj nacioj. Dum multaj jarcentoj, ĝi estis ne nur liturgia lingvo, sed ankaŭ oficiala kaj literatura.

Enhavo

- Elżbieta Karczewska: *Kongreso de KELI en Bjalistoko – impresoj* ___ 3
- Eljahu Josele: *Kial judoj ne akceptas Jesuon kiel la veran Mesion?* ___ 7
Kiel iĝi rabeno ___ 23
- Oldřich Arnošt Fischer: *Adaptado de romaoj – dornoplena vojo* ___ 36
- Viviana Isernia: *Kontrasto de stereotipoj kaj antaŭjuĝoj kontraŭ Islamo aŭ aliaj religioj* ___ 45
- Bengt Olof Åradsson: *La sveda sanktulino Elisabeth* ___ 50
- Philippe Cousson: *Mateo 17:1–9* ___ 58
Relego de religio ___ 61
- Jan Maciejewski: *El la historio de juddevenaj civitanoj de Tykocin* ___ 72
- Grażyna Barszczewska-Banel: *Historio de Sankta Akvo* ___ 73
- Ágnes Ráczkevy-Eötvös: *Biblia rondo* ___ 77
- Anna Mocarska: *Montoj de Krucoj* ___ 78
- Gregorio Jekel: *Tradukproblemoj de Esperanto – Hebrea Biblio* ___ 80
- Dariusz Szada-Borzyszkowski: *Bjalistoko en la koro de ĉiu judo en la mondo* ___ 81
- Janusz Aleksandrowicz: *Kion oni devas scii pri la islama religio?* ___ 82
- Daniel Sjargi: *Misia agado de bjalistokaj baptistoj en Bosnio, Kenjo kaj Ukrainio* ___ 84
- Janusz Robionek: *Konsekrita vivo en la Katolika Eklezio laŭ la ekzemplo de la Instituto de Fratoj de Kristanaj Lernejoj* ___ 91
- Jurek Jurczyński: *Eklezia slavona – kvazaŭ sakrala Esperanto* ___ 97